

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Terezie Járová

Příprava mladých dospělých v dětských domovech na profesní život

Preparation of Young Adults in Children's Homes for Work Life

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2021

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Helena Zášková, CSc.

Konzultant práce:

doc. PhDr. Tibor Vojtko, Ph.D.

Prohlašuji,

že tuto bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, že v ní řádně cituji všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

datum

.....

podpis autorky

Poděkování

Ráda bych velice poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, doc. PhDr. Heleně Záškové, CSc., za veškerý věnovaný čas, užitečné rady, odborné vedení i nadhled. Děkuji také svému konzultantovi doc. PhDr. Tiboru Vojtkovi, Ph.D., za ochotný přístup, cenná doporučení a vhled do problematiky. Ze srdce děkuji i všem respondentům, kteří se mnou upřímně sdíleli své dosavadní životní příběhy a přeji jim jen to nejlepší.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá přípravou nyní již mladých dospělých v dětských domovech na profesní život pomocí práce s dětmi v dětských domovech a jejich stimulace k terciárnímu vzdělávání, které je připravuje na profesní život na nejvyšším stupni formálního vzdělávání v České republice. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem se v dětských domovech přistupuje ke vzdělávání dětí jakožto přípravě na profesi a k podpoře mladých dospělých pro terciární vzdělávání. Pozornost je věnována psychosociálnímu vývoji člověka, dětským domovům a přípravě na profesní život. Popsáno je i terciární vzdělávání a bariéry a stimulace v kontextu vzdělávání v dětských domovech. Součástí práce je kvalitativní výzkum provedený pomocí polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými z dětských domovů, kteří v současnosti studují vysokou či vyšší odbornou školu a jsou stále součástí svých dětských domovů. Empirické šetření si klade za cíl popsat motivaci respondentů k terciárnímu vzdělávání, vnímané stimulující faktory v dětských domovech k jejich dalšímu vzdělávání a bariéry v jejich cestě ke studiu na vysokých či vyšších odborných školách. Dílčím cílem je i nalezení dalších charakteristik studijního života mladých dospělých z dětských domovů. Výsledky šetření jsou prezentovány a diskutovány. Šetření ukázalo, že mladí dospělí z dětských domovů jsou k terciárnímu vzdělávání silně vnitřně motivovaní, že v dětských domovech se využívá především pozitivní stimulace a že u respondentů převažují vnější, především finanční, bariéry.

Klíčová slova

Dětské domovy, terciární vzdělávání, ústavní výchova, příprava na profesní život, psychosociální vývoj, psychosociální potřeby dítěte, motivace, stimulace, bariéry, kvalitativní výzkum

Abstract

This bachelor's thesis focuses on preparation of young adults in children's homes for their future work life through guiding children in children's homes and stimulating them into studying tertiary education which is preparing them for their work life on the highest possible degree of formal education in Czech Republic. The aim of this thesis is to find out how are children's homes approaching the education of children as preparation for their future profession and how are they supporting young adults with their tertiary education. Attention is paid to the psychosocial development, to the institution of children's homes and to preparation for professional work life. The thesis contains the description of tertiary education and barriers and stimulation in context of education in children's homes. The empirical research of the thesis is qualitative, using the method of semi-structured interviews with young adults from children's homes who are currently still studying university or "higher vocational school" and they are still a part of their children's home. The empirical research is focused on and dedicated to describe the motivation for tertiary education of all interviewed people, describe used forms of stimulation to further education in children's homes from their point of view and also barriers in making the decision to go study on university or "higher vocational school". Another aim is to identify other characteristics of young adults from children's homes and their ongoing study life's. The results of the research are presented and discussed. Among the results of the research is that young adults from children's homes studying tertiary education are highly motivated and that children's homes are using primarily positive stimulation. Barriers amongst the participants are mostly external and caused by a lack of finances.

Key Words

Children's Homes, Tertiary Education, Institutional Care, Preparation for Work Life, Psychosocial Development, Psychosocial Needs of Children, Motivation, Stimulation, Barriers, Qualitative Research

OBSAH

0 ÚVOD	7
1 VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH POJMŮ	9
2 PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ ČLOVĚKA V KONTEXTU DĚTSKÉHO DOMOVA SE ZAMĚŘENÍM NA BUDOUCÍ PROFESNÍ ŽIVOT	13
2.1 POTŘEBY DÍTĚTE V RÁMCI RODINNÉHO A ÚSTAVNÍHO PROSTŘEDÍ.....	14
2.2 MOŽNÝ VLIV DĚTSKÉHO DOMOVA NA PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ DÍTĚTE	16
2.3 DOSPÍVÁNÍ A DOSPĚLOST SE ZAMĚŘENÍM NA PROFESNÍ PŘÍPRAVU	18
3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V RÁMCI DĚTSKÉHO DOMOVA	22
3.1 PŘÍČINY UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO DĚTSKÉHO DOMOVA	23
3.2 PRÁVA A POVINNOSTI DÍTĚTE V DĚTSKÉM DOMOVĚ.....	24
3.3 ROLE VYCHOVATELŮ V DĚTSKÉM DOMOVĚ.....	24
4 PROFESNÍ ŽIVOT A PŘÍPRAVA NA NĚJ	27
4.1 VYMEZENÍ PROFESE	27
4.2 TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	29
4.3 VZDĚLÁVÁNÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH JAKO SOUČÁST PŘÍPRAVY NA BUDOUCÍ PROFESI.....	32
4.3.1 Bariéry ve vzdělávání u dětí v dětských domovech	33
4.3.2 Stimulace dětí v dětských domovech ke vzdělávání	35
5 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ: PŘÍPRAVA MLADÝCH DOSPĚLÝCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH NA PROFESNÍ ŽIVOT Z POHLEDU VYSOKOŠKOLÁKŮ A STUDENTŮ VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL	36
5.1 CÍLE EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ.....	36
5.2 METODY ŠETŘENÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT	36
5.3 ZÍSKÁVÁNÍ VÝZKUMNÉHO SOUBORU	39
5.4 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	41
5.5 OKRUHY SLEDOVANÝCH TÉMAT	44
5.6 SHRNU TÍ A DISKUZE	107
6 ZÁVĚR	119
7 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	122
8 PŘÍLOHY	127

0 ÚVOD

V dětských domovech je umístěno nezanedbatelné množství dětí, které nejčastěji studují na odborných učilištích. Ukončují tedy své vzdělání výučním listem, v mnoha případech však ani toto vzdělání nedokončí. Extrémně nízké procento dětí z dětských domovů jde studovat vyšší odbornou nebo vysokou školu.

Vzhledem k častým diskuzím o inkluzi a rovném přístupu ke vzdělávání považují toto téma za aktuální a podstatné. Bakalářská práce rozpracovává příběhy mladých dospělých z dětských domovů, kteří v současnosti studují vysokou či vyšší odbornou školu a jejím cílem je zjistit, jakým způsobem se v dětských domovech přistupuje ke vzdělávání jakožto přípravě na profesní život a k podpoře mladých dospělých pro terciární vzdělávání. Může tedy posloužit jako náhled do života této cílové skupiny a zároveň jako inspirace pro ostatní děti z dětských domovů. I přesto, že prožitky každého dítěte jsou jistě velmi odlišné, vnímat praktické zkušenosti úspěšných studentů terciárního stupně vzdělávání může být pro další děti z dětských domovů stimulující a inspirující.

Vzdělanost mladých dospělých z dětských domovů určuje také jejich budoucí profesní život a je významná pro jejich uplatnění na trhu práce. Je proto vhodné se této tématice věnovat a mluvit nejen o neúspěších mladých dospělých vycházejících z dětských domovů, ale i o zdárných příkladech lidí z tohoto prostředí, kteří se na svůj budoucí profesní život připravují terciárním vzděláváním a chtějí tak dosáhnout jednoho z nejvyšších formálních vzdělání, připravujících je na výkon své budoucí profese.

Empirické šetření práce, zaměřené na mladé dospělé studující vysokou či vyšší odbornou školu, si klade za cíl popsat jejich motivaci k terciárnímu vzdělávání, formy stimulace, které jsou v dětských domovech využívány nejen k podpoře studia na vysoké či vyšší odborné škole, nýbrž i celkově využívané stimuly k podpoře vzdělávání a rozvoje dětí. Další zkoumanou oblastí jsou případné bariéry, kterým mladí dospělí z tohoto prostředí čelili při činění rozhodnutí, zda ve studiu pokračovat a hledány byly i další charakteristiky a specifika této cílové skupiny. Šetření bylo realizováno kvalitativním přístupem za využití polostrukturovaných rozhovorů, jenž umožnily hlubší vhled do zkoumaných oblastí deseti konkrétních mladých dospělých.

V práci jsou poznatky čerpány především z odborné literatury, z dokumentů českých i mezinárodních organizací a dále ze statistických údajů dostupných studií a konkrétního zákona, věnujícímu se ústavní výchově. Převážná část zdrojů je čerpána po roce 2000.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. Nejprve je vymezena terminologie k danému tématu podstatná pro empirické šetření. Ve druhé části práce je, i pro ucelené pochopení možných zkušeností a potencionálních překážek pro děti v dětských domovech, popsán psychosociální vývoj a potřeby dítěte v kontextu dětského domova a se zaměřením na profesní přípravu jsou představeny aspekty a znaky vyznačující období dospívání a dospělosti. Ve třetí části je zaměření na dětské domovy, jejich funkci a důvody, proč se v nich děti ocitají. Kapitola zároveň vymezuje práva a povinnosti dětí při pobytu v dětských domovech a pojednává i o vychovatelích v těchto zařízeních. Ve čtvrté kapitole práce rozpracovává profesní život a přípravu na něj. Vymezuje profesi a představuje oblast terciárního vzdělávání. Důraz je kladen také na vzdělávání dětí v dětských domovech, který je mapován především za pomoci dvou dostupných studií na toto téma. Pátá kapitola je zaměřena na zmíněné empirické šetření, v němž jsou popsána získaná data a jehož součástí je i diskuze a limity provedeného výzkumu.

1 VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH POJMŮ

V první části bakalářské práce je využit prostor pro vymezení pojmů, které se v celém textu často objevují. To slouží ke správnému pochopení užívání těchto termínů v práci, aby nebyly nahlíženy odlišně. V humanitních vědách je obzvláště důležité pojmy definovat, aby nedocházelo k chybným interpretacím.

V prvé řadě je potřeba určit věkové rozmezí pojmu mladý dospělý. Přes mnohá časová vymezení tohoto termínu bude pro účely práce považován za mladého dospělého člověk ve věku 18–26 let. Definované období je vyvozené i na základě skutečnosti, že dospělí z dětských domovů v tomto věkovém rozmezí mohou nadále využívat plné podpory a zaopatření dětského domova, pokud a dokud se stále připravují na výkon své budoucí profese prostřednictvím studia (Česko, 2002, § 2 odst. 6).

Práce dále užívá termíny motivace a stimulace, které budou přiblíženy v následující části. Motivace představuje celý souhrn faktorů, jenž člověka pohání k činnosti, aktivizují jednání a řídí jeho chování i prožívání. Jedná se o proces, kdy vnitřní síly v organismu vedou člověka k žádoucí aktivitě, která je zaměřena konkrétním směrem. „*Motivované chování je vždy výsledkem interakce jedince a prostředí – vnitřních motivů a vnějších incentív (vnějších podnětů).*“ (Schneiderová, 2003, s. 24), o nichž bude zmínka později v této části práce. Motivy, jež jsou vnitřní, vyplývají nejen z pocíťovaných potřeb, které chce člověk uspokojit, ale i ze zájmů, postojů a hodnot daného člověka (tamtéž, s. 24).

Motivace, jakožto vnitřní aktivace, energizuje k výkonu činnosti, ale plní i funkci regulativní. Motivy, tedy jednotliví vnitřní činitelé, jsou faktory, které aktivují chování a udržují člověka v dané činnosti. Motivů k činnosti bývá více najednou, jsou komplexní, vzájemně se ovlivňují a u téhož člověka se mohou časem proměňovat (Homola, 1972, s. 12, 17). Právě v období dospívání se motivace významně rozvíjí a získává strukturu, která poté zaměřuje činnosti dospívajících. S motivací souvisí aktuální výkon jednotlivých činností i dlouhodobě stanovené cíle, jelikož motivace formování cílů ovlivňuje. V období dospívání sledování motivace usnadňuje chápání příčin, které jsou za daným jednáním mladých lidí a díky poznání motivů dospívajících je možné na ně lépe výchovně působit (Taxová, 1987, s. 128).

Motivaci v kontextu učení a vzdělávání lze rozdělit na negativní a pozitivní. Pozitivní je provázána s kladnými prožitky a očekávaným příjemným výsledkem. Je například spojena s uspokojením vlastní zvědavosti, docílením stanoveného záměru, či s odměnou.

Negativní motivaci definuje snaha vyhnout se nepříznivým konsekvencím, je spojená se strachem z trestu, ze selhání, či je provázána se snížením vlastního sebevědomí (Schneiderová, 2003, s. 25).

Motivace se formuje v průběhu celého života, je tedy ovlivňována vlivem vnějších událostí a zkušeností. Pokud člověk zjistí, že v konkrétní činnosti nedosahuje úspěchu, jeho motivace k výkonu činnosti klesá, a naopak čím vyšší úspěch při činnosti člověk pocítuje, tím větší bývá jeho tendence v jejím výkonu pokračovat. Zpětná vazba od okolí posiluje účast na dané činnosti, jelikož motivovanost se zvyšuje při získávání informací od okolí o úspěšném výkonu (Hadj-Mousová, 2006, s. 23).

Na motivaci k učení v období dospívání působí všechny dosud nabyté zkušenosti v rámci vyučování a školy a v ní prožité pocity úspěchu, nebo naopak neúspěchu. V průběhu dospívání se ve struktuře motivace stávají následující změny. Za prvé se vyhraňuje postoj člověka k učení a vzdělávání. Přístup ke vzdělávání se častěji stává instrumentálním, kdy vzdělávání slouží jako prostředek k získání potřebné odbornosti a kvalifikací a možnost postupu v rámci společenského a profesního uplatnění. Za druhé dospívající získává velké množství znalostí, zkušeností a zajímavých informací i z odlišných zdrojů než jen ze školního prostředí, čímž může být motivace ke školním povinnostem buď posilována, nebo naopak oslabována. Za třetí se v tomto období význam vnitřních motivů zvyšuje, jelikož se jako součást osobnosti vytváří individuální struktura motivace a daný člověk si své motivy více uvědomuje (Taxová, 1987, s. 146). V dospívání jsou charakteristickými motivy k učení a vzdělávání se pohnutky, které vychází z individuálních představ o budoucnosti, včetně volby budoucí profese. Dospívající si své motivy více uvědomují, a kromě zaměření na přítomnost více směřují k představám o budoucím životě, což ovlivňuje jejich aktuální motivaci (Taxová, 1987, s. 147).

K jakékoliv aktivitě, včetně učení a vzdělávání se, je zapotřebí motivů. Motiv, jakožto příčina jednání, se zakládá například na konkrétní potřebě a v tom případě se uspokojení potřeby stává cílem jednání. Motivů, které člověka aktivují k činnosti, bývá vždy několik najednou a většinou je danou činností uspokojováno i více pocíťovaných potřeb (Hadj-Mousová, 2006, s. 20, 23).

Pro oblast vzdělávání a výchovy bývají v ústředí zájmu tři skupiny potřeb, a to kognitivní, sociální a výkonové, jenž jsou v rámci motivace pro pedagogickou psychologii nejstěžejnější. Kognitivní potřeby zahrnují touhu po nových podnětech a poznacích, potřebu změny a potřebu významu a smyslu činnosti i chápání okolního světa (tamtéž, s. 24). Obzvláště u dospívajících

nejsou poznávací potřeby naplňovány jen pouhým získáváním obsahově nových informací, nýbrž jde i o jejich zpracování a zvládnutí. „*V dospívání nabývá na významu potřeba samostatně vyhledávat řešení, odhalovat, objevovat, prožívat napětí i radost z úspěchu.*“ (Taxová, 1987, s. 148). Do kognitivní oblasti lze řadit i poznávací zájmy, které lze posilovat možností účastnit se zájmových kroužků a aktivit. Motivace ve vzdělávací i profesní činnosti je ovlivňována hodnocením dosažených výsledků ze strany okolí, což vede k osobním prožitkům úspěchu, či neúspěchu (tamtéž, s. 148–149), které dále ovlivňují přístup k činnostem a celkové chování. Druhou oblastí jsou sociální potřeby, mezi které se řadí potřeba přijetí ze strany blízkého okolí i celkové společnosti, či potřeba sebepojetí, tedy pocitu osobního významu a hodnoty ve společnosti. Třetí oblastí jsou výkonové potřeby, kam lze řadit potřebu dobře odvedeného výkonu a potřebu po úspěchu (Hadj-Mousova, 2006, s. 24–25). Do výkonové motivace je řazena i potřeba vyhnout se neúspěchu. Zmíněné výkonové potřeby spolu vzájemně souvisí, nicméně často jedna z nich převažuje v závislosti na vývoji a prostředí člověka, v závislosti na tom, zda byl okolím, jež ho vychovávalo, frekventovaně kritizován, trestán, nebo naopak chválen, odměňován a obdivován (Taxová, 1987, s. 149).

Je podstatné, aby studenti byli ke vzdělávání se sami motivováni. Nejčastější příčina za školním selháním totiž bývá nedostatek motivace. Za školními neúspěchy se skrývá například i „... *bezradnost či neschopnost vědět si sám se sebou rady při ztvárňování vlastního života a neochota přebírat zodpovědnost za své vzdělávání a za svoji životní cestu do vlastních rukou.*“ (Pavelková, 2010, s. 74).

„*Motivace může být iniciována i vnějšími podněty, kdy lákavý cíl aktualizuje vnitřní motivy.*“ (Schneiderová, 2003, s. 24).

Je tedy na místě od motivů odlišit stimuly. „*Stimulací rozumíme vnější působení na psychiku člověka, v jehož důsledku dochází k určitým změnám jeho činnosti prostřednictvím změny psychických procesů, především pak prostřednictvím změny jeho motivace.*“ (Jarošová, Lorencová a Pauknerová, 2007, s. 364).

Stimul je tedy vnějším působením na lidskou psychiku, který nabývá různorodých podob. Nejčastěji probíhá stimulace směrem k člověku skrze aktivní působení jiného člověka. Jedná se o cílené vnější zásahy, jejichž záměrem je ovlivnění či změna u člověka, jehož směrem je působení směřováno. V ideálním případě dochází ke změně jeho motivace, čímž se z vnější pobídky stává vnitřní pohnutka. Stimulace bývá cílená, ale dochází k ní i bezúčelně.

V empirickém šetření bude stimulace brána především jako vnější záměrné a vědomé působení na děti a mladé dospělé, s cílem ovlivnit jejich činnosti, jednání, prožívání či motivaci. Příkladem incentivu, jakožto vnějšího podnětu působícího na druhého člověka, může být pochvala, odměna či nabídka postupu v profesním životě. To, zda stimul bude mít na konkrétního člověka cílený efekt, záleží i na jeho motivační struktuře (tamtéž, s. 364–365). Na někoho může mít nabídka perspektivnějšího profesního uplatnění či konkrétní odměny velký vliv, na jiného člověka menší, či žádný.

Člověk může činnost vykonávat pod působením stimulů, tedy podnětů přicházejících zvenčí, nebo je vykonává za působení vnitřních sil, tedy motivů. Stimuly a motivy mohou působit dohromady, dokonce se mohou vzájemně posilovat (Plamínek, 2015, s. 16). V případě vzdělávání je ideální, když je k němu člověk sám silně motivován a zároveň podporován vnějším působením, stimuly.

Motivace, jenž je vnitřní, je účinnější, jelikož se jedná o uspokojování vnímaných potřeb daného člověka. Stimulace poskytuje podněty, které mohou sloužit pro aktualizaci vnímaných potřeb, nepůsobí však dlouhodobě, pokud není internalizována. Ve vzdělávacím a výchovném procesu lze užívat stimulace pro navození zájmu a zaujetí člověka, jeho vnitřní účast a zájem o danou aktivitu a motivace pro ni je ale klíčová. Dospívající pravděpodobně bude reagovat na vnější působení, jako například tlak ze strany vychovatele, nicméně pro trvalou změnu v jeho chování je potřeba, aby byl dospívající vnitřně motivován, což může být například pozitivní vazbou s vychovatelem. Pro zjištění motivace je vhodné registrovat zájmy člověka, na nichž je možné sledovat i typy vnějších podnětů, které dotyčného motivují (Hadj-Mousová, 2006, s. 23).

Mezi incentivy, stimulační pobídky, které jsou schopny ovlivňovat motivaci, lze mimo jiné řadit odměny a tresty. Odměny mají za cíl motivovat člověka a usměrňovat jeho chování na základě prožitku radosti a pocitu úspěchu. Tresty jsou využívány pro vytvoření negativní konotace k výkonu konkrétní činnosti, nebo mají vést ke změně směru činnosti. Mezi další faktory, které ovlivňují motivaci, patří sociální faktory. Vliv na motivaci má společně vykonávaná činnost, spolupráce, pozitivní vazby a vztahy, ale i soutěžení či pocíťovaná prestiž (Schneiderová, 2003, s. 26).

2 PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ ČLOVĚKA V KONTEXTU DĚTSKÉHO DOMOVA SE ZAMĚŘENÍM NA BUDOUCÍ PROFESNÍ ŽIVOT

Dodnes je diskutována míra vlivu dědičnosti a vlivu prostředí na vývoj dítěte, tedy, zda vývoj člověka více určuje přirozenost, či zda ho více ovlivňuje výchova. Toto je podstatné pro diskuzi, zda má dětský domov možnost ovlivňovat vývoj svých svěřenců, a pokud ano, zda méně, či více. Byly sepsány odlišné koncepce o tom, jak se děti vyvíjí, rostou a učí. Níže jsou vymezeny 4 hlavní přístupy, ze kterých současná doba těží (Allen a Marotz, 2008, s. 13).

Teorie zrání zdůrazňuje jako hlavní řídicí složku vývoje dědičnost, akcentuje genetický a biologický vliv. Psychoanalytická teorie vyzdvihuje, že lidské chování je ovlivňováno z velké části procesy, které se odehrávají v nevědomé rovině. Teorie kognitivního vývoje je založená na názoru, že si děti „... vytvářejí (konstruují) vlastní poznání na základě aktivního zkoumání okolního prostředí.“ (tamtéž, s. 13). Teorie učení pojednává o vlivu prostředí a výchovy, která v daném prostředí probíhá a zdůrazňuje, že vývoj člověka je „... do velké míry naučeným chováním, které si jedinec osvojuje na základě pozitivních a negativních interakcí s okolním světem.“ (tamtéž, s. 13–14).

V současné době se na vývoj hledí komplexně. Nebere se v potaz jen jedna z výše představených teorií s tím, že by ostatní byly zavrženy. Všechny zmíněné teorie se spolupodílí na našem současném porozumění vývoje dětí. Převážná část současných psychologů nezastává vliv dědičnosti a vliv výchovy jako jdoucí proti sobě. Vývoj je jimi vnímán jako výstup vlivu prostředí a vrozených vzorců (tamtéž, s. 14).

Pro adekvátní a úspěšné vedení dětí a jejich správnou výchovu, je vhodné, aby vychovatelé dětských domovů tyto základní teoretické koncepce znali. Právě tehdy jsou totiž schopni se „... účinně zaměřit na celkový vývoj a chování dítěte ...“ (tamtéž, s. 14). Porozumění těmto teoriím usnadňuje sledovat vývoj dítěte z dlouhodobějšího hlediska. Dle Allena a Marotze jsou tyto přístupy neopomenutelné, je-li naším cílem dítěti pomoci v růstu a vývoji s ohledem na jeho individualitu (2008, s. 14). Právě individuální přístup a vedení dětí je jedním z cílů vychovatelů dětských domovů.

Každé dítě má právo na sociálně-právní ochranu, do které spadá i „... ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu ...“ (Musilová, 2005, s. 31), což je nutné zajistit i pro děti v dětských domovech.

V této práci je výraznější zaměření na psychický vývoj a potřeby, jelikož je následně zkoumáno ovlivňování rozhodnutí o profesním životě mladých dospělých v dětských domovech především psychosociálním působením okolí.

Existují 3 oblasti, které se vzájemně ovlivňují a které se spolupodílí na psychickém vývoji člověka:

- Oblast **biosociální**, kam je řazen vývoj těla i všechny jej ovlivňující faktory, například i vnímání vývojových tělesných proměn konkrétní společnosti.
- Oblast **kognitivní**, kam spadají veškeré psychické procesy, ovlivňující lidské poznávání. Jedná se o vše, co využíváme v procesu přemýšlení, při přijímání podnětů i zpracovávání sdělení a dat, při učení se i rozhodování. Tyto kompetence poté ovlivňují i úroveň adaptace, tedy, jak je člověk schopný se přizpůsobit měnícím se podmínkám. „*Kognitivní vývoj ovlivňují různé faktory, vrozené dispozice i vlivy prostředí, především způsob výchovy a vzdělávání.*“ (Vágnerová, 2008, s. 4).
- Oblast **psychosociální**, označovaná také pojmem socializace, kam patří změny v lidském prožívání, vývoji osobnostních rysů, interpersonálních vztahů i pozice ve společnosti. Tento vývoj je do velké míry ovlivňován zvenčí, především vnějším sociokulturním působením. V dětství má největší vliv na dítě rodina, později se přidává působení například vrstevnické sociální skupiny či vzdělávací instituce (tamtéž, s. 4).

Osobnost každého jednotlivce je integrovaným celkem všech těchto oblastí, které se mezi sebou ovlivňují. Na průběhu psychického vývoje se podílí velké množství faktorů, které dohromady utváří jedinečného člověka (tamtéž, s. 4).

Pro maximálně zdravý vývoj dítěte je důležité, aby jak psychické, tak tělesné potřeby byly naplňovány. Klíčové ve vývoji jsou první roky života, kdy se člověk vyvíjí nejrychleji a zároveň se jedná o období, kdy je z většiny či zcela závislý na svém okolí. Jedním z nejdůležitějších úkolů rodiče a jakýchkoliv jiných pečujících osob, je potřeby dítěte saturovat (Sikorová, 2011, s. 30).

2.1 POTŘEBY DÍTĚTE V RÁMCI RODINNÉHO A ÚSTAVNÍHO PROSTŘEDÍ

Psychické potřeby dítěte jsou v rodině naplňovány zcela přirozeným způsobem. Zajímavým poznatkem psychologie je, že kromě toho, že rodiče uspokojují psychické potřeby svého dítěte, i dítě svou samotnou existencí uspokojuje psychické potřeby rodičů (Matějček, 1994, s. 25). V

rodině tedy přirozeně dochází k symbiotickému procesu. Naplňovat následující zmíněné potřeby dětí v dětských domovech je značně ztížené.

Jak uvádí Zdeněk Matějček, mezi základní psychické potřeby patří nutnost patřičného přísunu vnějších podnětů (1994, s. 25). Podněty zvenčí totiž u dítěte podporují centrální nervový systém k výkonu. K náležitému výkonu je pak zapotřebí velké množství podnětů. Vývoj dítěte dospělí stimulují právě tím, že mu věnují pozornost, často k němu promlouvají, hrají si s ním, věnují se aktivitám, které dítě rozesmávají a projevují mu lásku prostřednictvím mazlení se (tamtéž, s. 25).

Druhou potřebou dítěte je smysluplnost světa. Je důležité, aby dítě vnímalo v aktivitách řád a smysl, což poté proměňuje pouhé podněty ve zkušenosti, čímž si dítě vytváří poznatky. Když dítě vykonává novou a vhodnou činnost, je důležité, aby bylo k opakování oné činnosti povzbuzováno a aby cítilo z dospělého radost a podporu. Dítě poté pociťuje z učení se radost, a to se přenáší i do dalších fází jeho života, z čehož vzniká záliba v učení se celkově (tamtéž, s. 25–26).

Třetí potřeba dítěte je životní jistota, jež se vytváří v emočních vazbách k lidem, které jej obklopují. Bez jistoty dítě „... ovládá úzkost, která svazuje nebo provokuje k tomu, aby ji člověk překonával nějakým společensky nežádoucím způsobem.“ (tamtéž, s. 26). Takto může u dítěte vznikat agresivní chování (tamtéž, s. 26).

Čtvrtá potřeba dítěte je, aby bylo oceňováno, uznáváno, jednoduše přijímáno. Vytváří si tak vlastní společenskou hodnotu. „Vědomí této hodnoty bývá označováno jako „identita“, čili vědomí vlastního já neboli sebe-vědomí.“ (tamtéž, s. 26).

A nakonec pátou potřebou, jež Matějček uvádí, je životní perspektiva. Když dítě vnímá, že má před sebou otevřenou budoucnost, dokáže se díky tomu na události těšit, je pro něj snazší někam směřovat, usilovat o konkrétně vytyčené cíle. Následuje smutná, Matějčkem zmiňovaná, skutečnost: „Typické pro děti v dětských domovech například je, že nemají na co se těšit a o co se snažit.“ (tamtéž, s. 26).

Mezi důležitou biologickou potřebu dítěte patří mimo jiné stimulace, tedy „... dostatek adekvátních stimulů, podněcujících a rozvíjejících funkce organismu, především v oblasti nervové soustavy, lokomočních aktivit a na ně bezprostředně se navazujících aktivit psychických ...“ (Dunovský, Matějček a Břicháček, 1999, s. 50).

Mezi sociální potřeby, které dítě pro ideální průběh socializace potřebuje uspokojit, patří potřeba pociťovat lásku a bezpečí, identifikovat se se sebou samým a „... *potřeba rozvinutí všech sil a schopností ...*“ (Sikorová, 2011, s. 32). Dále je podstatné, aby dítě bylo přijato takové, jaké je. Stěžejní je i dokázat překonat vnímané zábrany a jiné životní překážky či zvládnout vést zdravý styl života. Zmíněné základní potřeby vedou děti k aktivitám, kterými sami sebe rozvíjí a motivují je i k dalším činnostem, které je procesem učení rozvíjí nad rámec dosavadní úrovně (tamtéž, s. 32–33).

Specifikem rodiny oproti dětskému domovu je, že rodiče jako dospělí vychovatelé tu nejsou jen od toho, aby uspokojovali potřeby „... *svých dětí. Vychovávat své děti není totiž jejich zaměstnáním, jejich profesí – oni se ... na osudu dítěte bytostně angažují.*“ (Matějček, 1994, s. 26).

Členové rodiny vytváří rodinný systém, který dítěti zajišťuje pocit lásky a bezpečí. V rodině jsou uspokojovány bazální potřeby dítěte. Dítě nachází v rodině péči, oporu a pomoc při řešení problémů, bezpečné místo k žití a zároveň si osvojuje rodinou stanovené limity. Mezi jednotlivými členy rodiny jsou různé vztahy i hranice. Stanovené hranice mohou být příliš rigidní, tedy neflexibilní, či naopak příliš volné, takzvaně propustné (Flaks, 2007, s. 77), nicméně tvorba těchto vztahů a hranic probíhá v dětských domovech na rozdíl od rodiny nepřírodným, jaksi nucenějším způsobem.

Jednou z rolí rodičů je osobní angažovanost na budoucnosti dítěte. V jejich silách je budoucí cestu dítěte předvídat, společně ji plánovat a také dítě, a tím i jeho budoucnost, formovat (Matějček, 1994, s. 27). Takovou roli by však měli zastávat i vychovatelé v dětských domovech, což bude více rozebráno v kapitole o ústavní výchově.

2.2 MOŽNÝ VLIV DĚTSKÉHO DOMOVA NA PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ DÍTĚTE

V dětském domově se děti ocitají nejen z důvodů osiřené. Ve skutečnosti mezi častější důvody patří neschopnost biologických rodičů se o své dítě patřičně starat a adekvátně jej vychovávat. V dětském domově se v životě dítěte obvykle mění vícero vychovatelů, ať už kvůli střídání při směnách, či kvůli odchodu vychovatelů a nástupu nových. Vyrůstání ve větší skupině jiných dětí, namísto v rodině se svými biologickými sourozenci, je samo o sobě náročnější. Vychovatelé se musí starat i o ostatní děti, a tudíž často není možnost věnovat konkrétnímu dítěti dostatečné množství času, energie a podnětů. U dětí vyrůstajících v dětském domově proto hrozí riziko deprivace syndromu (Matoušek, 1999, s. 63).

Jakýkoliv dlouhodobý pobyt v ústavní péči představuje vážné riziko, že budoucí život klienta bude natrvalo ovlivněn. Velmi záleží na tom, v jaké životní etapě a situaci se člověk v ústavní péči nachází (Matoušek, 1995, s. 62). V dětských domovech se nachází děti od tří do osmnácti let, což je velmi důležité a křehké období vývoje člověka, a lze tudíž předpokládat, že impakt na jejich psychosociální vývoj je značný.

Děti v dětských domovech jsou vychovávány v nepřirozeném zázemí, kde se v péči o ně, většinou na směny, střídá vícero vychovatelů. Ti navíc nemají na starosti jen jedno či pár dětí, ale celou skupinu, o kterou se musí postarat. Vychovatelé nedokážou všechny děti podněcovat takovým způsobem, jakým by byly ve svých rodinách. V takovém prostředí je méně příležitostí k hlubokým interakcím s každým jednotlivým dítětem. Děti v dětských domovech z těchto důvodů nemohou dostat tolik pozornosti a interakce, jako když se svému dítěti věnuje matka. „*Deprivované ústavní děti působí při srovnání se svými vrstevníky vychovávanými v rodinách jako méně nadané, pomalejší (někdy také hyperaktivní v jakýchsi záchvatech aktivity), úzkostné a bojácné, zatížené mnoha druhy zlovyků (jež se vykládají jako spontánní pokus o naplnění nenaplněné potřeby kontaktu); jejich vztahy k lidem jsou mělčí a přelétavější, i když příležitost ke kontaktu vyhledávají až nutkavě.*“ (tamtéž, s. 63). Takto popsany deprivací syndrom je následkem ústavní výchovy. Čím delší dobu dítě v ústavní péči strávilo, tím bývají projevy syndromu horší a nesnadno odstranitelné (tamtéž, s. 63).

U tří či čtyřletého dítěte se již začíná rozvíjet schopnost kooperovat s ostatními dětmi. Do té doby dítě spolupráce se stejně starým vrstevníkem v podstatě není schopné a potřebuje komunikovat spíše s dospělým, tedy starším a rozumnějším člověkem. V předškolním věku je již dítě schopnější spolupracovat i s vrstevníky, stále je ale zapotřebí intervence dospělého, jelikož děti mají mezi sebou tendenci soupeřit, a to zvláště při dlouhé době bez intervence. Prostředí dětského domova je tedy pro výchovu dítěte nevhodné z toho hlediska, že se dítě nachází ve velkém kolektivu ostatních dětí a zásah dospělého je spíše omezený, než plynulý a přirozený. U dětí vyrůstajících v dětském domově se tak může více projevit sklon k agresivnímu řešení situací a posilují se spíše primitivnější reakce, kterými se dítě může snažit vzbudit zájem dospělého a následnou pomoc z jeho strany. Naproti tomu v biologické rodině spolu děti zcela stejného věku nevyrostají. Kromě jedináčků jsou děti v přirozené rodině obklopené staršími či mladšími sourozenci, což je pro jeho rozvoj lepší, jelikož dítě pro svůj správný vývoj „... *potřebuje krom stálého a láskyplného dospělého pečovatele hierarchicky uspořádanou posloupnost sourozenců, v níž je starší mocnější a odpovědnější a mladší je spontánnější a ochraňovanější.*“ (tamtéž, s. 63). Být mladším či starším sourozencem s sebou

samořejmě také nese nevýhody, ale velmi prospěšné je, že dítě má ve své rodině pevně dané místo „... *a jasná očekávání vztahující se ke všem pozicím.*“ (tamtéž, s. 63). Takovou zkušenost nemá dítě vyrůstající v dětském domově možnost prožít (tamtéž, s. 63). Přesto je však nutné ocenit snahu moderních dětských domovů, jež usilují o to, rodinné zázemí dětem co nejlépe simulovat a vytvářet.

2.3 DOSPÍVÁNÍ A DOSPĚLOST SE ZAMĚŘENÍM NA PROFESNÍ PŘÍPRAVU

Na úroveň vzdělání mladých lidí a následující profesní život mají vliv komplikované společenské podmínky, které sdružují vliv politický a kulturní s ekonomickým a sociálním zázemím. Proces utváření charakteru je u mladého člověka ovlivňován především výchovou, jež by se měla soustředit na perspektivu jeho vývoje. Dětské domovy nesou zodpovědnost za výchovu i vzdělávání svěřených dětí (Taxová, 1967, s. 5). Profesní zaměření se formuje pravděpodobně nejsilněji v období dospívání.

Období adolescence „... *bývá označováno jako období druhého sociálního narození ...*“ (Vágnerová, 2008, s. 109). Jednotlivec vstupuje do společnosti samostatnějším způsobem. V rané části dospívání je mimo jiné velkým mezníkem dokončení povinné školní docházky a následný **výběr dalšího profesního zaměření** (tamtéž, s. 109). Mladý dospívající formuje své vlastní názory, které již nejsou vždy konformní a mohou být opačné, než jaké mají autority a vzory v jeho životě. Neshledává problém v tom se názorově vymezit vůči autoritám ve svém životě, tedy například vůči učitelům či rodičům. Naopak kriticky zhodnocuje tvrzení autorit a dokáže diskutovat a argumentovat, pokud s nimi nesouhlasí. Neznamená to, že mladý dospívající chce autoritu ve svém životě zlikvidovat, spíše se jí sám chce stát a pomalu se jí stává (tamtéž, s. 110).

Pozdní část dospívání je již samotným přechodem do dospělosti. Znamená to, že adolescent je již více „... *akceptován jako dospělý ...*“ (tamtéž, s. 110), což s sebou nese i nároky, aby se choval odpovídajícím způsobem. Adolescent ve starším věku je již zletilý, což s sebou přináší i větší svobodu v rozhodování a směřování. I v právní oblasti je v jeho kompetenci dělat významná životní rozhodnutí, například uzavření sňatku, i zdánlivě méně závažná rozhodnutí, jako je podepisování smluv. V pozdní adolescenci se mění i sociální role a společností kladené požadavky. „*Přípravu na profesní roli lze chápat jako proces sociální diferenciacce budoucího společenského postavení dospívajícího.*“ (tamtéž, s. 110).

Vágnerová vymezuje období, kdy člověk dospívá, dekádu od desátého do dvacátého roku života (2008, s. 100). V tomto věkovém rozmezí se osobnost proměňuje komplexním způsobem. Změny jsou často determinovány biologicky, sociální působení a psychické faktory je ovšem výrazně ovlivňují. Každá kultura a společnost se pojí se specifickými požadavky a očekáváními, které jsou kladeny na dospívajícího člověka. Dospívání je „... *období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.*“ (tamtéž, s. 100).

Toto období lze detailněji rozdělit na dvě fáze: rané a pozdní období adolescence. Dekádu pak můžeme rozdělit do dvou částí, prvních pět let do raného období a druhých pět, tedy 15–20 let, do pozdního období (tamtéž, s. 100). Druhá část adolescence bude dále přiblížena.

Pozdní adolescence je období pohlavního dozrávání a především je „... *dobou **komplexnější psychosociální proměny** ...*“ (tamtéž, s. 100), kdy dochází k transformaci osobnosti člověka a jeho pozice ve společnosti. V pozdním období dospívání dochází k sebepoznání, a tedy rozvoji identity. Velmi významným se v tomto období stává uvědomění, že adolescent sám může výrazně ovlivňovat svůj život, agilně přistupovat ke vzniklým situacím a seberealizovat se. Dospívající se zkouší samostatně prosazovat, prožívají období, ve kterém mohou experimentovat se svým jednáním a mohou usilovat o dosažení nejrůznějších změn ve svém životě. Trendem dnešní doby je období dospívání prodlužovat a vychutnávat si svobodu s nízkou mírou odpovědnosti (tamtéž, s. 100). „*Smyslem pozdní adolescence je poskytnout jedinci čas, aby porozuměl sám sobě, zvolil si, čeho chce v budoucnosti dosáhnout a osamostatnil se ve všech oblastech, v nichž to současná společnost vyžaduje.*“ (tamtéž, s. 101). V průběhu dospívání na člověka působí vnitřní tlaky, požadavky, které na sebe on sám klade, a zároveň tlaky vnější, které na něj klade daná kultura, společnost a její normy. Velký vliv má rodina, či jiné náhradní zázemí, ve kterém člověk vyrůstá a dospívá, proto je třeba se snažit okolním vlivům porozumět.

Jak uvádí Anna Petřková, dospívání je obdobím, kdy se transformuje celá osobnost člověka (2005, s. 43). Dochází k osvojování hodnot, formují se nové postoje, změnou prochází i lidská motivace. Celé dospívání je v životě člověka přípravnou fází na samostatný život, kdy teprve ukáže své schopnosti v uplatnění se v profesním životě, ale i tom partnerském a občanském. V tomto období má čas na volbu budoucí profesní role, na dosažení základních kvalifikací

v oblasti vybrané profese a na učinění rozhodnutí a cílů ovlivňujících profesní budoucnost (Petřková, 2005, s. 43–44).

V období dospívání i mladé dospělosti probíhá příprava na ekonomicky produktivní období volbou vhodného profesního zaměření, získáním přiměřeného vzdělání, osvojením si potřebných vědomostí i dovedností. Zároveň se v tomto období formuje vztah k vybrané profesi, a nakonec proběhne plnohodnotné zapojení se do profesního života. Jak uvádí Jiřina Taxová „... *profesionální příprava je základním životním úkolem i povinností mladých lidí.*“ (1987, s. 66).

Poslední desítky let odhalují trend prodlužování procesu, kdy se z adolescenta stává samostatný, nezávislý a zodpovědný dospělý (Ježek et al., 2016, s. 9). Na příkladu vysokoškolačka bude ukázáno, že dospělost není ostře ohraničena. Vysokoškolským studentům, kteří jsou již chronologickým věkem dospělými, se prodlužuje období přípravy, které je k jimi vybrané profesi nutné a zůstávají tak déle ekonomicky závislími. Ze strany dospělých lidí to vede k tomu, že je ještě nevnímají rovnocenně a začnou teprve ve chvíli, kdy si již lukrativně vydělávají a uživí se samostatně (Vágnerová, 1999, s. 298). „*V našich sociokulturních podmínkách je ekonomická samostatnost považována za důkaz dospělosti a podmínkou k přiznání větších práv.*“ (tamtéž, s. 298).

Již v období mladé dospělosti se chýlí ke konci příprava na profesní život a mladý dospělý začíná konkrétní profesní roli přijímat za svou (Petřková, 2005, s. 58). „*Schopnost zvládnout přiměřeným způsobem profesní roli je jedním z psychosociálních kritérií dospělosti.*“ (tamtéž, s. 58).

Rysy dospělosti lze opět hledat v biologické, psychické i sociální sféře. Mezi znaky, které v naší společnosti definují dospělost v psychosociální rovině, lze řadit dosažení komplexní samostatnosti. Jedná se o období, kdy člověk činí svobodná rozhodnutí a je ochotný za ně nést odpovědnost. Charakteristická pro dospělost je větší sebejistota, v rámci níž je dospělý schopný učinit relevantní odhad svých kompetencí, vedoucích k soběstačnosti, a uzpůsobit své jednání. Dalším projevem dospělosti akceptovaným v naší společnosti, souvisejícím se sociálním osamostatněním, je dosažení ekonomické nezávislosti (Vágnerová, 2007, s. 9–11). „*Člověk potvrzuje svou soběstačnost v rámci profesní role ...*“ (tamtéž, s. 11).

Výběr profesní dráhy je ovlivněn potřebami konkrétního člověka, ovlivňují jej minulé zkušenosti i aspirace mířené k představě o budoucím životním stylu a chtěné sociální pozici

(tamtéž, s. 50). „*Základ profesní perspektivy je dán již volbou profesní přípravy ... Dosažené vzdělání se stává východiskem pro další výběr.*“ (tamtéž, s. 50–51). Volba směrování profesního života může být odvozena z různých motivů. Pro někoho je prioritou budoucí ekonomické zajištění, tedy výše výdělku, pro jiného společností přikládaná prestiž dané profese, někdo klade důraz na osobní rozvoj v průběhu profesní dráhy, jiný preferuje samotný výkon profesní činnosti, který je mu blízký. Většinou se motivy prolínají a kombinují (tamtéž, s. 50). Na základě těchto motivů a dalších vnějších okolností člověk provádí volbu.

3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V RÁMCI DĚTSKÉHO DOMOVA

Dětský domov je v České republice jedním ze zařízení ústavní výchovy. Dětem, které z nejrůznějších důvodů nemají možnost bezpečně vyrůstat ve své vlastní rodině, nabízí náhradní formu zázemí a péče. Dětské domovy jsou určeny primárně pro děti od tří do osmnácti let, existují však výjimky. V případě přípravy na své budoucí povolání, míněno pokračujícím vzděláváním se, může po domluvě a podepsání smlouvy dětský domov poskytovat zázemí člověku až do 26 let (Česko, 2002, § 2 odst. 6). Obecně by měly dětské domovy poskytovat dítěti péči a prostředí umožňující jeho zdravý vývoj a přispívající k řádné výchově a úspěšnému vzdělávání (tamtéž, § 1 odst. 2).

Úkolem dětského domova je pečovat o děti dle individuálních potřeb každého z nich. Vůči dítěti naplňuje především funkce sociálního, výchovného a vzdělávacího charakteru. V dětském domově se nacházejí děti, jež mají soudem nařízenou ústavní výchovu a jež nejsou indisponované závažnými poruchami chování. Dětský domov má na starosti pečovat o ně ve výše zmíněných směrech, nicméně děti se chodí vzdělávat do klasických škol mimo dětské domovy (tamtéž, § 12 odst. 1–2).

V dětském domově je základní „... organizační jednotkou pro práci s dětmi ... rodinná skupina.“ (tamtéž, § 4 odst. 1). Ta se skládá nejméně z šesti a nejvíce z osmi dětí, které bývají rozdílného pohlaví a věku. Biologičtí sourozenci jsou zpravidla zařazováni do stejné rodinné skupiny, pouze z výchovných důvodů je možné zařadit je do skupin oddělených. Do skupin by děti měly být rozřazovány s ohledem na jejich vzdělávací, výchovné a případně i zdravotní potřeby. V jednom dětském domově, ať je složen z jedné či vícero budov, lze mít nejvíce šest rodinných skupin, nejméně však dvě (tamtéž, § 4 odst. 4–5).

Pro upřesnění je vhodné uvést, že kromě dětských domovů jsou v České republice i dětské domovy se školou, které se specializují na péči o děti, jež mají závažné poruchy chování, či které vzhledem ke své duševní poruše nemohou navštěvovat školy mimo dětský domov (tamtéž, § 13 odst. 1), a proto jsou pro ně vytvářeny specifické a vhodné podmínky přímo v dětském domově se školou. Tato bakalářská práce se zaměřuje pouze na dětské domovy, kde jsou umístěny děti navštěvující běžné školy mimo dětské domovy.

Pokud je to možné, dětský domov spolupracuje s rodinami dětí a poskytuje jejich rodiči či rodičům například podporu v „... nácviu rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro

výchovu a péči ...“ (tamtéž, § 1 odst. 2) svého dítěte. Je totiž nadějí, že dítě se po vyřešení důvodů umístění do náhradní péče, může vrátit zpět do své vlastní rodiny (tamtéž, § 1 odst. 2).

Jak již bylo zmíněno, dětský domov mimo jiné zajišťuje dětem potřeby pro vzdělávání se. Ředitel dětského domova nese odpovědnost za zajištění denní péče o děti co nejobdobnějším způsobem, jakým to probíhá v rodině. Tuto péči mají zpravila na starosti tři pedagogičtí pracovníci na jednu rodinnou skupinu. Vzhledem k ambici připravit děti v dětském domově na samostatný budoucí život, mohou být v dětském domově zřízeny samostatné bytové jednotky pro ubytování buď jednotlivců či vícero adolescentů, kteří se tak připravují na odchod z domova a osamostatnění. V těchto samostatnějších bytových prostorech mohou být děti, které jsou starší šestnácti let (Křepský, 2008, s. 36).

3.1 PŘÍČINY UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO DĚTSKÉHO DOMOVA

Důvodem umístění dítěte do dětského domova jsou vždy jeho rodiče. Jak bylo již zmíněno, dítě je do zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu. Je tak učiněno v případě, kdy rodič či oba rodiče se „... *nemohou, neumějí nebo nechtějí starat.*“ (Pašek, 2008, s. 46) o své dítě či děti.

Do kategorie důvodů, kdy se rodiče o své dítě **nemohou starat**, lze zařadit ztrátu ekonomického a materiálního zajištění, ať už jde o ztrátu zaměstnání či bydlení, a to bez vlastního přičinění, či naopak vlastním přičiněním (ztráta zaměstnání či zázemí následkem alkoholismu, drog...). Do této kategorie spadají však i důvody zdravotní, kdy se rodič kvůli svému zdravotnímu stavu není schopen řádně o své dítě postarat. V neposlední řadě do této kategorie spadá i osiření dítěte. Je ale vhodné podotknout, že sirotci bývají v dětských domovech spíše výjimečně. Realitou je, že většina dětí, jež se nacházejí v dětských domovech, „... *pochází ze sociálně slabších vrstev.*“ (tamtéž, s. 46–47).

Do kategorie, kdy se rodiče o své dítě **neumí adekvátně postarat**, spadají indispozice příliš mladých, často nedospělých rodičů, a dále rodiče, jež jsou sociálně či mentálně handicapovaní. Jedná se o rodiče, kteří nejsou schopni zajistit výchovu dítěte po sociální a emoční stránce, jelikož jim samotným chybí potřebná úroveň empatie, emočního citění a naladění se na dítě či rozumové schopnosti. Do této kategorie řadíme i lidi, kteří sami vyrůstali v sociálně nevhodných podmínkách a na základě toho jim chybí rozumové, citové nebo sociální schopnosti potřebné k péči o potomka (tamtéž, s. 47).

Do poslední kategorie, kdy se biologičtí rodiče **nechtějí starat** o své dítě, je řazena sociální a psychická nevyzrálость rodičů. Spadá sem i případ znásilnění, kdy matka není ochotná se o dítě starat po prožití tohoto traumatu. Bohužel ne vždy tomu bývá tak, že si rodiče uvědomí svou nevoli se o dítě starat hned po porodu, kdy je ideální čas umístit dítě do náhradní rodinné péče. Často trvá dlouhou dobu, než rodiče dojdou k finálnímu verdiktu, že se o své dítě starat nechtějí. Dítě má v takovém případě větší pravděpodobnost skončit v dětském domově, jelikož s vyšším věkem dítěte bývá proces zařazení do náhradní rodinné péče náročnější a méně pravděpodobně uskutečnitelný (tamtéž, s. 47–48).

V praxi tomu bývá tak, že dochází k prolnutí těchto tří kategorií, důvody se kombinují, vzájemně ovlivňují a většinou nejsou jednotlivé situace a důvody rodičů snadno zobecnitelné. Pro pracovníky dětských domovů by mělo být samozřejmostí seznámit se s důvody umístění do dětského domova u každého konkrétního dítěte, jelikož je pro vychovatele následně jednodušší usnadnit dítěti adaptační období v dětském domově a celý jeho následný pobyt v něm (tamtéž, s. 48).

3.2 PRÁVA A POVINNOSTI DÍTĚTE V DĚTSKÉM DOMOVĚ

Vzhledem k zaměření práce je podstatné uvést, že mezi práva dětí v dětských domovech uvedených v zákoně č. 109/2002 Sb., patří mimo jiné právo „... *na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností* ...“ (Česko, 2002, § 20 odst. 1), právo „... *na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami* ...“ (tamtéž, § 20 odst. 1), právo „... *účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu* ...“ (tamtéž, § 20 odst. 1), právo „... *vyjádřit svůj názor na ... prováděná opatření, která se ho dotýkají; názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost* ...“ (tamtéž, § 20 odst. 1), právo „... *být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat* ...“ (tamtéž, § 20 odst. 1).

Mezi povinnosti dítěte v dětském domově patří kupříkladu potřeba „... *dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení ... dodržovat zásady slušného jednání* ...“ (tamtéž, § 20 odst. 2).

3.3 ROLE VYCHOVATELŮ V DĚTSKÉM DOMOVĚ

V dětském domově vychovávají i vzdělávají děti odborní pedagogičtí pracovníci a to „... *v souladu s cíli výchovy a vzdělávání* ...“ (tamtéž, § 18 odst. 1), jež jsou stanovené zákonem č.

109/2002 i dalšími předpisy. Je důležité, aby v dětských domovech byli nejen příslušně vzdělaní a vyškolení pracovníci, ale aby zároveň byli i psychicky způsobilí. I toto kritérium je proto stanoveno ve zmíněném zákoně. Psychickou způsobilost pracovníka je nutné ověřit ještě před podepsáním pracovní smlouvy psychologickým vyšetřením. Tomuto vyšetření může být pracovník dětského domova vystaven opětovně již v průběhu jeho pracovního poměru, a to v případě, pokud se objeví odůvodněné pochyby o jeho psychickém stavu. Mohou například vzniknout obavy, zda nezpůsobuje dětem psychické násilí a v takovém případě je třeba, aby proběhlo ověření vhodným psychologickým testováním. Posudek od psychologa se poté ukládá a uchovává v osobním spisu příslušného pracovníka, kde je mimo jiné uveden závěr z vyšetření s finálním verdiktem o psychické způsobilosti pracovníka k vykonávání činnosti v dětském domově (tamtéž, § 18 odst. 2–5).

Role vychovatele v dětském domově je specifická. Má dítěti do jisté míry suplovat rodiče. Při interakci mezi dítětem a biologickým rodičem předává podněty nejen rodič svému dítěti, nýbrž zároveň i dítě působí na svého rodiče. Jak rodič, tak dítě od sebe vzájemně přijímají reakce a utvářejí si vzájemný vztah. Není tomu tak, že by šlo o jednosměrné a cíleně řízené působení pouze ze strany rodiče, nýbrž samotný rodič je ovlivňován svým dítětem. Nejedná se tedy o klasicky definovanou záměrnou výchovu ze strany aktivního vychovatele směrem k pasivnímu vychovávanému. Dětské domovy můžeme zařadit do kolektivní výchovy, kdy se v dětském domově nachází více dětí z různých biologických rodin, naproti rodinnému soužití v jedné biologické rodině. Je složité, aby ve vychovatelce v dětském domově dítě našlo něco více než jen osobu, která vykonává zaměstnání zaměřené „... k dítěti, jakožto k předmětu její pracovní aktivity.“ (Matějček, 1994, s. 40). Ať se vychovatelé snaží sebevíce, stále v prostředí dětského domova plní funkci svého zaměstnání, do kterého mimo jiné dochází na stanovenou pracovní dobu (tamtéž, s. 40). Toto je pravděpodobně nevyhnutelnou skutečností, kterou dítě vnímá.

Naproti tomu v biologické rodině může dítě cítit angažovanost svého rodiče vůči němu nepřetržitě, bez časového omezení i bez omezení místa. „*Podstatným a rozhodujícím činitelem je citová angažovanost na osudu dítěte. Mluvíme-li pak o interakci, znamená to především vzájemné předání citových podnětů a vzájemné citové zaujetí.*“ (tamtéž, s. 40).

Právě proto je podstatné, aby i vychovatel v dětském domově byl angažovaným pracovníkem a projevoval opravdový zájem o jednotlivé děti v dětském domově a jejich budoucnost. Autor Kopřiva hovoří o tom, že pomáhající profese, mezi něž vychovatel v dětském domově nepochybně patří, se řadí mezi profese, „... které mohou nadchnout, které jsou s to angažovat

člověka celého.“ (1997, s. 17). Je to práce s posláním, která může přinášet mnoho užitku. „*Pomáhající se zabývá důležitými životními problémy konkrétních lidí.*“ (Kopřiva, 1997, s. 17). Být angažovaným pracovníkem, který pomáhá druhým, je prospěšné, ale na druhou stranu u pomáhajících pozic hrozí „... *tendence přebírat kontrolu nad klientem ...*“ (tamtéž, s. 18), či tendence obětovat se „... *pro klienta na svůj vlastní úkor.*“ (tamtéž, s. 18).

Rizikem může být, že v případě nadměrné kontroly vychovatel brání, aby se u klienta rozvíjela autonomie, což je, obzvláště u dětí v dětském domově, nežádoucí. Angažovaný pomáhající má používat kontrolu v nízké míře v případech, kdy jde o zájem klientů. Vychovatel by měl, co nejvíce je to možné, dokázat vidět i v dítěti partnera k dialogu a respektovat ho jako autonomního člověka (tamtéž, s. 18).

Na druhou stranu zmíněné obětování se pro klienta na úkor sebe samého také není prospěšné. Nejen pro pomáhajícího, ale ani pro klienta, protože ten tímto způsobem není veden k co největší samostatnosti (tamtéž, s. 19). Právě v dětském domově je klíčové, aby vychovatelé vedli děti a mládež k samostatnosti, připravující je do dospělého a samostatného života, vybavené potřebnými kompetencemi, informacemi a podporou.

Je tedy žádoucí, aby vychovatel podporoval dítě v dětském domově k samostatnému jednání a aby ho vedl k podílení se na důležitých činnostech (tamtéž, s. 20). Kromě toho, že vychovatel v dětském domově má zastávat tuto výchovnou roli, měl by dítěti svým citovým přístupem nahrazovat rodiče. Snaha vytvářet otevřené a vstřícné zázemí, kde bude dítě podporováno a jeho okolí bude účastno na jeho životním dění, je podstatná, protože má vliv na studijní i budoucí profesní život dítěte. Vychovatelé však čelí většímu množství činností, kterým se musí v dětském domově věnovat, což jejich práci činí náročnější. Jak uvádí Albín Škoviera, z výzkumu provedeného s 90 vychovateli vyplynulo, že dvě nejvíce dominantní činnosti, kterým se vychovatel v dětském domově věnuje, jsou příprava s dětmi na školní vyučování a zajišťování a příprava stravy (2007, s. 106). Obě tyto činnosti zabírají vychovatelům více než 30 % pracovní náplně. Z dalších 24 % se vychovatelé věnují zajišťování hygienického prostředí, dalším úklidovým činnostem a administrativním úkonům. Pro aktivní rozvoj, podporující i nekognitivní funkce dětí a soustředící se na jejich potenciál, již nezůstává tolik času. Dle výzkumu se těmto tvořivým činnostem vychovatelé věnují z pouhých 9 % své pracovní náplně. Dalšími činnostmi, které vychovatelé obstarávají jsou pak relaxační a zábavné aktivity, do kterých spadají například procházky s dětmi, společensky prospěšné aktivity, dozor nad dětmi a další pomocné činnosti, například doprovod dítěte k lékaři (Škoviera, 2007, s. 106).

4 PROFESNÍ ŽIVOT A PŘÍPRAVA NA NĚJ

Jak bylo již uvedeno, profesní uplatnění lze vnímat jako jeden ze symbolů dospělosti a samostatnosti. Dětské domovy i v tomto směru suplují rodiče a pomáhají hledat budoucí profesní uplatnění dětem v jejich péči. V této kapitole bude mimo jiné představeno terciární vzdělávání jako cesta k nejvyššímu stupni profesního vzdělání.

4.1 VYMEZENÍ PROFESE

V moderní společnosti je profese vnímána jako určující faktor sociálního statusu jednotlivce. Dost často tomu bývá tak, že dospělého člověka posuzujeme dle toho, jakou profesi vykonává a mladého dle toho, jakou profesi bude vykonávat v budoucnu, tedy, na jakou se aktuálně odborně připravuje. Vykonávané profese jsou v moderní společnosti vázány na dosažení relevantního vzdělání. Teoreticky tak tedy moderní společnost nebrání jakémukoliv člověku z jakékoliv třídní vrstvy se díky vzdělání, a svobodné volbě oboru vzdělání i své budoucí profese, posunout a vykonávat tak společensky lépe nahlíženou či lépe placenou profesi než například jeho rodina či okolí doposud. V tradiční společnosti se naproti tomu povětšinou výkon dané profese dědil z generace na generaci. Z toho vyplývá, že sociální mobilita je v tomto směru v moderní společnosti snazší než kdy dříve. V praxi to ovšem tak jednoduché není, jelikož je známo, že to, jaké povolání bude dítě v budoucnu vykonávat, ovlivňuje mimo jiné kvalita jeho rodinného života, socializace v dětství a další psychosociální i jiné aspekty, které ovlivňují i to, jaký bude mít přístup ke studiu, jak jednoduché, či naopak obtížné pro něj bude vzdělávání se, jaké ambice a aspirace bude mít (Keller, 2012, s. 185). Můžeme tudíž shrnout, že právě rodinné zázemí a jeho kvalita budou ovlivňovat profesní nasměrování dítěte a jeho budoucí profesní život.

Jak uvádí Zdeněk Suda, k možnému vykonávání profese je nutná odbornost, a tudíž předchozí odborná příprava (1996, s. 852). Exaktněji řečeno je profese „... *odborností, odbornou přípravou podložené povolání.*“ (Suda, 1996, s. 852). Profesnímu výkonu tedy vždy nutně odborná příprava předchází. Zároveň tento pojem určuje pracovní roli jedince. Následně vykonávaná profese se pojí nejen s výší příjmů, které vykonavatel profese pobírá, ale i s mocí a prestiží, jež jsou dané profesi společností přisuzovány. Lze shrnout, že profese utváří sociální status jedince (tamtéž, s. 852).

V anglickém jazyce je termín „profese“ běžně vnímán a používán v užším smyslu. V anglickém pojetí termínu řadíme do profesí pracovní role, k jejichž výkonu je přístup více regulován a

omezen. Uvedeno na příkladu jde o lékaře, který musí pro výkon své profese splnit mnoho studijních povinností na stanovených univerzitách, absolvovat vzdělání dle zákona a úspěšně projít atestacemi. Jeho pracovní role je součástí mnoha regulací. K tomuto pojetí profese „... *se také vztahuje velká míra samosprávy a kontroly, zejm. v záležitostech odborné kvalifikace.*“ (tamtéž, s. 852). Při výkonu profese se lidé mají řídit morálním kodexem, tak zvanou profesionální etikou, která na ně klade vyšší nároky, než s sebou nesou jiná pracovní uplatnění. Přísnější standardy v etice jsou kladeny především z důvodu předejití zneužití autority a moci, jež s sebou daná profese nese (tamtéž, s. 852). Anglický výraz *profession* dále zahrnuje pouze povolání, která se zabývají převážně duševní činností. Ti, jež takovou profesi vykonávají, jsou vysoce autonomní a oproti ostatním povoláním jsou specifické vysokou prestiží. Pokud bychom brali v potaz tuto definici, jednalo by se typicky o advokáty, profesory na univerzitách či lékaře (Keller, 2012, s. 185).

V bývalém Československu byl termín „profese“ chápán jako profesionální výkon konkrétní práce. Toto uchopení pojmu je široké a tvrdí, že profesi lze „... *získat specializovanou školní výukou, vyučením, příp. i zaučením, zvl. kursy ...*“ (Suda, 1996, s. 852). V tomto případě se pojem „profese“ spíše podobá pojmu „kvalifikace“ (tamtéž, s. 852).

Vzhledem k probíhající profesionalizaci práce stále narůstá okruh povolání, která obsahují znaky profese, vymezené následovně:

- V rámci potřeby odborně se na výkon profese připravit, je nutné, aby existovala **systematická teorie**, na níž se praxe dané profese zakládá. Pro budoucí výkon profese je stěžejní osvojit si danou teorii. „*Formální podmínkou jejího zvládnutí je vysokoškolské studium ...*“ (Keller, 2012, s. 186).
- Získání potřebných vědomostí, které lidé mimo dané profesní kruhy neovládají, vede k **profesní autoritě**. Profesionál je ve svém oboru odborníkem, v jehož kompetenci je odborně radit klientovi.
- **Profesní asociací** je míněno především naplňování funkce zajišťovat zvyšování kvalifikací odborníků. „*Tím je posilován monopol na odbornou kompetenci.*“ (tamtéž, s. 186).
- V neposlední řadě je důležitá i **profesní etika**, jenž má mít příznivý vliv na vztah mezi klientem a odborníkem, a to například tak, že odborníkům zakazuje zneužívat svého vlivu nad klientem ve prospěch vlastních zájmů. Do profesní etiky spadají i vztahy mezi odbornými kolegy v rámci profese (tamtéž, s. 185–186).

Profese se dále vyznačuje ne příliš ostrým vymezením pracovního času od času volna, což může vyplývat i z pocitu větší odpovědnosti a důležitosti vykonávané profese, dále možnostmi profesního růstu, budováním kariéry a dalšími charakteristikami. „*Málokteré povolání splňuje všechny znaky profese, naopak málokteré nevykazuje ani jeden z nich.*“ (tamtéž, s. 186).

Pro účely této práce je při užívání termínu „profese“ akcentována především důležitost odborné přípravy, případně dosažení platného vzdělání pro umožnění jejího výkonu. Není ovšem nutné, aby profese splňovala všechny výše zmíněné znaky, především užšího anglického pojetí. Práce nepracuje ani s širokým československým pojetím termínu, ani s úzkým anglickým vymezením, ale soustředí se na zmíněné znaky profese, tedy na nutnou odbornost pro výkon profese a důležitost formálního vzdělání.

4.2 TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Terciární vzdělávání, jakožto profesní příprava na nejvyšším stupni formálního vzdělávání, se v České republice dělí na první a druhý stupeň. V prvním stupni dále rozlišujeme nižší a vyšší terciární vzdělávání. Do nižšího řadíme vyšší odborné školy a bakalářské studium na vysoké škole. Vyšší stupeň zahrnuje magisterské studium na vysokých školách. V celém tomto stupni není dosaženo vědecké kvalifikace. Naproti tomu ve druhém stupni terciárního vzdělávání je k dosažení vědecké kvalifikace přímo směřováno. Jedná se o doktorské programy a dosažení vyššího titulu (ČSÚ, 2014, nestránkováno).

Vyšší odborné školy od roku 1995 v České republice poskytují neuniverzitní terciární vzdělání. Významným aspektem studia na vyšších odborných školách je zaměření na praktickou výuku, která probíhá na reálných pracovištích ve studovaném oboru a obvykle bývá spojena s prací na projektu. Studium je zakončeno absolutoriem, skládajícím se z ústních zkoušek studovaných předmětů, cizího jazyka a obhajoby absolventské práce (UNESCO, 2013, s. 9).

Jednou z priorit Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 je, aby byl k pestrému terciárnímu vzdělávání udržen otevřený přístup pro veřejnost. Strategie reflektuje, že se nám podařilo zvýšit dostupnost studia na terciárním stupni, především pro mladé dospělé, i díky výraznému nárůstu vysokoškolských studentů. „*Přesto však u některých znevýhodněných skupin obyvatelstva překážky v přístupu k terciárnímu vzdělávání přetrvávají.*“ (MŠMT ČR, 2014, s. 20). Významný vliv na to, zda se mladý člověk bude dále vzdělávat, má především rodinné socioekonomické zázemí a úroveň vzdělání, jehož dosáhli rodiče (tamtéž, s. 20).

Ve strategii se dále hovoří o růstu nároků na kvalifikaci lidí pro umožnění výkonu mnohých profesí. Vysokoškolští absolventi i absolventi vyšších odborných škol jsou lépe uplatnitelní na pracovním trhu. Do budoucna tedy bude stěžejní zlepšit spravedlivý přístup k tomuto vzdělávání, zvyšovat jeho kvalitu a efektivitu. Jedním z cílů v této strategii je také zpřístupnit terciární vzdělávání, především profesně zaměřené, i studentům odborných učilišť zavedením takzvané mistrovské zkoušky. Dále umožnit větší propustnost mezi profesním bakalářským studiem a studiem na vyšších odborných školách. Není opomíjena ani tematika zajištění snazšího přechodu lidem se sociálním znevýhodněním ze středních škol na terciární stupeň vzdělávání (tamtéž, s. 21).

V České republice je v rámci terciárního vzdělávání nejčastěji dosaženo vysokoškolského magisterského titulu. Zúročení dosaženého titulu ve výhodách na pracovním trhu je však jedna z nejnižších mezi členskými zeměmi OECD oproti lidem se sekundárním vzděláním (OECD, 2019, s. 1–2).

V zemích OECD většina terciárně vzdělaných lidí dosahuje pouze bakalářského titulu. Česká republika tak se svými 6 % dospělými s bakalářským vzděláním a 17 % s magisterským vzděláním kontrastuje většinou ostatních zemí v OECD. Podíl terciárně vzdělaných dospělých mezi lety 25–64 let je však v České republice se svými 24 % pod průměrem OECD, který činí 39 % (tamtéž, s. 2).

Na všechny společnosti světa mají vliv jevy jako jsou „... *prohlubování rozdílů mezi bohatými a chudými, vznik a růst oblastí sociálního vyloučení, nárůst kriminality*.“ (Matějů a kol., 2009, s. 15). Společnosti se transformují na znalostní a orientují se na inovace, kreativitu, flexibilitu či iniciativu lidí. V České republice je role terciárního vzdělávání v tomto ohledu velmi důležitá. Právě terciární vzdělávání má výrazně přispět k rozvoji lidí, aby se z České republiky nestala takzvaná montovna Evropy. Důraz na zvyšování vzdělání, zejména terciárního, má přispět k přechodu do ekonomiky, která je poháněna inovacemi. Tradiční výzvy pro sektor terciárního vzdělávání je jeho efektivnost, kvalita a rovný přístup k němu. Novější výzvy zahrnují důraz na podporu ve společnosti dosahovat maximálního vzdělání, účastnit se celoživotního vzdělávání, neustále rozšiřovat své znalosti a rozvíjet měkké dovednosti. Role vzdělávání na terciárním stupni je i v přímé korelaci s ekonomikou státu a jejím rozvojem (tamtéž, s. 15).

Vzdělání je zásadní nejen pro úspěch v profesním životě, ale podílí se na celkové životní spokojenosti člověka. Rovné šance a příležitosti k terciárnímu vzdělávání jsou proto klíčové. Vzhledem k ekonomice orientované na inovace je stupeň vzdělání podstatný, pokud chce být Česká republika ekonomicky prosperující a konkurenceschopná. Důležitost vzdělání je patrná i v životě jednotlivých lidí, jelikož se podílí na směru jejich profesní dráhy, výši příjmů, prestiži spojené s profesí, sociální mobilitě a určuje tak kvalitu života daného jednotlivce (tamtéž, s. 54). „*Čím významnějším zdrojem ekonomického úspěchu, sociálního vzestupu, prestiže a kvality života se stává vyšší a kvalitnější vzdělání, tím větší důraz lidé přirozeně kladou na to, aby přístup k takovému vzdělání byl otevřený a spravedlivý.*“ (tamtéž, s. 54).

Pokud nějaká sociální skupina nedosahuje vyššího vzdělání, je podstatné zjišťovat, z jakého důvodu, a ověřovat, zda je vzdělávání i na terciárním stupni dané sociální skupině skutečně otevřené. V případě, že by rozdíly v dosaženém vzdělání byly mezi sociálními skupinami zapříčiněné čímkoliv jiným, než jsou čistě schopnosti jednotlivých lidí z těchto skupin a zároveň jejich vůlí k dalšímu studiu, je potřeba přijmout adekvátní opatření. Pokud je příčinou nižšího vzdělání skupiny obyvatel například jejich sociálně-ekonomický rodinný status, je třeba tuto situaci, nejen z důvodu sociální spravedlnosti, řešit. I vzhledem ke stárnutí populace totiž není žádoucí plýtvat potenciálem žádného člověka. Je třeba děti rozvíjet, snažit se zmírňovat či potlačovat vliv jejich socioekonomického původu, cíleně intervenovat a stimulovat je k dosahování co největších úspěchů ve studijním životě, případně odstraňovat bariéry, které dětem s nepříznivým socioekonomickým zázemím znesnadňují cestu k vyššímu vzdělání (tamtéž, s. 54). „*O růstu významu zejména vysokoškolského vzdělání pro vzestupnou sociální mobilitu a pro získání i udržení dobrého zaměstnání svědčí všechny známé statistiky.*“ (tamtéž, s. 54).

V České republice jsou nerovnosti ve vzdělávání i výši dosaženého vzdělání u dětí ze sociálně-ekonomicky slabých prostředí patrné a týkají se především romské populace. Získání terciárního vzdělání v české společnosti ovšem celkově narůstá. Státní cíl pro rok 2020, dostat se v podílu terciárního vzdělání mezi lidmi na 32 %, byl překonán již v roce 2016, kdy bylo dosaženo 32,8 % (Evropská komise, 2017, s. 4, 9).

V roce 2019 bylo ve věkovém rozmezí 30–34 let dosaženo terciárního vzdělání 35,1 % české populace a tento růst byl jeden z nejrychlejších v Evropské unii během uplynulého desetiletí. Zvyšovalo se především terciární vzdělání u žen (OECD, 2020, s. 9).

Dosažení terciárního vzdělání má příznivý vliv na zaměstnání a plat. V České republice jsou absolventi magisterského či doktorského studia většinou 2x lépe placeni v porovnání s lidmi se sekundárním vzděláním (OECD, 2016, s. 1), i proto je třeba další vzdělávání celostátně podporovat. Úspěch ve společenské a ekonomické sféře „... **je stále více podmíněn vzdělaností lidí** ...“ (Česká školní inspekce, 2014, s. 6). Dosažené vzdělání se stále více podílí na kvalitě budoucí profesní dráhy (tamtéž, s. 6). Když je investováno do kvalitního vzdělávání a výchovy dětí ze sociálně slabších rodin, přináší to snížení sociálních nákladů, které by na jejich podporu byly vydány později (Münich et al., 2011, s. 137). O celkové kvalitě života v našem století bude velmi výrazně rozhodovat kvalita vzdělání (tamtéž, s. 123).

I ve strategickém dokumentu z roku 2011 o konkurenceschopnosti je akcentováno, že při zvažování jít studovat vysokou školu mají v České republice na rozhodnutí vliv odlišné faktory, než je samotná dispozice k dosažení vzdělání. Toto rozhodnutí je výrazně ovlivňováno socioekonomickými možnostmi jednotlivce a roli hraje i fakt, zda si student již při svém předchozím studiu utvořil v této oblasti ambice. Legislativně je v České republice vysokoškolský student považován za závislého „... *na rodičích, což má řadu negativních konsekvencí pro postavení studentů vysokých škol v systému sociální (finanční) podpory.*“ (tamtéž, s. 157). Studenti při terciárním vzdělávání nemají příliš jiných možností získat finanční podporu v jejich studiu, která nepochází od rodičů a kterou by nemuseli později splatit. Pokud se mladí dospělí rozhodnou pro studium na soukromé škole v rámci jejich terciárního vzdělávání, musí si finance sehnat z vlastních zdrojů, naproti tomu volba veřejných vysokých škol zajišťuje placení velké většiny studijních nákladů státem. Tehdy navrhovaná opatření doporučovala odstranit legislativní vnímání studenta do dvacátého šestého roku života jako závislého na rodičích, na druhou stranu legislativně studentovi usnadnit přístup k výdělečné práci a začít poskytovat studentům terciárního vzdělávání granty (tamtéž, s. 156–158).

4.3 VZDĚLÁVÁNÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH JAKO SOUČÁST PŘÍPRAVY NA BUDOUCÍ PROFESI

Dle studie provedené agenturou Ipsos na 102 dětech v dětských domovech blížících se dospělosti a 27 mladých dospělých, kteří jsou maximálně 6 let mimo dětský domov, 71 % dětí z dětských domovů studuje střední odborné učiliště zakončené výučním listem. 40 % však není s dosaženým vzděláním spokojeno. 57 % dotazovaných v této studii uvádí, že by rádi ve formálním či neformálním vzdělávání pokračovali, po opuštění dětského domova ve studiu však pokračuje jen jeden z deseti, kdy se navíc často jedná jen o dokončení již započatého

vzdělávání (Mimo domov, 2015, s. 2–3). Na vysokých školách studuje z dětských domovů každý 170. V běžné populaci se stává vysokoškolákem každý 4. Za tímto rozdílem nelze hledat pouze nízký potenciál mladých lidí v dětských domovech. Roli v jejich rozhodnutí často hrají spíše nezabezpečené materiální potřeby či nedostatek psychosociální opory. Dalším faktorem u dětí v dětských domovech je chybějící motivace ke studiu (ČT24, 2015, nestránkováno).

Ve studii provedené společností Perfect Crowd pro Nadaci Terezy Maxové dětem, které se v roli respondentů účastnilo 105 vedoucích pracovníků dětských domovů po celé České republice vyplynulo, že pouze 2 % dětí z dětských domovů následně studuje vysokou nebo vyšší odbornou školu. Rozdělení je pak 1,3 % pro studium vysoké školy a 0,7 % pro studium vyšší odborné školy. I v tomto šetření vyšla najevo podobná data, jako v předchozí zmíněné studii, a to, že 72 % dětí dochází na učiliště. Tato studie navíc přináší zjištění, že 43 % z nich však své studium nedokončilo. 25 % dětí dětských domovů pak navštěvuje střední školu a pouhá 3 % studuje gymnázium. Tato studie našla korelaci mezi menšími dětskými domovy a vyšší šancí pro studium střední školy pro děti z nich. Studium na střední škole je u dětí z malých dětských domovů dvojnásobně vyšší nežli u dětí z velkých dětských domovů (Nadace Terezy Maxové dětem, 2017, s. 19–24). To je rozhodně výhodou, jelikož střední škola představuje větší šanci v následném postupu do terciárního sektoru vzdělávání.

4.3.1 Bariéry ve vzdělávání u dětí v dětských domovech

Vedení dětských domovů považuje za bariéry ve vzdělávání jejich dětí především faktory, které si děti nesou z rodinného prostředí, tedy způsob, jakým byly vychovávány a vedeny. Tento aspekt vnímá jako překážku v úspěšném ukončení vzdělávání 94 % dětských domovů ze zmíněné studie. Právě kvůli problémům ve výchově ze strany rodičů se děti nejčastěji dostávají do dětských domovů. Sami rodiče většinou vzdělání postrádají a ani své děti k němu nestimulují, ba naopak mají v rámci svého obranného mechanismu tendenci studium dehonestovat. Dětem, které se ocitnou v dětských domovech, často nebyla rodiči vysvětlována hodnota vzdělání, navíc na ně nezřídka dopadají problémy rodičů, ať už mezilidského, existenčního charakteru, nebo závislosti, které jeden z rodičů propadl. 65 % z vedení domovů vkládá vinu také na genetické dispozice dětí, tudíž to považují za aspekt, který není v jejich moci změnit. 36 % vedení uvedlo jako limitující faktor finanční stránku, konkrétně nízkou flexibilitu distribuce financí dle individuálních potřeb konkrétních dětí. 27 % vnímá celkově nízké disponibilní finanční prostředky k užití pro výdaje za studium dětí. Nízký počet personálu

v dětských domovech považuje za bariéru ve vzdělávání dětí 25 % vedoucích pracovníků (tamtéž, s. 33, 43).

Ředitelé dětských domovů dále považují dosah a vliv stimulace pracovníky dětských domovů za omezenější než v případě rodičů. V dětských domovech jsou často děti, které mají vyšší potenciál, než jaký odpovídá výsledkům ve vzdělávání a dosaženému vzdělání. Za tímto fenoménem se může skrývat nižší motivace ke studiu ze strany dětí, které se v dětských domovech ocitnou. „*Z pohledu psychického vývoje dítěte bývá největší motivací tatínek a maminka. Děti se neučí kvůli sobě, ale kvůli mamince a tatínkovi, aby byly přijaty a oceněny od rodičů.*“ (tamtéž, s. 45). Je samozřejmé, že každé dítě má rozdílný potenciál, tudíž by měl být uplatňován individuální přístup k dětem. Vhodná je i snaha ze strany vychovatelů vysvětlovat konkrétnímu dítěti, že jim na jeho výsledcích také záleží, aby dítě vnímalo, že se nesnaží jenom pro sebe, naopak, že jeho snaha je i pro někoho dalšího (tamtéž, s. 45).

Tyto výsledky vznikly v rámci kvantitativní části šetření. V kvalitativním výzkumu této studie, kdy probíhaly hloubkové rozhovory s vedením dětských domovů, byly reflektovány další důvody předčasného ukončení vzdělávání dětí z dětských domovů a jejich nízké motivace pro další studium. Prvním z nich bylo nízké sebevědomí dětí v kontextu studia, kdy nebývá výjimkou zanedbání učiva rodiči před nástupem dětí do dětských domovů. Vzniklý nedostatek vědomostí následně v dětském domově a škole dokáže dítě brzdit a může se jednat o demotivační prvek. Dalším zmíněným aspektem byla obava z životní nejistoty, která často ústí v tendenci jít snazší cestou a zakotvit prostřednictvím svého vlastního rodinného života. „*Kolikrát tu mám nadané děti, které mají potenciál, ale můžem do nich horem spodem, aby chtěly víc, ale ony si stejně vyberou pro ně tu jednodušší cestu bez risku.*“ (tamtéž, s. 48). Roli u dětí z dětských domovů také hraje touha po návratu do vlastní rodiny či po osamostatnění se. Po dovršení zletilosti je již rozhodnutí o své budoucnosti na mladých dospělých, pro které někdy bývá silná motivace vrátit se domů či začít žít svobodně. I proto větší část vedení v tomto šetření uvedla preferenci odborných učilišť u dětí v dětských domovech, jelikož reálným rizikem je, že po dosažení osmnácti let se rozhodnou se vzděláváním přestat. V případě nedokončení studia na střední škole tak končí pouze se základním vzděláním (tamtéž, s. 46–49), což je pro ně samotné horší variantou.

4.3.2 Stimulace dětí v dětských domovech ke vzdělávání

Dle vedení dětských domovů v tomto šetření je ideální stimulací pro děti k dokončení jejich vzdělání individuální přístup, což uvedlo 98 % dotazovaných. 92 % dále zmínilo jako vhodnou stimulaci finanční či věcnou odměnu a 84 % finanční podporu konkrétního dítěte (tamtéž, s. 34).

Vedení dětských domovů spatřuje v rámci pomoci dětem k rozvoji a získání důvěry ve své vlastní schopnosti jako stěžejní stabilizovat jejich psychický stav. Pomoci jim prostřednictvím pravidelné psychologické péče vyrovnat se s traumaty, ulevit jejich duševnímu stavu a zajistit tak lepší kvalitu života. Pro řešení vzdělávacích problémů shledávají podstatným i doučování. Když je dětem pomozeno dohnat zanedbané učivo vlivem problémů v rodině, zvyšuje se tak jejich pozitivní vztah ke vzdělávání i pravděpodobnost, že budou chtít ve studiu dále pokračovat, tudíž i šance, že dosáhnou vyššího vzdělání. I zájmové kroužky jsou podstatné, výrazně přispívají k rozvoji dětí a smysluplně trávenému času. Obvykle vedou i k navazování nových vztahů a socializaci mimo dětský domov, což je velmi prospěšné pro integraci dětí z dětských domovů s ostatními vrstevníky mimo dětské domovy. Velké dětské domovy se vyznačují větším počtem dětí na menší počet vychovatelů. Ve velkých dětských domovech tak bývá problém trávit s jednotlivými dětmi dostatek času. Vedení proto vnímá potřebu získat pro tato zařízení více vychovatelů, aby byla větší šance věnovat každému z dětí dostatek času, plného opravdového zájmu, ze strany dospělého, navázání bližších a citovějších vztahů a poskytování cílené a individuální podpory. Dalším zmíněným aspektem je, v případě možnosti, spolupracovat s rodiči (tamtéž, s. 50–54).

Ze stejné studie vyplývá, že v dětských domovech využívá možnosti doučování desetina dětí a na zájmový kroužek dochází 67 % dětí (tamtéž, s. 26–27). V této podnětné studii je akcentována potřeba individuálního přístupu v péči o děti v dětských domovech, která zvyšuje jejich možnosti v kontextu vzdělávání se a častěji vede k úspěchu v jejich budoucím životě. Vedení dětských domovů si je většinou vědomo, že je potřeba děti v domovech ke studiu stimulovat, vést je k samostatnosti a podněcovat v nich utváření vlastních cílů. Je nutné děti informovat o možnostech v jejich studijní dráze a podporovat je v ní i přes jejich ztíženou situaci. Je užitečné využívat doučovacích služeb a terapeutické péče pro zajištění větší soustředěné pozornosti a péče cílené na jednotlivé dítě. To vnímá, pokud je obklopeno lidmi, kteří jeví opravdový zájem a odhalují jim možnosti v jejich osobním rozvoji, vzdělávání, ba dokonce věří v jejich schopnost dosáhnout vyššího vzdělání (tamtéž, s. 56).

5 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ: PŘÍPRAVA MLADÝCH DOSPĚLÝCH V DĚTSKÝCH DOMOVECH NA PROFESNÍ ŽIVOT Z POHLEDU VYSOKOŠKOLÁKŮ A STUDENTŮ VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL

Předložené empirické šetření zahrnuje popis cílů, výzkumné otázky, prezentuje volbu metod šetření, průběh výběru respondentů a následného sběru dat. Výzkumný problém empirického šetření spočívá ve snaze popsat cestu konkrétních mladých dospělých z dětských domovů, kteří aktuálně studují vysokou či vyšší odbornou školu, k tomuto terciárnímu vzdělávání, jež je na nejvyšší úrovni formálního vzdělávání připravuje na jejich budoucí profesní život. Podstatné je zaměření na roli dětského domova ve studijním životě mladých dospělých.

5.1 CÍLE EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ

Šetření si klade několik následujících dílčích cílů:

1. Zjistit motivaci mladých dospělých z dětských domovů k terciárnímu vzdělávání.
2. Popsat formy stimulace ze strany pracovníků dětských domovů k terciárnímu vzdělávání konkrétně a ke vzdělávání celkově.
3. Vysledovat případné bariéry ve volbě a realizaci vysokoškolského studia a studia na vyšší odborné škole pro mladé dospělé v dětských domovech.
4. Zjistit charakteristiky a specifika životních zkušeností mladých dospělých z prostředí dětského domova v rámci jejich terciárního vzdělávání.

Zaměření v empirickém šetření bylo i na představu mladých dospělých o svém budoucím profesním životě, na který se aktuálně svým vysokoškolským a vyšším odborným studiem, i za pomoci dětského domova, připravují. Předmětem zájmu je role dětského domova v životě mladých dospělých a jejich studijní dráhy.

5.2 METODY ŠETŘENÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT

Pro získání dat byl zvolen kvalitativní výzkum, provedený pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Polostrukturovaná metoda pro vedení rozhovorů umožnila flexibilitu při kladení otázek a v případě potřeby přidání nových, doplňujících otázek, které směřovaly více do hloubky problému. Tento přístup byl zvolen také z toho důvodu, že díky němu lze získat komplexnější, a především detailnější informace (Švaříček, Šedřová a kol, 2014, s. 13). Záměrem je taktéž informovat veřejnost o jednotlivých výpovědích respondentů, jež jsou

založeny na jejich subjektivním vnímání a zkušenostech, pro což právě polostrukturovaný rozhovor dává příležitost.

Velkou výhodou využívanou při tomto typu šetření je možnost modifikace výzkumných otázek nejen při samotném sběru dat, ale i při jejich následné analýze. Prostřednictvím kvalitativního šetření je možné vytvářet nové hypotézy a navrhopat novou teorii o sledovaném fenoménu, což je v málo probádaných tématech, jakým je i toto, velmi vhodné. Velkou výhodou je i to, že následné úsudky a závěry v analytické části práce může výzkumník sdílet s účastníky výzkumu a jejich upřesnění či reakce do práce reflektovat (Hendl, 2016, s. 46–47).

Díky polostrukturovaným rozhovorům bylo umožněno navázat s respondenty vstřícnější styl komunikace a díky širšímu záběru okruhů poznat respondenty a jejich životní zkušenosti ve větší hloubce, která mohla později při analýze přispět k většímu porozumění. Se všemi respondenty byla navázána přátelská komunikace, která umožnila zůstat s každým z nich i nadále v kontaktu a v případě potřeby si v průběhu analýzy a zodpovídání výzkumných otázek jakékoliv nejasnosti objasnit.

K rozhovorům byla předem připravena osnova s klíčovými tématy. Byly vytvořeny hlavní otázky, které byly rozvíjeny doplňujícími otázkami v průběhu jednotlivých rozhovorů, dle konkrétní situace a potřeby. Díky této metodě bylo možné si informace ověřovat, projevovat účast a zájem o respondenty, a především rozšířit zajímavé odpovědi respondentů dalšími otázkami.

Hlavní otázky byly směřovány na motivaci mladých dospělých k dalšímu studiu, na formy stimulace k terciárnímu vzdělávání a na případné bariéry, kterým respondenti v rozhodování se k tomuto kroku čelili. Zjišťovány byly charakteristiky a specifika studentů na terciárním stupni vzdělávání z prostředí dětského domova. Vzhledem k porozumění jednotlivých životních příběhů byly kladeny otázky směrem k osobním zkušenostem dotazovaných, k jejich rodinným poměrům, k zázemí, jež pro ně vytvářel a stále vytváří dětský domov, k jejich osobním hodnotám i k neméně důležitým otázkám, jakým způsobem vzdělávání vnímají a co jim přináší.

Výzkumné otázky pro zjištění sledovaných cílů byly stanoveny následovně:

„Jaké jsou motivy mladých dospělých z dětských domovů ke studiu na vysoké či vyšší odborné škole?“

„Co respondentům vzdělávání přináší?“

„Jak probíhala stimulace mladých dospělých v dětských domovech k terciárnímu vzdělávání, jakožto přípravě na jejich budoucí profesní život?“

„Jaké další možné stimuly ke studiu jsou v dětských domovech využívány? Užívá se v dětských domovech více pozitivní, či negativní stimulace?“

„Jaké byly pro mladé dospělé v dětských domovech bariéry v rozhodnutí jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu? Jakým způsobem byly bariéry překonány?“

„Jaké jsou charakteristiky a specifika mladých dospělých z dětských domovů studujících na vysoké či vyšší odborné škole?“

Poslední výzkumná otázka je v okruzích sledovaných témat rozdělena do dílčích výzkumných otázek dle získaných odpovědí respondentů.

Za souhlasu každého z respondentů byly pořízeny audiozáznamy rozhovorů. Z audiozáznamů byly rozhovory přepsány do programu Microsoft Word za využití redigované transkripce. V rámci tohoto způsobu přepisu byla využita technika redukce prvního řádu, díky níž je přepsaný projev respondentů přehlednější a vhodnější k provádění analýze, jelikož v případě potřeby je jazyk respondentů převeden do spisovné češtiny, nedokončené či k výzkumu nerelevantní věty jsou vynechány a v textu se neobjevují případná parazitní slova (Miovský, 2006, s. 209–210).

Po finalizaci transkripce byla shromážděná data procesem kódování převedena do datových segmentů, jež byly relevantně pojmenovány dle stanovených výzkumných témat. V průběhu kódování dat byla využita možnost restrukturalizace segmentů dle potřeby (Miovský, 2006, s. 210). Stanoveným tematickým okruhům byly přiřazeny rozdílné barvy. Následně byly pro snazší orientaci a přehlednost sepsané odpovědi respondentů rozděleny do jednotlivých tematických okruhů přiřazením příslušné barvy. Tato technika barvení textu umožňuje rychlejší orientaci v sesbíraných datech k následnému provedení analýzy (tamtéž, s. 211).

Využíván byl induktivní přístup, po sběru dat tedy proběhlo hledání pravidelností u jednotlivých respondentů ke každému ze stanových tematických oblastí. Pravidelnosti byly nalézány za účelem formulování nové teorie či jednotlivých hypotéz, určených k dalšímu zkoumání a ověřování (Disman, 2002, s. 77, 287).

V kvalitativním výzkumu není snahou data zobecňovat pro celou populaci, nýbrž porozumět jednotlivcům v jejich specifických sociálních situacích a přinést tak nové porozumění dané problematice (tamtéž, s. 286, 289).

Výpovědi jednotlivých respondentů byly dle relevance přiřazovány ke stanoveným tematickým okruhům s cílem zodpovědět výzkumné otázky. Okruhy byly v případě identifikace odlišností modifikovány na základě výpovědí respondentů a nalezených shod v odpovědích. Citace respondentů byly sporadicky prokládány komentáři a doplňujícími daty ze strany autora pro vytvoření větší celistvosti a zasazení do širšího kontextu, pro exaktnější analýzu a následně i pro přehlednější formulování závěrů. Využito bylo i grafického mapování, díky němuž byla zjištěná data přehlednějším způsobem shrnuta. Nálezy z šetření byly přeneseny do tabulek v Microsoft Excelu a vzhledem k rozsahu zařazeny do textu práce. Při analýze kvalitativně získaných dat bylo využito deskriptivního přístupu, jež předpokládá, „... že procesy utřídění, klasifikace a deskripce jsou samy o sobě analytickým postupem ...“ (Miovský, 2006, s. 220). V diskuzi jsou uvedeny i poznatky a kritické zhodnocení autora (tamtéž, s. 220).

5.3 ZÍSKÁVÁNÍ VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Výběr respondentů proběhl prostřednictvím kontaktovaných dětských domovů, a vzhledem k nedostatku takto získaných respondentů, i neziskových organizací pomáhajícím této cílové skupině. Jmenovitě byly osloveny neziskové organizace Dejme dětem šanci, Vteřina poté, Letní dům, Nadání a dovednosti, Spolu dětem, Správný start a Nadace Terezy Maxové dětem. Tyto neziskové organizace nabízí mladým dospělým mimo jiné pomoc při jejich studiu na terciárním stupni vzdělávání, proto byly osloveny. Je však nutné uvést, že ne vždy oslovené subjekty reagovaly a v některých případech nebyly schopny poskytnout vhodné a ochotné respondenty pro tento výzkum.

Veškerá komunikace se subjekty a následně i respondenty probíhala prostřednictvím e-mailu. Z důvodu dodržení pravidel GDPR neziskové organizace pouze přeposlaly mou prosbu mnou popsané cílové skupině a relevantní studenti, kteří byli ochotní se mnou rozhovor provést, mě sami kontaktovali. Zhruba polovina respondentů byla získána z přímého oslovování dětských domovů a polovina díky propojení ze strany neziskových organizací.

Proces získávání respondentů proběhl v lednu 2021 metodou prostého účelového výběru, jelikož bylo nutné, aby respondenti splňovali specifická kritéria, jakými jsou příslušnost k sociální skupině a věk, a byli ochotni se rozhovoru účastnit. Při získání jednoho z respondentů

byla využita metoda sněhové koule, jelikož daný dotazovaný byl doporučen jinou respondentkou po dokončení společného rozhovoru (Miovský, 2006, s. 131–136).

Soubor respondentů se skládá z deseti mladých dospělých, kteří jsou stále součástí svého dětského domova a aktuálně studují vysokou školu či vyšší odbornou školu, připravující se tak na jimi vybranou profesní budoucnost.

Každý z respondentů byl prostřednictvím e-mailové komunikace v předstihu informován o záměru výzkumu práce a přibližných oblastech, od kterých se odvíjí otázky při rozhovoru. E-mailovou komunikací byla domluvena i jednotlivá data rozhovorů a každému z respondentů byl zaslán odkaz, prostřednictvím něhož se v domluvený termín bylo možné připojit k rozhovoru. Rozhovory, z důvodu nepříznivé epidemiologické situace, probíhaly online prostřednictvím aplikace Microsoft Teams. I přes možnou zdánlivou nevýhodu takto prováděných rozhovorů panovala uvolněná a otevřená atmosféra. Autorka se snažila přispět k navození bezpečného prostředí svým objasňujícím úvodem, ujištěním a dobrým naladěním. Provádět rozhovory online se nakonec ukázalo být výhodou ve chvíli, kdy jedna z respondentek sdělila, že se v prostředí svého bytu cítí bezpečněji než v případě rozhovoru na jiném místě. Respondenti byli ujištěni, že kdykoliv by jim byla položena otázka nepříjemná, není nutné ji zodpovídat, přesto k takové situaci ani jednou nedošlo. Všichni respondenti byli otevření a ochotní na dotazy odpovědět.

Všech deset rozhovorů proběhlo v prvním únorovém týdnu roku 2021. Každý z respondentů dodržel stanovený termín. Rozhovory proběhly v rozmezí od čtyřiceti pěti do sedmdesáti pěti minut. Většina rozhovorů měla trvání okolo jedné hodiny. Jeden z nich se vymykal a trval pouhých třicet minut. I v něm byly položeny všechny plánované i doplňující otázky, krátkost vyplývala z povahy odpovědí, jež byly stručnější.

Respondenti udělili souhlas se záznamem a zpracováním jimi poskytnutých informací a souhlasili i s využitím křestních jmen. Pro zachování jejich soukromí však bylo přistoupeno k anonymizaci respondentů.

Provedení 10 rozhovorů se jeví jako dostatečné, jelikož odpovědi respondentů se již začínaly opakovat, tudíž došlo k teoretické nasycenosti. Saturací dat bylo umožněno v jednotlivých výpovědích respondentů nalézat shody, analyzovat a tvořit obecnější závěry (Miovský, 2006, s. 129).

5.4 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Pro zkrácení i přehlednost budu nadále v bakalářské práci používat pro jednotlivé respondenty zkratku „R“ s příslušným číslem. Respondenti jsou seřazeni podle pořadí, ve kterém probíhaly rozhovory. Je podstatné znovu zdůraznit, že všichni respondenti jsou stále součástí svých dětských domovů, což je jim umožněno právě díky pokračování ve studiu. Charakteristikou všech respondentů je, že se jedná o mladé dospělé ve věku 18–26 let, což bylo i kritériem při jejich výběru. Toto kritérium bylo stanovené, jelikož se jedná o věkovou hranici, kdy mladí dospělí mohou i po dosažení zletilosti zůstat v dětském domově za podmínky, že pokračují ve studiu. Dětský domov jim v tomto případě stále poskytuje zázemí a jiné prostředky. Zároveň je to i běžný věk, kdy mladí dospělí studují na terciárním stupni.

R1: První respondentkou je dvacetiletá mladá dívka z Dětského domova Kašperské Hory, pod který kromě Kašperských Hor spadají i obce Sušice a Chanovice. Právě v posledních dvou zmíněných obcích, kde děti bydlí v malých, rodinných domcích, dívka vyrůstala. V Chanovicích do svých patnácti let, v Sušici od patnácti let. Do dětského domova byla zařazena již ve svých čtrnácti měsících společně se dvěma bratry, a to z důvodu zanedbané výchovy ze strany rodičů. Aktuálně studuje vysokou školu Ambis, obor Bezpečnostní management v regionu se specializací na kriminalistiku a kriminologii. Je na bakalářském studiu. Po dokončení studia chce profesně zůstat v oboru, nejraději by pracovala v oblasti kynologie.

R2: Druhé respondentce je dvacet let a je v dětském domově v Příbrami. Do dětského domova přišla až ve svých šestnácti letech, a to na vlastní žádost. Jak sama uvedla, její rodina jí neposkytovala zázemí a podmínky pro adekvátní život. Vznikaly různé konfliktní situace a problémy, a tak i se svými mladšími sourozenci od rodiny odešla. Ony problémy byly dlouhodobé, především finančního rázu. Se svou rodinou i nadále udržuje kontakt, nežijí však už běžný rodinný život. Momentálně studuje Vyšší odbornou školu publicistiky v Praze, obor Audiovizuální tvorby se zaměřením na kameru, zvuk a střih. Profesně chce ve studovaném oboru zůstat a dále se v něm rozvíjet.

R3: Třetí respondentkou je dvacet dva let stará dívka z Dětského domova Staňkov, do kterého se zařadila ve svých čtrnácti letech. V dětském domově se ocitla z důvodů nedostatečné péče ze strany matky, se kterou žila. Matka ji často nechávala doma samotnou bez existenciálního zajištění, což bylo časem blízkou osobou nahlášeno na sociální správu, na základě jejíhož

posouzení byla dívka přesunuta z rodinného zázemí do dětského domova. Studuje v Praze na Vyšší odborné škole cestovního ruchu a mezinárodního obchodního styku. Na oboru Cestovní ruch je aktuálně ve třetím ročníku studia. V tomto oboru chce pokračovat i v profesním životě.

R4: Čtvrtým respondentem je dvaceti čtyř letý mladý muž z dětského domova v Ústí nad Labem. Do dětského domova přišel na začátku šesté třídy základní školy, pravděpodobně ve věku dvanácti let. Nezůstal ve své rodině z ekonomických důvodů. Jeho otec navíc propadl alkoholu a matka se kvůli zdravotním potížím nebyla schopna o své děti řádně postarat. Studentem je na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, konkrétně na fakultě sociálně-ekonomické. Studuje obor Regionální rozvoj a veřejná správa, a to již na navazujícím magisterském studiu, které tento semestr dokončuje. Aktuálně pracuje na Českém statistickém úřadu, kde má na starosti statistiku. Profesně je spokojený a chce v oboru, i konkrétním zaměstnání, nadále pokračovat, ideálně s postupným rozvojem a kariérním posunem.

R5: Dvaceti dvou letá respondentka z Dětského domova Sázava do něj byla umístěna na přelomu svých čtrnácti a patnácti let. Její rodinná situace je poněkud složitější, nicméně lze shrnout, že její matka je zdravotně indisponovaná a otec se o ni řádně nestaral. Do dětského domova tedy byla umístěna z důvodu nevhodného rodinného zázemí. Dívka studuje Vyšší odbornou školu sociálně právní. Je ve třetím ročníku oboru Sociální pedagogiky. Již dlouhou dobu je jejím přáním pohybovat se profesně v sociálních službách.

R6: Šestou respondentkou je dvaceti jedna letá studentka z Plzně. V Dětském domově Domino je od svých jedenácti let. Její matka se o ni, ani o sebe samu, ze zdravotních důvodů nebyla již schopná starat. Navíc si kvůli nevlastnímu otci prožila domácí násilí. Podobnou zkušenost má však i z dětství se svým vlastním otcem, který se také dopouštěl fyzického násilí. Respondentka je studentkou prvního ročníku bakalářského studia na Západočeské univerzitě v Plzni. Na pedagogické fakultě je oborově zaměřena na biologii a matematiku. Profesní život směřuje ve své oborové oblasti, chce se pohybovat v pedagogické sféře.

R7: Dvaadvaceti letý respondent se do plzeňského dětského domova Domino dostal zhruba ve svých dvanácti letech. Důvodů k tomu bylo hned několik, nejen špatná finanční situace rodiny, ale v jednu chvíli i pravomocné odsouzení jeho matky. Otce také má, ten však nebyl schopný se o děti sám řádně postarat. Dotazovaný je studentem na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. V rámci dvouoborového bakalářského studia je zaměřen na historii a dějepis. Jako vedlejší zaměření zvolil český jazyk. Po dokončení vysokoškolského studia plánuje ve své

profesní dráze zůstat ve studovaném oboru a stát se učitelem. Jeho profesní ambice do budoucna však směřují i výše, až do politiky.

R8: Osmý rozhovor proběhl s respondentkou, které je dvacet pět let. Narodila se v Hodoníně a od svých osmi let vyrůstá v Dětském domově Kroměříž. Její rodiče byli rozvedení již ve chvíli jejího narození. Matka pečovala o respondentku a její sourozence sama, ale její psychická nemoc jí to již dále neumožňovala. Z psychického ani finančního hlediska nebyla schopná se o své děti postarat, ty proto byly umístěny do dětského domova. Nyní respondentka studuje v Praze na NEWTON Academy obor Management se specializací na marketing. Na magisterském studiu je již v posledním ročníku. Své bakalářské studium na NEWTON College absolvovala v oboru Globální podnikání a management se zaměřením na cestovní ruch. Nejen vzhledem k zaměření studia, ale i k dosavadním pracovním zkušenostem, plánuje zůstat v oboru cestovního ruchu i marketingu.

R9: Devátým dotazovaným je dvaceti dvouletý respondent z Dětského domova Hodonín u Kunštátu. V dětském domově je od svých osmi let, a to z důvodu nezajištěného bydlení ze strany své rodiny. Jeho vysokoškolská studijní dráha je komplikovanější. Momentálně je v prvním ročníku na Vyšší odborné škole ekonomické a zdravotnické v Boskovicích, oborově je zaměřený na Finanční řízení podniku a zdaňování. Dva roky předtím studoval na Univerzitě Karlově Fakultu humanitních studií. Kvůli ztíženým podmínkám distanční výuky, nařízené na základě nepříznivé epidemiologické situace, studium nezvládl dokončit. Ve svém budoucím profesním zaměření chce zčásti zůstat ve studovaném oboru. Jeho ambicí je pracovat na manažerské pozici, prioritně mu jde především o práci s lidmi.

R10: Poslední respondentkou byla dvaceti jedna letá studentka Vyšší odborné školy zdravotnické v Příbrami. Obor Všeobecná zdravotní sestra studuje již druhým rokem. Zároveň již pracuje v nemocnici a zdravotní sestrou chce zůstat i v budoucnu. V dětském domově v Příbrami je od svých šesti let. Stala se jeho součástí kvůli špatné finanční situaci rodičů, kteří se o ni nebyli schopni postarat.

Nikdo z respondentů nemá rodiče, kteří by měli vystudovanou vysokou školu ani vyšší odbornou školu. Většina z rodičů dotazovaných má ukončené vzdělání výučním listem. Někteří respondenti si informací o vzdělání svých rodičů nebyli jisti, proto uvádím „většina“, ale pravděpodobně se jedná o všechny.

5.5 OKRUHY SLEDOVANÝCH TÉMAT

Empirické šetření si stanovilo několik dílčích cílů, jež byly sledovány vícero výzkumnými otázkami. V následující části jsou výpovědi respondentů rozřazeny do relevantních okruhů.

1. **Motivace mladých dospělých z dětských domovů k terciárnímu vzdělávání:** Tato oblast je zaměřena na respondenty vnímané motivy ke studiu na vysoké či vyšší odborné škole. Zjišťováno bylo, z jakých důvodů se konkrétní mladí dospělí z dětských domovů rozhodli jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu a co jim toto vzdělávání přináší.
2. **Stimulace mladých dospělých v dětských domovech k terciárnímu vzdělávání a vzdělávání celkově:** Tato sekce zodpovídá mladými dospělými vnímanou stimulaci k terciárnímu vzdělávání a dále se obecně zaměřuje na stimulující faktory ke vzdělávání využívané v dětských domovech.
3. **Bariéry při činění rozhodnutí jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu pro mladé dospělé z dětských domovů a jejich překlenutí:** Tento bod shrnuje případné bariéry, kterým mladí dospělí čelili při rozhodování se pro vysokou či vyšší odbornou školu a rozebírá, jakým způsobem byly zmíněné překážky překonány.
4. **Charakteristiky mladých dospělých v dětských domovech studujících vysokou či vyšší odbornou školu a specifika jejich cesty k terciárnímu vzdělávání:** V této části bylo zjišťováno, jakým reálným vysokoškolským životem mladí dospělí z dětských domovů žijí. Bylo shrnuto, z čí iniciativy se pro terciární vzdělávání rozhodli. Dále bylo řešeno, zda mají respondenti v dětském domově zázemí pro další studium, jaká je poskytovaná podpora ze strany dětského domova, jakou roli hrají pracovníci dětských domovů pro mladé dospělé, jaké mezi sebou mají vztahy. Zjišťováno bylo, jak mladí dospělí nahlíží na vzdělávání v rámci budoucího profesního života. Okruh se zaměřuje i na otázku výběru vysoké či vyšší odborné školy, zda si respondenti mohli vybírat svobodně, nebo naopak pocíťovali omezení a do jaké míry se v potřebných situacích obrací na dětský domov a do jaké míry na rodinu.

1. Motivace mladých dospělých z dětských domovů k terciárnímu vzdělávání

V oblasti motivace mladých dospělých k terciárnímu vzdělávání se ukázalo, že motivů má každý z dotazovaných více najednou. Respondenti měli ke studiu své vnitřní motivy, bez kterých by dále ve vzdělávání nepokračovali. To se potvrzuje i později ve výzkumu, kdy všichni respondenti, s výjimkou páté dotazované, sdělili, že pro vysokou či vyšší odbornou školu se

rozhodli z vlastní iniciativy. Tím není vyloučen vliv okolí, pouze se poukazuje na aspekt dobrovolnosti a důležitost vnitřních hybných sil k tomuto rozhodnutí. Zjišťovat motivy se proto jeví jako klíčové.

Okruh bude zodpovězen za použití dvou výzkumných otázek.

VO: Jaké jsou motivy mladých dospělých z dětských domovů ke studiu na vysoké či vyšší odborné škole?

R1: *„Je to takový můj cíl, něco, co chci dokázat sama pro sebe. Chci být vzdělaná a dokud je ta možnost, že mi nadace platí školu a mám pod sebou dětský domov, tak si myslím, že je strašně super to využít. Mám spolužačku, která si vše, školné i bydlení, platí sama a není to pro ni jednoduché. Když já mám ty možnosti, tak proč toho nevyužít. A hlavně, maturitu má dneska každý. A i s vysokou školou je dneska problém se uplatnit.“*

Respondentčíným hlavním motivem je, že si vystudování vysoké školy stanovila jako vnitřní cíl, ideál, kterého chce dosáhnout. Ambice být vzdělaná je jejím hnacím motorem. Další motivaci však vnímá i v tom, že chce využít možností, které jí dětský domov společně s nadací poskytuje, čímž je potřebné zázemí pro studium, materiální zajištění i platba školného, jelikož respondentka studuje soukromou vysokou školu, jež je placená. Dotazovaná si je zároveň vědoma konkurence na trhu práce, a proto vnímá vzdělání jako důležité pro své budoucí profesní uplatnění.

R2: *„Asi nejistota ze života byl hlavní aspekt, protože děti v dětském domově se už nemají kam vrátit. To byla hlavní pohnutka, co si vlastně potom počít. Necítila jsem se připravená na život, necítila jsem se srozuměná s tím, co bych měla dělat, jelikož jsem studovala obor, který jsem v životě dělat nechtěla, nenaplnovalo mě to. Chtěla jsem dělat něco, co mě baví, tak jsem si řekla, že si ještě potřebuji dodělat studium, které do života potřebuji a které se mi hodí, abych se na trhu práce uchytila.“*

Tato dotazovaná v jiné části rozhovoru podotkla, že je člověkem silně vnitřně motivovaným. Respondentka se svou upřímnou odpovědí dotkla i určitých bariér, kterým děti z dětských domovů čelí. Nikoliv bariér ve studiu, nýbrž v životě, kdy po opuštění dětského domova mladí dospělí ztrácí záchytný systém, který většinou v rodinném zázemí člověk nachází i po odchodu z domova, nikoliv však po odchodu z domova dětského. Pociťovaná nejistota ze života na vlastních nohách pro ni byla velkou motivací ke studiu na vyšší odborné škole.

Jak bylo zmíněno v teoretické části práce, pokud mladí dospělí po dosažení osmnáctého roku věku pokračují ve studiu, mohou i nadále zůstat pod záštitou dětského domova, který jim poskytuje zázemí a materiální zajištění ve veškeré možné míře. Respondentka č. 1 chtěla tuto možnost využít, což jí zároveň poskytlo možnost dále zjišťovat, čím se chce v budoucnu profesně zabývat. Dalším aspektem její motivace byl totiž fakt, že oborem studovaným na střední škole se živit nechtěla. Získat titul na vyšší odborné škole v oboru, ve kterém by se chtěla profesně angažovat, pro ni představovalo možnost se oborově posunout směrem, který jí bude blízký.

R3: *„Věděla jsem, že nechci jenom maturitu, že bych chtěla titul. Motivace také byla ta, že nemusím jít hned pracovat a spadnout do stereotypního života. Dokud to jde, tak toho chci využít. Hlavně hodně velká motivace byla, že dětský domov má hrozně benefitů. Jakmile já skončím se studiem, musím skončit i v dětském domově. Nyní přímo v domově nejsem, ale i tak mi dávají finanční částku na stravu, měsíčně mi to přijde krásný ... To byla určitě velká motivace, že dětský domov přináší hodně benefitů a bez něj bych neměla takové výhody ...“*

Hlavní uvedenou motivací třetí dotazované pro terciární studium jsou benefity, které jí dětský domov přináší za předpokladu, že dále pokračuje ve studiu. Zároveň vnímá důležitost v získání titulu pro své profesní uplatnění. Zmíněnou motivaci, využít možnost v rámci studia zůstat pod dětským domovem, uvedli celkem 4 respondenti. Třetí respondentka vyloženě zdůraznila, že dětský domov jí nabízí mnoho benefitů, o které by nechtěla přijít, a že je dětskému domovu vděčná.

R4: *„Dobrá práce. Nejsem člověk, který by pracoval rukama, vím, že s výučním listem bych neobstál. Tak jsem šel na vysokou školu, abych zatěžoval mozek. To je druhá motivace. A pak třetí motivaci mám, že bych díky dobré práci dokázal pomoci rodině ...“*

Čtvrtý respondent vnímá jako stěžejní motivační faktor pro dosažení terciárního vzdělání získání dobré práce v budoucnu, díky které by navíc mohl finančně podporovat svou rodinu, což je jeho dalším motivem. Prostředkem k intelektuální profesi je pro dotazovaného právě vysokoškolské vzdělání, které již brzy bude ukončovat získáním magisterského titulu, k němuž se vyjadřuje následovně: *„Navazující studium je ještě lepší, mám větší obzory v rámci státní a veřejné správy, kde chci pracovat. Pokud by člověk chtěl dělat na vyšší pozici, tak bakalář nestačí, pro pozici vedoucího je potřeba magisterské studium. To mě hnalo, abych mohl mít lepší pracovní uplatnění na trhu práce.“*

R5: „*Jelikož chci dělat v sociálních službách, tak ze zákona musím vystudovat školu. Jsem ráda, že můžu být pod dětským domovem. Myslím si, že kdybych nebyla v dětském domově, tak už nestuduji ...*“

Pátá respondentka má již delší dobu za cíl pracovat v sociálních službách, k čemuž potřebuje vystudovat minimálně vyšší odbornou školu. Motivaci vystudovat vysokou či vyšší odbornou školu kvůli profesi s ní sdílí další 3 respondenti.

R6: „*Baví se dozvídat se nové věci, učit se. Fakt mě to baví. A chtěla jsem hezkou práci, nebýt v nějaké továrně ...*“

Kromě toho, že je pro šestou respondentku vzdělání prostředkem k lepší práci, je její motivací ke studiu i čistá radost z učení se.

R7: „*Motivace je určitě ta, že vysokou školu potřebuji k profesi, kterou chci dělat ... Za druhé mě historie baví. A za třetí je to prestiž.*“

Sedmý respondent má shodnou motivaci, již zmíněnou výše. Pro výkon učitelské profese potřebuje vysokoškolské vzdělání. Váží si možnosti vzdělávat se a akademickou půdu vnímá velmi prestižně. Jak sám v jiné části konverzace zmínil, je vděčný, že se v tomto prostředí může pohybovat a učit se.

R8: „*Získat více znalostí v daném oboru. Určitě to mohu využít v pracovním životě a jde mi i o titul. Člověk by se měl neustále rozvíjet, já nikdy nechci přestat studovat. I když už nebudu studovat vysokou školu, tak je stále dobré se rozvíjet a najít si něco k učení ... Stále na sobě pracovat je, myslím si, důležité ...*“

Osmá respondentka je silně vnitřně motivovaná a studium je pro ni podstatné. Zmiňuje, že její starší sestry šly studovat vysokou školu, což ji inspirovalo. „*Pro mě a moje sestry bylo samozřejmě jít někam dál, něčeho dosáhnout, mít pak lepší život ... I když škola se nutně nerovná lepší život, ale máte díky tomu více zkušeností, máte znalosti v daném oboru. Určitě to pro mě byla jednoznačně samozřejmost, že budu pokračovat i v magisterském studiu.*“

R9: „*Řeknu to narovinu. Tu motivaci mám strašně dlouho. Mou motivací je, že chci dokázat, že dopadnu lépe než moji rodiče ... To je můj osobní drive.*“

Devátý respondent toho chce díky vzdělání dokázat více než jeho rodiče. „*Vysokou školu jsem s rodiči neřešil, ale měl jsem zafixované, že až dodělám maturitu, tak chci jít dát studovat.*“

Stejnou motivaci zmiňuje i čtvrtý respondent, který na otázku, z čí iniciativy šel studovat vysokou školu, odpověděl následovně. „*To bylo z mé iniciativy, protože jsem si uvědomil, že nechci dopadnout jako rodiče. Řekl jsem si, že jediné, jak bych tomu zamezil, je vzdělávání, stále více se vzdělávat. To byl můj hnací motor pro vzdělání ... Abych měl v budoucnu zázemí a dokázal si zajistit prostředky ...*“

R10: „*Jelikož vím, že tuto školu potřebuji, abych mohla vykonávat svou profesi, tak to je má motivace. Mám maturitu, ale nejsem nic, potřebuji si dodělat vzdělání. Dnes je minimálně vyšší odborná škola potřebná.*“

Desátá respondentka studuje, jelikož se chce stát zdravotní sestrou. V této její ambici pravděpodobně hraje roli nevlastní teta, která za ní do dětského domova docházela a s níž měla blízký vztah. Právě ta je zdravotní sestrou a respondentka ji vnímala jako profesní, patrně i osobní vzor.

Motivy jednotlivých respondentů se různí v závislosti na životních zkušenostech, hodnotách a okolnostech. Mnohá témata jsou velmi provázaná. Důležitým zjištěním je, že všichni respondenti mají vnitřní motivaci k terciárnímu vzdělávání silnou a rozhodnutí ke studiu proběhlo z jejich vlastní iniciativy. U každého z dotazovaných se objevuje více motivů dohromady.

Nejčastějším motivem dotazovaných je pomocí terciárního vzdělávání dosáhnout v jejich očích lepšího profesního uplatnění. Na této motivaci se shodlo osm z deseti respondentů. Jeden z respondentů má za touto motivací skrytý i další motiv, a to takový, že chce díky lépe placené profesi v budoucnu finančně pomoci své rodině. Čtyři z těchto osmi dotazovaných navíc zdůraznili nutnost získat terciární vzdělání pro možný výkon jimi vybrané profese.

Využít možnosti v rámci dalšího studia zůstat pod dětským domovem uvedli celkem 4 respondenti. Toto by bylo možné zařadit i do stimulace, jelikož dětský domov, stimulující prostředí v něm, včetně poskytnutého zázemí, nabízí možnosti a dává mladým dospělým příležitost bezstarostně se věnovat studiu vysoké či vyšší odborné školy. Dotyční tuto možnost vnímali a chtěli ji využít.

Polovina respondentů byla zařazena do kategorie „seberozvoj“, jenž je pro ně motivujícím činitelem. 4 z nich specifikovali, že učivo a nabývání nových vědomostí je baví a 1 dotazovaná uvedla, že chce získávat více znalostí v oboru.

Motivací tří respondentů je dosáhnout vzdělání, což si sami stanovili jako cíl. Pohnutky za tímto motivem jsou různorodé, od touhy dopadnout lépe než rodiče, po jim vlastní cílevědomost.

Pro přehlednost byla motivace respondentů shrnuta do následující tabulky.

Tabulka č. 1: Motivace mladých dospělých z dětských domovů k terciárnímu vzdělávání.

MOTIVACE k terciárnímu vzdělávání	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
lepší profesní uplatnění	x	x		x	x	x	x	x		x	8
seberozvoj			x	x		x	x	x			5
využití možnosti díky dětskému domovu	x	x	x		x						4
vzdělání prostředkem k výkonu profese		x			x		x			x	4
osobní cíl	x							x	x		3
odložit stereotypní pracovní život			x		x						2
získat titul			x					x			2
dopadnout lépe než rodiče				x					x		2
pocitovaná nejistota ze života – získání větší jistoty díky vzdělání		x									1
možnost v budoucnu pomoci rodině díky lépe placenému profesnímu uplatnění				x							1

Zdroj: Vlastní zpracování.

Všichni respondenti jsou ke studiu motivováni natolik, že pokud již neukončují magisterské studium, chtějí ve formálním vzdělávání pokračovat. Ti z bakalářských studií chtějí pokračovat na magisterská studia, ti z vyšších odborných škol si chtějí dodělat bakalářský titul a následně pravděpodobně i ten magisterský. Pouze jediná respondentka studující vyšší odbornou školu nemá v plánu po jejím dostudování ve formálním vzdělávání pokračovat. Logickým důvodem k tomuto rozhodnutí je, že studuje audiovizuální tvorbu, tedy velmi praktický obor, u něhož se, dle jejího uvážení, hodí spíše přejít do praxe a pokračovat v učení se neformálním vzděláváním či informálním učením. Přesto však ani formální vzdělávání zcela nevyklučuje, spíše se ale přiklání k možnosti, že v něm pokračovat nebude.

Výše zmíněné informace byly shrnuty do tabulky na následující straně.

Tabulka č. 2: Přehled plánů mladých dospělých z dětských domovů v kontextu studia.

STUDIJNÍ PLÁNY	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
studuje vyšší odbornou školu a chce pokračovat na bakalářské studium, následně pravděpodobně i na magisterské			x		x				x	x	4
studuje bakalářské studium a plánuje pokračovat na magisterské	x					x	x				3
studuje magisterské studium				x				x			2
studuje vyšší odbornou školu a nemá v plánu pokračovat, jelikož studovaný obor je praktického charakteru		x									1

Zdroj: Vlastní zpracování.

VO: Co respondentům vzdělávání přináší?

R1: „Přináší mi to snad lepší budoucnost a svým způsobem pořád nějaké zázemí.“

R2: „Vzdělávání mi přináší především to, že mohu být samostatnější. Již nejsem přímo v dětském domově, žiji v Praze. Žiji tedy sama za podpory dětského domova. Je to pro mě něco podobného, jako kdybych byla student v běžné rodině a rodina mě finančně podporovala ve studiu. Samozřejmě rodina mě nepodporuje, ale podporuje mě dětský domov. Ale žiji sama, takže to je zkušenost do následného života.“

R3: „Určitě znalosti, mohu se rozvíjet, mohu se dozvědět něco nového. Přináší mi to i štěstí, mám například možnost se učit francouzsky, mám možnost naučit se něco nového a být lepší. Jazyky jsou určitě důležité. Přináší mi to tedy rozvoj. A přináší mi to i štěstí v tom, že nemusím jít hned pracovat a mohu ještě studovat.“

R4: „Mně vzdělávání přináší za prvé to, že se něco nového dozvím. Člověk se v rámci vzdělávání něčemu přiučí, dozví se nové věci, nebo se nějak zlepší. Pomáhá mi to podle mě i s mojí dysgrafií. A zároveň je to pro mě i lépe strávený čas. Co dělat? Někdo hraje hry, někdo jde ven, já také chodím ven, ale spíše trávím více času u vzdělávání, to mi přináší větší užitek ...“

R5: „Jsem moc ráda za praxi na škole, vyzkoušela jsem pasťák, klokánek, školku ... Jsou to příležitosti.“

R6: „Až na tu spoustu nových informací?“

R7: „Vzdělávání mi přináší radost, nové přátele. Člověk se dostane do okruhu úplně jiných lidí, kteří úplně jinak nahlíží na svět. Ten kontrast ze své pozice hrozně moc vnímám. Když bydlíte a

vycházíte s lidmi, kteří nemají takové životní vyhlídky, nebo je nezajímá tolik věcí, ale vy se s nimi dokážete bavit, a pak se přesunete na vysokoškolskou půdu, kde se bavíte a setkáváte s úplně jinými lidmi, to je nesrovnatelně jiná skupina lidí, tak to přináší určitý rozhled o lidském životě. Setkávat se najednou s profesory, docenty, dokázat se s nimi otevřeně bavit o všem, to je velká životní zkušenost. Člověk získá mnoho informací a další rozhled do života. Jsem za to vděčný, jsem za to fakt moc vděčný. V podmínkách, ve kterých jsem vyrůstal, by mě před deseti lety ani nenapadlo, že budu studovat vysokou školu. Měl jsem spoustu životních problémů, nejenom se školou, ale i se zákonem. Mnoho lidí, kteří můj život sledují, koukají. A i já, když se na to retrospektivně podívám. Říkám, že vše je možné, když člověk jenom trochu chce.“

R8: „Určitě rozvoj. Nejenom to. Zajímavé lidi, nové kontakty. Učím se od profesorů, od jiných lidí. Od každého se člověk může naučit. Beru si z okolních lidí to dobré, a to se chci učit. Kontakty, nové přátele, vztahy, nové zážitky, možnosti a rozvoj.“

R9: „Samozřejmě, kromě znalostí, mi to přináší osobní kontakty do života. Pořád potkávám nové lidi a seznamuji se. To je za mě, kromě toho samotného vzdělání, stěžejní, že se potkávám s novými lidmi.“

R10: „Přináší mi to, že budu moct pak dělat to, co chci ... Vzdělání je důležité, aby člověk mohl vykonávat profesi, za kterou bude placený a má z čeho žít. To je nejdůležitější podstata. I když se říká, že peníze nejsou všechno, ale z něčeho člověk žít musí. A také to musí člověka bavit. Není dobré, když člověka práce nebaví.“

Motivační faktory byly hledány i v poznání, co respondentům vzdělávání přináší. Odpovědi na tuto otázku byly různorodé. Polovina respondentů se shodla na tom, že vzdělávání jim přináší nové znalosti. Z jejich odpovědí lze registrovat, že si velmi váží možnosti vzdělávat se. Dalším důležitým komponentem pro dotazované je zachování zázemí a podpory ze strany dětského domova. Explicitně zmínily, že vzdělávání se jim přináší zázemí a podporu dětského domova, 2 respondentky. Další respondentka však zmínila blízkou oblast, a to, že jí vzdělávání přináší samostatnější studijní život za stálé podpory dětského domova. Jedna z respondentek u vzdělávání oceňuje, že člověk tuto možnost má a nemusí jít ihned pracovat na plný úvazek.

Pro 3 respondenty je podstatné, že vzdělávání jim přináší rozvoj. 2 respondenti vnímají jako stěžejní získávání praktických zkušeností v terciárním vzdělávání. 3 dotazovaní zdůrazňují možnost poznávat nové a inspirující lidi, kapacity v oboru na akademické půdě, jako důležitý

aspekt, který jim vzdělávání umožňuje. 2 dotazovaní se shodli, že další studium jim přineslo do života nové přátele.

Vzhledem k různorodosti odpovědí byly další informace shrnuty do tabulky.

Tabulka č. 3: Respondenty shledávané přínosy terciárního vzdělávání.

PŘÍNOSY terciárního vzdělávání pro respondenty	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
nové znalosti a informace			x	x		x	x		x		5
rozvoj			x	x				x			3
zajímaví lidé na akademické půdě, nové kontakty							x	x	x		3
pokračující zázemí a podpora dětského domova	x		x								2
praxe, praktické zkušenosti a příležitosti					x			x			2
noví přátelé a vztahy							x	x			2
větší samostatnost, osamostatnění se za stálé podpory dětského domova		x									1
možnost studia namísto okamžitého pracovního poměru na hlavní úvazek			x								1
radost							x				1
životní rozhled							x				1
nové zážitky a možnosti								x			1
získání vzdělání									x		1
prostředek k budoucí profesi, kterou chce respondent/ka vykonávat										x	1
lepší budoucnost	x										1

Zdroj: Vlastní zpracování.

2. Stimulace mladých dospělých v dětských domovech k terciárnímu vzdělávání a vzdělávání celkově

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že ve většině dětských domovů probíhá snaha o navození stimulačního prostředí a že pracovníci dětských domovů se snaží děti posouvat a stimulovat je ke studiu. Míra jejich vlivu je v některých případech velmi silná, v některých méně významná.

Následující sekce empirického šetření popisuje respondenty vnímanou stimulaci ze strany pracovníků dětských domovů k terciárnímu vzdělávání. Při zjišťování této problematiky byla otázka na respondenty kladena obecně a dále rozpracovávala jimi zmíněné aspekty pomocí doplňujících otázek. Bylo tedy ponecháno na respondentech, jaké aspekty osobně vnímali jako stimulační ke studiu na vysoké či vyšší odborné škole.

Okruh je zodpovězen za využití dvou hlavních výzkumných otázek.

VO: „Jak probíhala stimulace mladých dospělých v dětských domovech k terciárnímu vzdělávání, jakožto přípravě na jejich budoucí profesní život?“

R1: *„V dětském domově je pět, šest vychovatelek, se kterými udržuji kontakt do dneška. Ty mají hodně velkou zásluhu na tom, že jsem dneska tím, kým jsem, protože mi od malička říkaly: ‚Uč se dobře, děláš to pro sebe, neděláš to pro nás.‘ To ony mě namotivovaly k tomu, že studium je to nejlepší, co pro sebe můžu udělat.“*

Respondentka dále podotkla, že vzhledem k tomu, že přišla do dětského domova již v kojeneckém věku, dostávala velkou péči. Dle jejího názoru jí dokonce byla poskytnuta intenzivnější výchova oproti dětem, které do dětského domova přišly v mládežnickém věku.

R2: *„Z vnější motivace to byli obecně lidi kolem mě. Tety z dětského domova mě hodně podporovaly, abych si za tím šla. Já jsem cítila, že bych chtěla studovat a vychovatelé mě v tom podpořili. Stimulací bylo, že mně věřili, že to zvládnou.“*

Pro druhou respondentku bylo nejvíce stimulující, když do ní vychovatelé v dětském domově vložili důvěru. Cítila se podpořena jednoduše tím, že okolí v dětském domově důvěřovalo jejím schopnostem terciární studium úspěšně zvládnout. Potvrdila to i v následující výpovědi: *„Asi především ta víra a důvěra, že to zvládnou, že na to mám. Jelikož mně, když někdo nedůvěřuje, tak mi to podráží nohy, a pak si sama nevěřím. Ale jakmile mi člověk dá důvěru, že to zvládnou, tak to je pro mě stimulace, že to dokážu a víc si věřím ...“*

R3: *„Určitě mě hodně stimulovala teta Jarka, má skupinová vychovatelka. Máme dost pevný vztah, velké pouto, ona vždycky říká, že jsme její ... Ta mě hodně stimulovala kdykoliv, i když jsem nepodala nejlepší výkon, tak mě dokázala pochopit, stimulovat dál a pomoci ...“* Byla položena otázka, jakým konkrétním způsobem vychovatelka respondentku stimulovala k terciárnímu vzdělávání. *„Určitě způsobem, že když budu mít ještě nějakou školu, tak to bude lepší při hledání zaměstnání. Sama je vzdělaná, takže to také hrálo do karet ... Určitě využívala individuální přístup ke mně.“*

Pro třetí respondentku bylo nejvíce stimulující pochopení a opora, kterou našla u konkrétní vychovatelky. Právě její blízkost, podpora a rozhovory s respondentkou o tom, že vzdělání je podstatné a pomůže jí v budoucnu nalézt lepší zaměstnání, ji do dalšího studia stimulovaly.

R4: *„V dětském domově ano. Dvě tety, které už jsou v důchodu, mě podporovaly, abych šel na vysokou, ať to zkusím. Jinak musím říct, že kdybych neskončil v dětském domově, tak bych*

možná ani neměl vysokou. Pomohlo mi už to, že jsem v dětském domově skončil a tím jsem se začal věnovat škole, i když mi to nikdo neřekl, ale automaticky, když jsem měl to zázemí, jsem se tomu mohl věnovat.“

Respondent č. 4 byl stimulován samotným prostředím dětského domova, kde měl veškeré potřebné zajištění a klid k učení. To samotné pro něj bylo podnětem k věnování se školním povinnostem. V čase rozhodování byl navíc vybidnut vychovatelkami k tomu, aby šel studovat vysokou školu. Uvádí, že podpora v dětském domově ke studiu byla: „... *Psychická, ale i materiální – měl jsem střechu nad hlavou, teplo, jídlo, mohl jsem se věnovat učení a nemusel jsem řešit problémy doma, takže takový klid.“*

Jako největší oporu v rámci terciárního vzdělávání zmiňuje: „*Teta byla největší hnací motor. I v rámci bakalářského studia mi hodně moc pomohla. Toho si vážím. Do teď jsme v kontaktu, navzájem se navštěvujeme. To byl můj hlavní motor.“* **Jakým konkrétním způsobem Vám pomohla?** „*Pomohla mi s maturitou, i v rámci vysoké školy, například při psaní bakalářské práce. Jsem dysgrafik, tak si teta přečetla celou práci a opravila mi chyby. Měl jsem radost, že mi takhle ve svém volném čase pomohla.“*

Pátá respondentka odpovídá na otázku, kdo ji stimuloval k terciárnímu vzdělávání následovně: „*V dětském domově to byli snad úplně všichni. S paní ředitelkou jsme to řešily, protože než jsem šla na vyšší odbornou školu, tak jsem si říkala, že po maturitě se studiem končím. Nejsem studijní typ. Paní ředitelka ví, jak na mě, takže mě k tomu vlastně dokopala. Snaží se mi pomáhat při psaní absolventské práce i při zkouškách. Někteří vychovatelé si dodělávají vzdělání, takže máme spoustu společných předmětů a také se mi snaží pomoci.“* **Jak konkrétně Vás paní ředitelka stimulovala?** „*Paní ředitelka mi ještě před maturitou říkala, abych zkusila přemýšlet, kam by se mi líbilo jít na vysokou školu. Říkala mi, že mám po maturitě zkusit jít na vysokou, ať nemusím hned pracovat. Říkala mi, že jsem dobrá s dětma a kde jinde bych chtěla pracovat, že na úřadu bych nevydržela, to by mě nebavilo. Vysvětlovala mi, že bych pak měnila zaměstnání a ať se zkusím zaměřit na to, co mě baví. Když jsem zvládla maturitu, tak o tom mluvila jako o hotové věci, a tak jsem šla studovat.“*

Pátá respondentka dále podotýká, že před nástupem do dětského domova u ní bylo vzdělávání zanedbáno, a tudíž měla špatné známky, dokonce skoro nedokončila devátou třídu. Díky pobytu v dětském domově se její školní výsledky začaly zlepšovat, maturitu zvládla nečekaně úspěšně a díky paní ředitelce šla nakonec studovat i vyšší odbornou školu. „*Hlavně dětský domov mě*

k tomu namotivoval. Ti mi řekli, že ve mně vidí potenciál, abych šla na vysokou školu. Nakonec jsem tedy na vyšší odborné škole. Je pravda, že jsem ještě nechtěla jít pracovat a chci dělat v sociálních službách, kde alespoň vyšší odbornou školu potřebuji. Dokud mohu studovat, tak chci.“ Stimulace v dětském domově směřem k respondentce byla úspěšná a respondentka si předávané informace osvojila za své vlastní. Nyní je vnitřně přesvědčená, že studovat chce a že je pro ni studium užitečné. S pomocí okolí našla obor, ve kterém se chce profesně profilovat a ke kterému potřebuje dokončené vzdělání, tudíž i toto je pro ni nyní motivačním faktorem.

R6: *„My jsme se o škole dost často bavily s paní psychologkou v dětském domově ... Díky té jsem šla na gymnázium. Takže asi hlavně ta. A pak také vychovatelé, že jsme si o tom dost povídali a stimulovali mě k dalšímu studiu.“*

Respondentka č. 6 dále podotýká, že v dětském domově rozhodně měla podporu a podněty k tomu, aby pokračovala i na vysokoškolské studium.

R7: *„Myslím, že u mě to spíše byla vnitřní motivace, ale vnější motivace určitě také byla, protože díky tomu, že studuji, tak mám pořád podporu od dětského domova. Nemusím si hledat bydlení. To rozhodně nejsou maličkosti, ale není to to nejdůležitější. Možnost studia s plnou podporou tu je a já si toho moc vážím, což je pro mě ta vnější motivace, protože ne vždy je to pravidlem. Já měl na vysoké škole dost spolužáků, kteří kvůli tomu, že neměli dostatečné zázemí, museli studium ukončit. A to si dovolím říct, že to byli i chytrější lidé než já. Což je smutné ...“*

Sedmý respondent reflektoval, že jeho bývalí vysokoškolští spolužáci, kteří jsou z rodinného zázemí, neměli dostatečné zajištění od své rodiny, aby mohli ve studiu pokračovat. Dotazovaný projevil názor, že dětský domov v dosti případech může poskytnout lepší zázemí pro další studium než rodina. Respondent byl dotázán, jakým způsobem s ním vychovatelé mluvili o možnostech vzdělávání a jakým způsobem se ho snažili směřovat. Odpověď byla následující. *„Vychovatelé si s vámi určitě sednou, promluví, bavíte se o všem, protože je to nejbližší dospělý člověk, který má životní zkušenosti, se kterým se můžete denně vidět a denně si povídat. Vy znáte je, oni znají vás, takže podpora od nich určitě je ...“*

Osmá respondentka na otázku, zda ji někdo v dětském domově stimuloval ke studiu na vysoké škole, odpověděla v porovnání s ostatními respondenty poněkud překvapivě.

R8: *„Upřímně ani ne. Co se týče mého dětského domova, tak tam myslím byla jedna, nebo dvě slečny přede mnou a sestrami, které chodily na vysokou školu. Za celou tu dobu, co dětský*

domov existuje. Zbytek dětí jde většinou na střední, na učňovské studium a pak končí. A domov se ani nikdy neptal, jestli chceme na vysokou školu. Upřímně, většinou nás spíš odrazovali. Řekli nám, kde na to budou finance. Já jsem sice na soukromé škole, ale šlo třeba i o jízdné, placení koleje, nájemného a ten dětský domov to nezaplatí. Takže my jsme se sestrami začaly zjišťovat a našly jsme, že existují nadace, které právě s tímto, jako je nájemné, cestovné, nebo i peníze na školní učebnice, pomáhají. Existují nadace, u kterých jsme si mohly zažádat o pomoc. Takže domov moc ne.“

Přes její vlastní zkušenost však respondentka reflektovala, že nyní je již situace výrazně lepší a dětský domov děti podporuje i ve vysokoškolském studiu.

Vzhledem k odpovědi bylo předmětem zájmu v rozhovoru i to, kdo jiný, mimo dětský domov, respondentku v dalším studiu podpořil: *„Nechci, aby to znělo sobecky, ale spíše já sama. A se sestrami jsme se podporovaly. Tety, vychovatelky, řekly, že jestli chceme, ať si to zařídíme, a že nemají problém. Ale žádná extrémní podpora od nich nebyla. V rodině, kromě sester, mě podporovala teta naší mamky. Ta vždycky říkala, ať studujeme ...“*

Oporu a stimuly jít studovat vysokou školu tedy respondentka nejvíce nacházela u svých starších sester, které s ní byly v dětském domově. Ty šly vysokou školu studovat z vlastní iniciativy a samy si sehnaly finanční podporu od neziskových organizací. Jimi byla respondentka inspirovaná a přiznává, že pro ni již byla situace snazší, jelikož se mohla poradit se sestrami, jak má postupovat a jaké nadace oslovit, aby dosáhla svého cíle vystudovat vysokou školu.

Naopak u devátého respondenta hrál důležitou stimulační roli k terciárnímu vzdělávání přímo pan ředitel dětského domova.

R9: *„To určitě byl pan ředitel. To je největší opora tady. Narovinu bylo položeno na stůl, že mám jenom gymnázium, nic v podstatě neumím, a že bych měl jít na vysokou školu. Gymnázium je od všeho něco, ale nic pořádně. Pan ředitel byl největší stimulace v tom, že jestli se chci někde uplatnit a uchytit, tak mám jít na vysokou školu, nebo že mně i lidé s výučním listem seberou práci.“* **Jakým konkrétním způsobem Vás pan ředitel stimuloval?** *„Hlavně tím, že to se mnou probíral. Ale my jsme už dříve, celkově v průběhu studia, měli osobní stimulační odměny za studium. Protože pan ředitel to ve mně, když jsem byl puberťák a nic si neuvědomoval, viděl a stimuloval mě k tomu, abych se učil. Ať už to bylo finančními odměnami,*

nebo že mi povolil pobyt u rodiny. Vždycky tam byla stimulace z jeho strany, protože mu záleželo na tom, aby ze mě něco bylo.“

Stimuly od pana ředitele dostával respondent hojně. Jednalo se jak o apely, tak i o finanční odměny. Předmětem zájmu byla i role vychovatelů v dětském domově: *„Vychovatelé mi pomohli, dokopali mě k tomu něco udělat, ale že by to pro mě byla stimulace jít na vysokou, to se říct nedá ... Oni mi pomohli, abych do toho šlápl, abych šel něco dělat, abych se na to úplně nevybodl. Protože věděli z dlouhodobého hlediska, že nechávám všechno na poslední chvíli.“* Vychovatelé respondentovi pomohli například s přihláškou na vysokou školu: *„Ti vychovatelé dohlédli na to, aby všechno bylo v pořádku, a abych se na to nevykašlal. Ale jak říkám, největší roli hrál vždycky pan ředitel. Tyto věci jsem nejvíce řešil s ním.“*

Devátý respondent má skutečně nejsilnější vztah s panem ředitelem, bližší než s vychovateli. Tento vztah je podmíněn tím, že respondent 8 let studoval na soukromém jazykovém gymnáziu, které bylo od dětského domova vzdálené. Již od svých dvanácti let tedy pobýval velké množství času na internátním zařízení gymnázia a nejvíce byl v kontaktu přímo s panem ředitelem. Sám pan ředitel inicioval respondentovo studium na tomto gymnáziu. Nabídku studovat na gymnáziu představil respondentovi jako jedinečnou šanci a nechal na něm, zda by to chtěl zkusit. Respondent nabídku přijal, čímž se však více odtrhl od běžného režimu v dětském domově a nejsilnější vztah si vytvořil právě s panem ředitelem.

Desátá respondentka vnímá stimulaci ze strany takzvané tety, nikoliv pokrevní, která do dětského domova dojížděla, vypomáhala, a dokonce si respondentku brala k sobě domů.

R10: *„Mám jednu tetu, která sem za námi všemi začala jezdit a pomáhala tady. Ona je také zdravotní sestra, takže v tom mě to stimulovalo. I moje kamarádka z dětství je zdravotní sestra. Teta mi říká, abych to hlavně dodělala, a že doufá, že půjdu dál.“*

Pro desátou dotazovanou bylo stimulující setkání s lidmi, kteří se pro ni stali důležitými a inspirovali ji rozhodnout se pro profesní sféru, ve které terciární vzdělání potřebuje. Respondentka má velmi blízké vztahy a pouto s osobami, které vykonávají profesi zdravotní sestry. Dotazovaná díky nim registrovala tuto profesi, což pro ni bylo podnětem vydat se po této profesní dráze také. Z toho důvodu se rozhodla pro zdravotní vyšší odbornou školu. Hraje zde pravděpodobně roli emoční vazba, kterou respondentka k dotyčným lidem pociťuje. I to pro ni patrně bylo stimulem vydat se stejným profesním směrem.

V životě každého respondenta hrál stimulující roli někdo jiný. Každý má svůj jedinečný příběh, který souvisí s dalšími oblastmi a okolnostmi jejich života, proto není snadné tuto oblast unifikovat.

Respondenti měli v odpovědích prostor reflektovat, co k pokračování ve studiu stimulovalo je osobně. Svobodně sdíleli své zkušenosti, v případě potřeby byly pokládány doplňující otázky. Záměrem za nimi bylo zjistit větší detaily o informacích, které se sami rozhodli sdělit. Někteří dotazovaní se zaměřili spíše na psychickou pomoc, jiní zmínili materiální zajištění, dle toho, co subjektivně vnímali jako stimulující. Pakliže je to respondenty nahlíženo jako stimulující faktor, je to relevantní.

8 respondentům z deseti se dostalo slovní podpory a slovních podnětů ze strany pracovníků dětských domovů, což je stimulovalo ke studiu na terciárním stupni vzdělávání. 4 z těchto respondentů navíc zdůraznili pevný vztah s konkrétním dospělým z dětského domova, který jim byl největší oporou a měl největší vliv na jejich rozhodnutí. Pro dva z respondentů to byl pan ředitel či paní ředitelka, pro ostatní dva to byli klíčoví vychovatelé. Jedné z těchto dotazovaných byla poskytnuta konkrétní praktická pomoc s učivem, což vyzdvihla.

5 respondentů reflektovalo, že jim byla velkou pomocí k tomuto rozhodnutí psychická podpora, jež se jim dostala. 2 z nich zdůraznili, že stěžejním stimulem pro ně bylo registrovat důvěru ze strany dětského domova v jejich potenciál k dalšímu studiu. 1 dotazovaný hovořil o reflexi ze strany pracovníka dětského domova, který dokázal mladého dospělého stimulovat skrze poukázání na jeho silné stránky, na to, co by mohlo respondenta bavit a v čem by mohl vynikat. 1 respondentka zmínila pro ni podstatné a směřující hovory s paní psychologkou v dětském domově, která jí pomohla ve studijním i profesním nasměrování.

4 respondentům byly pracovníky dětského domova představeny pozitivní přínosy studia a následné lepší profesní vyhlídky, což pro ně bylo pobídnutím ve studiu pokračovat. 2 z nich specifikovali, že pro ně bylo stimulující předání relevantních informací o potřebě dalšího vzdělávání a vysvětlení důležitosti vzdělání a jedna z těchto respondentek přímo uvedla, že studuje jen díky iniciativě paní ředitelky. Jiní 2 dotazovaní konkretizovali, že jim byly předávány praktické informace, pobídky a ujasnění, že vyšší vzdělání většinou vede k lepšímu profesnímu uplatnění a rozšíření životních možností. U jednoho respondenta proběhlo vysvětlení důležitosti vzdělávání v negativní konotaci, tedy, že pokud by dotyčný na vysokou

školu nešel, neměl by šanci uplatnit se na trhu práce. Vyvíjený tlak ke studiu ze strany dětského domova měl pozitivní vliv na další 2 respondenty.

Pro jiné 2 respondenty bylo stimulem ke studiu vnímat v dětském domově profesní vzor, tedy autoritu dospělého, jenž vzdělání dosáhl a byl pro ně inspirativní. Jiní 2 uvedli jako stimulující samotné zázemí pro další studium, které jim dětský domov poskytl. 1 z nich specifikoval, že v dětském domově bylo klidné a podnětné zázemí a oba dva vnímali materiální zajištění a další finanční podporu, která je pro studium podstatná, jako faktor, který k jejich terciárnímu vzdělávání výrazně přispěl. Vše níže zmíněné uvedli respondenti jako stimuly sami od sebe.

Jednu z respondentek dětský domov ke studiu na vysoké škole vůbec nestimuloval. Informace jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka č. 4: Stimulace mladých dospělých v dětských domovech k terciárnímu vzdělávání.

STIMULACE k terciárnímu vzdělávání v dětských domovech	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
stimulace slovní formou (rozhovory s respondenty, slovní podpora)	x	x	x	x	x	x	x		x		8
psychická podpora		x		x	x	x			x		5
pevný vztah s dospělým v dětském domově, pomoc a podněty z jejich strany		x	x		x				x		4
představení profesních vyhlídek, pozitivního přínosu a výhod studia ze strany dospělého v dětském domově	x		x		x				x		4
vzdělaný vzor v dětském domově, profesní vzor			x							x	2
materiální zajištění od dětského domova, zázemí nutné pro studium a další finanční podpora při studiu				x			x				2
tlak ke studiu ze strany dospělého v dětském domově					x				x		2
stimulace ze strany dětského domova neprobíhala								x			1

Zdroj: Vlastní zpracování.

Kromě jedné respondentky měli všichni dotazovaní v dětských domovech aktivně stimulující prostředí, aby šli studovat vysokou či vyšší odbornou školu. Zjišťováno bylo, zda je ve studiu podporují i rodiče. Vyplynulo, že polovina respondentů má podporu ve studiu i od rodičů a polovina nikoliv.

Tabulka č. 5: Podpora terciárního vzdělávání mladých dospělých v dětských domovech ze strany biologických rodičů.

PODPORA ve studiu ze strany rodičů	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
probíhá				x	x	x	x	x			5
neprobíhá	x	x	x						x	x	5

Zdroj: Vlastní zpracování.

Rodiče tří respondentů mají aktivní zájem o jejich studium. Rodiče dvou dotazovaných se zajímají spíše omezeně, o aktivní podpoře se nedá hovořit. 3 respondenti nejsou se svými rodiči vůbec v kontaktu. Rodiče dvou dotazovaných neprojevují zájem o jejich vzdělání.

Pokud u mladých dospělých podpora ke studiu ze strany rodičů probíhala, vždy byla jen slovní. Vše ostatní, včetně oné podpory, zajišťuje pro respondenty dětský domov, případně nezisková organizace.

Zajímavým zjištěním, které bylo zmíněno již výše v práci, je, že nikdo z respondentů nemá rodiče, kteří by měli vystudovanou vysokou ani vyšší odbornou školu. Ve většině případů mají rodiče respondentů výuční list.

Pro zjišťování stimulační byly zařazeny i otázky na vzdálenější minulost, nicméně stále soustředěné na vnější působení a ovlivňování motivace a přístupu dotazovaných ke studiu. Zaměření otázek bylo na případné odměňování za úspěchy, uznání, povzbuzování, podporu, pomoc, na druhé straně i na negativní vnější působení, tedy tresty či sankce při neplnění školních povinností. Pro lepší uchopení jednotlivých zkušeností a působení na respondenty v dětských domovech budou odpovědi na tyto otázky rozebrány níže.

VO: Jaké další možné stimuly ke studiu jsou v dětských domovech využívány? Užívá se v dětských domovech více pozitivní, či negativní stimulace?

Zjištěná data jsou nejprve ucelena v tabulce na následující straně a následně relevantně komentována.

Tabulka č. 6: Respondenty vnímaná stimulace v dětských domovech k podpoře studia a vzdělávání u dětí v dětských domovech.

MOŽNÉ STIMULAČNÍ PRVKY KE STUDIU v dětských domovech	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
vymezený čas na plnění školních povinností	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	10x ANO 0x NE
vychovatelé k dispozici při plnění školních povinností v případě potřeby pomoci + kontrola	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	10x ANO 0x NE
důvěra u vychovatelů – samostatnost	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	10x ANO 0x NE
tresty	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO	NE	2x ANO 8x NE
odměny, pochvaly, povzbuzování	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	10x ANO 0x NE
tlak pro dosahování lepších školních výsledků – pozitivní i negativní	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	7x ANO 3x NE
rozvoj schopností, nadání	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	10x ANO 0x NE
vzdělávací besedy, přednášky	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	8x ANO 2x NE
promluva o studijní i profesní budoucnosti s pracovníky v dětském domově, studijní podpora, profesní směřování	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	9x ANO 1x NE
rozvoj kompetencí, nyní využívaných na vysoké či vyšší odborné škole	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE	5x ANO 5x NE
tlak na dokončení vysoké či vyšší odborné školy	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	4x ANO 6x NE
zájmové kroužky	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	7x ANO 3x NE
Pozitivní stimulace											
Negativní stimulace											

Zdroj: Vlastní zpracování.

Na základě souboru cílených otázek bylo zjištěno, že v dětských domovech respondentů se využívá z velké většiny pozitivní stimulace ke studiu.

Ve všech dětských domovech byl nastaven denní **režim** fungování a všichni respondenti měli stanovený čas na plnění školních povinností. Mnohdy se s vyšším věkem stával vymezený čas flexibilním dle potřeb dotazovaných. Všichni respondenti zároveň potvrdili, že když potřebovali pomoci, byli jim k dispozici vychovatelé, kteří zároveň kontrolovali plnění úkolů. S vyšším věkem byla dětem svěřena větší zodpovědnost a samostatnost. 10 respondentů potvrdilo, že mezi nimi a vychovateli byla důvěra. Když vychovatelé vnímali, že je na děti spolehnouti, dopřávali jim větší autonomii.

R1: „*Ono záleží i na dětech, jak jsou na tom se známkami a chováním. Ale zpravidla se přišlo domů, udělaly se úkoly ...*“

R2: „*V dětském domově to tak nastavené máme, spíš ale ty mladší děti, nám dávají hodně volnosti ... Bylo to o tom, že něco chceš dokázat, tak studuj, jinak přes to vlak nejede a kdybychom neměli prospěch ve škole, tak bychom museli z dětského domova odejít. Tam je i*

taková stimulace, že když tu opravdu chceme být a chceme mít jejich podporu, tak pro to musíme něco udělat ... Mohla jsem se na kohokoliv obrátit. Když se zeptám, nebo potřebuji radu, tak tam vždycky jsou, pro nás pro všechny. Určitě je to velká podpora. “

R3: *„Když jsme přišli ze školy, většinou hned následovala příprava. Záleželo, jestli na směně byl strejda, nebo teta. Teta vždy křičela: ‚Lenko, příprava!‘ Musela jsem si vzít sešity a učebnice a vše si na druhý den připravit. Projeli jsme látku ... Když jsem měla test, tak mě strejda a teta zkoušeli. Pak ještě večer jsem se učila, což bylo individuální ... Mně nejvíce vyhovovalo, když jsem se učila až večer, takže jsem udělala přípravu do školy a pak se učila samostatně ... Teta Jarka vždy kontrolovala známky. Když jsem dostala pětku z matematiky, tak to lítalo ... Já jsem tresty snad neměla nikdy žádné. Měli jsme knihu, kde byli pochvaly a zápisy. Já měla zápis asi jenom jednou, a ne mojí vinou. Byla jsem vzorná a přijde mi, že mi i nadřžovali. Určitě tam probíhala důvěra. Nikdy jsem nedostala trest, že nesmím ven kvůli špatné známce, to ne. Oni věděli, že s tou matematikou opravdu bojuji. Snažila jsem se, ale moc mi to nešlo. Pokud jsem se na něco neučila, tak nějaké kárání proběhlo ...“ **Z jakého důvodu vnímáte, že Vám nadřžovali?** „Podle mě proto, že jsem byla jediná, která v našem dětském domově studovala gymnázium. A byla jsem více cílevědomá a rozumnější než ostatní ... Určitě jsem byla vedená k samostatnému učení.“*

R4: *„Strejda se koukl párkrát v týdnu do třídní knihy, zda nemáme špatné známky. Pokud ano, tak proběhlo vysvětlení, tu látku si s námi projel a člověk se musel přihlásit učiteli, že se chce dobrovolně přezkoušet ... Já jsem si dělal všechny úkoly sám. U mě byla spíše kontrola, co se týče mé dysgrafie, aby to po mně ostatní přečetli. Strejda si četl moje eseje a pomohl mi, abych něco přeformuloval. Takhle se mi věnoval.“* 4. respondent v dětském domově vnímal obdržení dostatečných informací ohledně dalšího studia i celkovou pomoc při studiu: *„Určitě mi se školou pomáhali ... Když byly těžké úkoly, pokaždé si na mě udělali čas ... Cítil jsem podporu ...“*

R5: *„Hlavně na střední, musela jsem si dělat úkoly a připravovat se na další den. Byl to se mnou boj ... Když jsem z něčeho propadala, tak mi zařizovali doučování. Doted' je na doučování povinná čeština. Mně zařídili i němčinu a matiku. Když se řešila např. pololetní práce, tak se mnou byli schopní sedět i do půlnoci, dokud jsem to neuměla ... Vychovatelé jsou skoro jako učitelé, kontrolovali nás.“*

R6: „Když se přišlo domů, tak se měly dělat úkoly ... Vychovatelé, kteří sloužili, nám byli k dispozici. Ti větší to většinou nechtějí dělat dohromady s vychovateli, takže jim to jen ukážou, když to mají hotový. Pokud jsou spolehliví, tak to ti vychovatelé neřeší. U malých dětí si sednou ke stolu třeba tři malé děti, teta si sedne k nim a učí se, dělají úkoly, teta je kontroluje ... Když nejsi problémová, tak můžeš pracovat samostatně. Já jsem samostatnost měla ...“

R7: „Dokud byl člověk na rodinné skupině, tak jsme byli samozřejmě pod dohledem vychovatelů. Režim byl takový, že když jsme přišli ze školy a měli úkoly, tak jsme se šli hned učit a udělat daný úkol. Poté jsme měli víceméně volný režim, spojený s pomáháním v domácnosti. Pomáhali jsme i s úklidem, chodili na nákup, vařili a tak. Ti, co chodili na kroužky, tak šli. Režim byl nastavený podle toho, co kdo dělá a škola na prvním místě, úkoly musí být hotové ... Kontrola určitě probíhala. Všechny moje úkoly musely být dvakrát kontrolovány, protože jsem dělal hodně češtinářských chyb ...“

R8: „Určitě. Já jsem přišla do dětského domova v polovině druhé třídy ... Mamka s námi nedělala úkoly, takže jsem byla zvyklá si to dělat sama ... Když v domově viděli, že to zvládám samostatně, tak se mě zeptali, jestli jsem si udělala úkoly, zkontrolovali mi je a nebyl problém. Jinak normálně dělají úkoly s dětma, většinou skoro hned, když se přijde ze školy. Já jsem si je ale dělala sama na pokoji ... Určitě je v domově vždycky pomoc. Když ti vychovatelé neví, tak zařídí doučování, aby to dítě nepropadlo. Snaží se, aby se to zlepšilo, to vždycky hlídali. I když u některých dětí nabídnout pomoc nepomohlo ...“

R9: „U mladších dětí je vyhrazený prostor většinou hned odpoledne po škole. U starších dětí, druhý stupeň a výš, je to individuální. Očekává se, že mají rozum a věk to zvládnout sami ...“
Devátý respondent studoval gymnázium vzdálen od dětského domova: „Pan ředitel jezdil na třídní schůzky. Když jsem byl v dětském domově, tak se mě vychovatelé ptali. Telefonicky jsme si každý týden dávali vědět. Zájem tam určitě byl. Kolikrát mi bylo řečeno, že mi nevolají kvůli sobě, ale kvůli tomu, aby věděli, jestli všechno zvládám, jestli jsem v pohodě. Zájem tam je, nenechali mě jen tak plavat ... Standardně, když jsem byl v domově, tak jsme se s panem ředitelem učili. Počítali jsme spolu celé dopoledne matematiku, protože viděl, že mi to nejde, takže každý den v 8 ráno, když jsem měl prázdniny, jsme šli počítat matematiku. Ta podpora tady byla. Dřív jsem to nesnášel, zpětně si toho vážím.“

R10: „Dřív to tady fungovalo, mezi sedmou a devátou večer bylo samostudium. Od toho se později upustilo s tím, že už je to na nás. Jestli chceme studovat, tak budeme studovat, učit se a

dávat tomu pili a jestli nechceme, tak se učit nebudeme. A já tím, že jsem měla malé dítě, jsem se učila v jiném čase ...“

Každý z dotazovaných uvedl, že v dětském domově uměli **pochválit, ocenit, dokonce i odměnit** jejich úspěchy, školní i mimoškolní.

R1: *„Určitě, určitě. Bylo vidět, že ti vychovatelé jsou pyšní, že mají radost, když se Vám něco povede. Myslím, že to je dobrá věc, protože malé děti jsou z toho úplně na větvi, když je potom někdo pochválí. Bez toho by jedinec neviděl podporu, že ho ti lidé mají rádi.“*

Pro respondentku č. 1 je největší oporou vychovatelka, kterou nazývá teta Dáša. O respondentčině studiu na vysoké škole nepochyboval nikdo z vychovatelů. Všichni se zajímali o to, jakým směrem chce respondentka pokračovat.

Druhá respondentka sama zmínila paní ředitelku, hovoří o ní takto: *„Ta mě podporuje celou dobu, hlavně to, abych studovala.“* Dotazovaná č. 2 vnímala v dětském domově silnou kulturu vzdělávání. Paní ředitelka podporuje děti v dětském domově ve vysokoškolském studiu a požaduje vzdělání i u všech pracovníků dětského domova. Respondentka byla dotázána, díky komu cítila největší uznání: *„Určitě díky mému strejdovi, vychovateli. To on mě navedl k tomu jít studovat dál. Veškerou hlavní podporu a víru, že na to mám, mi dával právě on. Stále jsme v kontaktu, jednou týdně se setkáváme a je to vlastně můj náhradní tatínek, který mě podporuje.“*

Ocenění a pochvaly ani třetí respondentce v dětském domově nechyběly. *„Ústně určitě ano, všichni mě chválili. Byla jsem vzorem, tak to bylo fajn slyšet. Uznání a ocenění jsem v dětském domově zažila, u rodičů jsem to nezažila nikdy. Bylo hezké to slyšet od někoho jiného.“*

I dětský domov čtvrtého dotazovaného byl prostředím schopným zajistit pocit uznání. *„První ocenění bylo to, že když jsem udělal maturitu, a pak i bakaláře, tak paní ředitelka tu informaci zveřejnila na webových stránkách. To mě potěšilo. Probíhaly oslavy v rámci dětského domova se strejdou i s paní ředitelkou. Byl jsem spokojený. Když měli ostatní radost, tak jsem byl taky šťastný ...“*

R5: *„Byla jsem chválena ... Dostala jsem dort a všechny děti mi gratulovaly.“*

Dotazovaný č. 7 vyzdvihl podporující atmosféru v dětském domově, kde nechyběla chvála, odměny ani povzbuzování: *„Aby to byla stoprocentní odpověď, tak vždycky, když se nám něco*

povedlo, tak jsme dostali zvýšené kapesné. Ať už za sportovní, studijní úspěchy, cokoliv. Mezi dětskými domovy jsou třeba i sportovní soutěže, po těchto akcích jsme jezdili. Když něco vyhraje, tak to zahřeje u srdíčka a máte uznání od lidí. Bylo to super.“

R8: *„Za vysvědčení jsme měli nějaký oběd, vychovatelka nás vzala do cukrárny ... Asi mi řekli, že jsem šikovná, když jsem donesla jedničku. Ted' to už neřeší, protože ví, že jsem zodpovědná. Teta vždy napíše, že ví, že to zvládnou. Extra pochvaly, odměny ne, ale určitě něco řekli a pochválili, když se něco povedlo.“*

R9: *„Jo, když jsem přinesl domů dobré vysvědčení, tak se šlo domluvit na čemkoliv. Chtěl jsem jet na nějakou akci, tak mě finančně podpořili. Když jsem přinesl špatné známky, tak se nebylo o čem bavit. To bylo jednoduché. S panem ředitelem jsme to měli třeba i nastavené formou sázky. Když přinesu dobré známky, dají mi prostor na akci s kamarády. Vždy se šlo nějak domluvit. Tuto stimulaci jsem měl.“*

R10: *„Celou základní školu jsem měla vyznamenání, to jsem vždycky dostala nějaké ocenění. Občas byly pochvaly, ale také vynadáni, jak kdy.“*

Pouze 2 respondenti zmínili, že vychovatelé v dětském domově v jejich případě využívali **trestů**. Sedmý respondent sice podotkl, že konkrétně u něho tresty využívány nebyly, ale dětský domov je v případě potřeby využíval u jiných dětí. Následují vybrané výpovědi ohledně této tematiky.

R1: *„Já jsem žádné tresty nikdy nedostala, důvěru mezi vychovateli jsem určitě měla dobrou. Mně osobně na těch známkách záleželo a chtěla jsem to mít všechno hezký ...“*

R6: *„Zákaz vycházek, nemůžeš koukat na televizi, vezmou ti telefon, zákaz počítače, to samé, jako doma. Zákaz počítače jsem zažila.“*

R7: *„Jak u koho. Když byl člověk zodpovědný a vychovatel to věděl, tak nebyl problém. Já jsem si své úkoly plnil, takže žádné tresty nemusely následovat, protože jsem problémy neměl. Samozřejmě tu byly děti, které zatloukaly a měly špatné známky, tak potom byly trestané, třeba zákaz televize.“*

R9: *„Důvěra mezi námi byla. Ale přistupovalo se i k trestům, protože mé studijní výsledky občas byly dost bídné. Když se některé roky přijelo na třídní schůzky, tak to bylo velice špatné. Z*

osobní strany jsem nikdy s nikým problémem neměl, ale co se týče studijní stránky, tak tam problémy a konflikty občas byly.“

7 respondentů vnímalo, že na ně ze strany vychovatelů byl vyvíjen **tlak** v kontextu školy a školních výsledků. U 5 respondentů byl tento tlak vnímán převážně pouze pozitivně, 2 respondenti zažili jak pozitivní, tak negativní tlak. 1 z těchto dotazovaných však zmínila, že v citlivém období jejího života, když přišla o matku, na ni tento tlak přestal být kladen. 10. respondentka vnímala tlak jen dříve, nyní v rámci studia na vyšší odborné škole, již nikoliv. Pouze 4 dotazovaní aktuálně vnímají tlak pracovníků v dětském domově vyvíjený na dokončení jejich terciárního vzdělávání. Devátý respondent uvádí, že při dřívějším studiu vysoké školy tento tlak vnímal, ale od té doby, co přešel na vyšší odbornou školu ho již neregistruje.

R1: *„Chcete ten pozitivní tlak, ten povzbuzující, anebo takový ten špatný, ze kterého člověku není úplně dobře? Oba ty tlaky jsem zažila. Já si myslím, že ten přirozený tlak je dobře, protože to člověka stimuluje. Ten špatný tlak jsem zažila jednou, když jsem dělala maturitu napodruhé. Dozvěděla jsem se asi hodinu předtím, co jsem ji dělala, že jestli to nezvládnou, tak odcházím z dětského domova. To byl hnusný tlak, cítila jsem se nepříjemně. Tenhle tlak mě určitě nestimuloval.“*

Respondentka č. 2 uvedla, že na ni osobně tlak ohledně studia vyvíjen nebyl. *„Dokud jsem byla schopná si plnit svoje povinnosti, tak to bylo v pořádku. Mladším dětem ale věnují mnohem víc pozornosti, nemůžou se vzdělávat sami a potřebují vedení. Přišly ze školy a tety si s nimi sedly a učili se dál. Snažily se rozvíjet jejich potenciál. My jsme malý domov, 15 dětí, je to u nás hodně rodinné a máme mnohem větší péči.“*

R3: *„Tlak tam byl. Doteď se tlak na děti snaží vyvíjet. Děti z dětského domova jsou často líné, proto tam tlak určitě je. Na mě moc ne, ale asi taky byl, když jsem například musela zvládnout důležitý závěrečný test. Ale nebylo tam žádné vyhrožování, jen nátlak v tom smyslu, že nám pomáhali a mysleli to s námi dobře ...“ **Jste v dětském domově aktuálně stimulována, abyste vysokoškolské studium dokončila?** „Určitě, všichni vychovatelé i paní ředitelka mi fandí, podporují mě na dálku. Kdykoliv s tetou mluvím, nebo si s ní píšu, tak to řešíme a říká mi, že to zvládnou, že to již musím doklepat. I nadále mě podporují a myslím, že i budou ... I kdybych už v dětském domově skončila, tak by mě i nadále v životě podporovali. Víím, že u nich mám vždy dveře otevřené.“*

V dětském domově čtvrtého respondenta byl tlak vyvíjen jen v potřebných situacích, na něho samotného nikoliv. „*Na mě ne, byl jsem jedničkář ... Když někdo měl čtyřky, nebo pětky, tak se přesně řešilo, co se stalo, jak to bylo, proč to člověk nedal, proč se na to neučil ...*“

Na pátou dotazovanou byl vyvíjen tlak, aby dosahovala lepších školních výsledků. „*Někteří vychovatelé byli trochu jako psi. Když jsem měla špatné známky, tak mi říkali, abych s tím něco dělala ... ale třeba paní ředitelka mě hodně povzbuzovala a známky tolik neřešila.*“ Zároveň však nastala chvíle v respondentky životě, kdy vychovatelé věděli, že není dobré respondentku přetěžovat. „*Když umřela mamka, tak na mě nebyl vyvíjen tlak ze strany dětského domova ...*“

Respondentka č. 6 vnímá, že v dětském domově zázemí i podporu pro další studium má. V průběhu studia byla chválena a v případě potřeby na ni byl vyvíjen i tlak. „*Tlak byl vyvíjen tak, že se s námi vychovatelé opravdu učí. I teď se s dětmi učí, chodí tam i praktikantky, snaží se je vždy naučit něco nového. Takže pozitivní tlak. Žádný křik, naopak vysvětlování s klidnou hlavou. Já si totiž vzpomínám, že když jsme byli doma, tak můj brácha se strašně nerad učil, protože na něj nevlastní táta strašně křičel. To mi přišlo jako negativní tlak.*“ Respondentkou reflektovaný negativní tlak, který zažívala ve své rodině, v dětském domově nikdy nezažila. Tam byl na děti naopak kladen povzbuzující tlak, skrze učení se s nimi. Byla položena otázka i na to, zda dotazovaná vnímá tlak na dokončení vysoké školy. „*Úplně nátlak nemám, ale v dětském domově počítají s tím, že to dodělám. Berou to tak, že když jsem se pro to rozhodla, udělám maximum pro to, abych to dokončila.*“

Sedmý respondent hovořil o tlaku v dětském domově pro dosahování lepších školních výsledků následovně: „*Když člověk přijde do dětského domova, a myslím, že tak je to u většiny dětí, které tam přijdou, protože přijdou ze sociálních problémů, nebo jinak špatného prostředí, tak musí stabilizovat své výkony ve škole, nebo své chování. To tak je vždycky. I já jsem přišel a musel jsem stabilizovat své studijní výsledky. Na to tlak částečně byl. Potom už jsem to tak nevnímal. Samozřejmě když jsem měl špatné známky na střední škole, tak byl apel na to, abych se začal snažit, nebo mi bylo řečeno, že nedostanu kapesné, a to člověka stimulovalo, nechtěl být za hlupáka, chtěl tu školu dodělat ... Určitě tam nějaká hrozba byla, ale to je asi všude.*“ **Je na Vás aktuálně vyvíjen tlak ze strany vychovatelů, abyste dokončil vysokou školu?** „*Nějaký tlak je vždycky, když Vás doma rodiče tři roky živí, tak na Vás určitě budou vyvíjet tlak, abyste vysokou školu dokončila. Takže tento tlak samozřejmě vnímám, ale je to normální, přirozený tlak, který mají snad všichni studenti vysoké školy. Ale jinak je to na mně. Byla by to spíše velká hloupost ode mě, kdybych to nedokončil, protože bych ztratil tři roky svého života. Sice bych ty*

vědomosti měl, ale nepodložené papírem, což je dneska mnohem důležitější než ty samotné vědomosti. Tlak částečně je, ale je ku prospěchu věci.“

R8: „Ne, to vůbec. Tety a vychovatelky na mě nikdy tlak nevyvíjely. Pokud dítě nepropadalo, tak byli rádi. Když dítě mělo čtyřky, tak se snažili, aby se to zlepšilo, třeba tím doučováním, ale nikdy nátlak, že zde musíš sedět dvě hodiny, dokud se to nezlepší. Netlačili mě do něčeho, ani abych měla samé jedničky, to ne.“

R9: „Byla mezi námi důvěra, spoléhali na to, že to nějak zvládnou. Když ale zjistili, že to hoří, tak se mě k tomu snažili dotlačit, abych to dodělal ... Pozitivní tlak na mě určitě vyvíjeli ... Teď už tam tlak tolik není, ale byl tam. To je důvod, proč studuji tu vyšší odbornou školu. Pan ředitel chtěl, abych něco dostudoval, takže se za mě postavil. Ale teď už mi narovinu říká, že když to nezvládnou, tak je to můj boj a můj život. Oba víme, že když to nedám, tak si balím kufry a jdu. Což takhle to je, takhle domovy fungují.“

8 respondentů se se svým dětským domovem, případně školou, účastnilo **vzdělávacích besed** a různě tematicky zaměřených přednášek.

R1: „Náš domov spolupracuje s nadací Dejme dětem šanci. Já jsem tam zapojená ve stipendijním programu. Jezdíme 2x do roka na víkendové pobyty, máme tam různé besedy, přednášky, jezdí tam různé firmy, učili jsme se psát životopis, zkoušeli pohovory do práce, probírali finanční gramotnost. Podobný projekt proběhl i od dcery naší paní ředitelky.“

Dětský domov druhé respondentky je aktivní a snaží se své svěřence vzdělávat. *„Z dětského domova jsme měli hodně informací. Naše paní ředitelka domluvila přednášky, například o finanční gramotnosti. Díky dětskému domovu a nadačnímu fondu jsem v předmaturitním ročníku vycestovala na tři měsíce do Anglie a díky tomu jsem zvládla maturitu z angličtiny. Naučilo mě to samostatnému životu. Dětský domov dává dětem možnosti ve velkém rozsahu. Kolikrát si říkám, že se máme lépe než děti v klasických rodinách. Ale děti musejí chtít, to je to hlavní. Ne všichni mají vnitřní motivaci a zvědavost, aby se svým životem něco dělali.“*

Ani v dětském domově čtvrtého respondenta nebyly vzdělávací akce výjimkou. *„Vzdělávacích besed bylo víc. Já jsem se například účastnil podnikatelského kempu. To byla beseda, kam přijel jeden z nejrespektovanějších profesorů, který učí i v USA. Byla pocta, že přijel kvůli nám. V dětském domově byly komunity a vychovatelé měli plán, co nás tam chtějí naučit. Probíhají*

porady, kde se snaží dětem vysvětlit pojmy, rozvíjet myšlení a myšlenkové pochody, i formou her ...“

Dle páté respondentky dětský domov předával informace o možnostech vzdělávání se a profesních příležitostech dostatečně. Vzdělávacích a rozvojových programů v dětském domově také nebylo málo. *„Chodili jsme nejvíc na finanční gramotnost ... do domova jezdí dva psychologové, řeší s námi prevenci, včetně zaměření na práci ... Menší děti berou pracovat na trhy, aby se naučily pracovně fungovat.“*

R7: *„Vzdělávacích akcí bylo podle mého názoru dostatečně. Jezdili jsme na vzdělávací akce do Prahy, které řídila jedna nezisková organizace. To bylo super, byla tam témata jako finanční gramotnost, jak má člověk hospodařit s penězi, proběhlo poznání významných lidí z této oblasti, seznámení se s jinými dětmi z dětských domovů, byl to dobrý vzdělávací teambuilding. Byly tam i procházky po Praze s drogově závislými lidmi, kteří nám povídali o svých životních zkušenostech, sdíleli, jak si prošli nejhorším. Protože i v dětském domově jsou děti, které se setkaly s tvrdými drogami ... Vzdělávací akce určitě jsou ... Celkově podpora je velká a jsem za to vděčný.“*

R10: *„... Měli jsme různé přednášky. Teď jsme měli týden, kdy byla preventivní praxe. To jsme týden objížďeli různé přednášky, sebeobranu a podobně.“*

Devíti respondenty bylo potvrzeno, že pracovníci dětského domova se soustředili na jejich **studijní i profesní směřování**. Následují vybrané dokreslující výpovědi.

Pro třetí respondentku byla nejstěžejnější vychovatelka Jarka, jak v osobní, tak ve studijní oblasti. V omezené míře konzultovala své studijní plány i s paní ředitelkou. *„Ohledně studia jsem šla za mou paní vychovatelkou Jarkou. S ní mám osobnější vztah i doteď. Nemáme jen vztah vychovatelky a svěřenkyň. Ona je něco jako moje máma. Mohla jsem za ní vždycky přijít s čímkoliv, s jakýmkoliv trápením a ona se mi vždy pokusila poradit.“* V dětském domově byla soustředěna pozornost na pomoc nalézt respondentce své budoucí studijní i profesní zaměření. *„S tetami jsem to určitě probírala, hlavně s tetou Jarkou ...“*

Předmětem rozhovoru se čtvrtým respondentem bylo budoucí profesní zaměření studenta a zda na něj v tomto ohledu byly kladeny požadavky. *„Požadavky asi ne, kromě praxe. Tu mi zajistila paní ředitelka dětského domova na Českém statistickém úřadě, což mi pomohlo. Mám v životopise praxi, což bude dobré při hledání zaměstnání po škole ...“* Respondent však vnímal

požadavky v následujícím ohledu. „*Pokud je člověku více než 18, tak v dětském domově může být jedině, když studuje. Kdybych udělal nějaký průšvih, například kdybych chodil za školu, nebo něco ukradl, tak by hrozilo, že bych musel odejít z dětského domova, ale to se mě netýkalo.*“

S výběrem střední školy, která pak dále určovala studijní život čtvrtého respondenta, mu pomohla konkrétní vychovatelka v dětském domově. „*To bylo z iniciativy vychovatelky. Teta mi strašně moc pomohla. Měla známého pana učitele na střední škole a seznámila mě s ním.*“ Díky paní vychovatelce a jejímu výběru střední školy bylo pro respondenta následně snazší zvolit si zaměření své vysoké školy.

Teprve v dětském domově se čtvrtý respondent setkal se stimulujícím, rozvoj podporujícím, prostředím a lidmi. V dětském domově mu pomáhali s výběrem vysoké školy a jsou nadále účastni na jeho přípravě na budoucí profesi. „*Dětský domov se určitě podílel. Už jen tím zázemím. Kdyby mi dětský domov řekl, že v osmnácti musím odejít, tak bych se nemohl věnovat vysoké škole, jelikož bych neměl zázemí. Dětský domov mi to zázemí dal, a to je nejdůležitější. Nemusím se starat o věci jako financování, jídlo ... Mohu se soustředit na školu. Velmi mi pomohl.*“

Dle čtvrtého respondenta dětský domov skutečně věnoval dostatečnou pozornost jeho potřebám i jeho studijní a profesní budoucnosti. „*Určitě mně dětský domov pomohl, ať už to bylo v začátku, když jsem nastoupil do dětského domova a získal materiální zabezpečení ... To byl ten první důvod. Za druhé se s námi vychovatelé učili. Mohl jsem si vytisknout materiály, nemusel jsem to psát ručně, mohl jsem využívat počítač ... V tomhle jsem se také zlepšil díky pomoci dětského domova. Pak různé vzdělávací kroužky, finanční gramotnost, nebo poznávání nových lidí, světa, míst v České republice. To mi také dalo hodně do života, že jsem nebyl jenom v Ústí. A poté příprava na odchod z dětského domova i na vysokou školu ...*“

S výběrem vyšší odborné školy i profesního zaměření páté dotazované v dětském domově pomáhali. „*Určitě ano. Vždycky mě směřovali k té sociální práci ... Po nástupu do dětského domova jsem chtěla být herečka, takže řešili, abych šla na konzervatoř, ale pak jsem přesedlala na sociální práci.*“

Šestá respondentka měla ambici jít studovat na gymnázium ještě za pobytu ve své biologické rodině. Tehdy společně s matkou poslaly pozdě přihlášku, tudíž byl tento cíl odsunut stranou. Do dětského domova přišla na začátku šesté třídy a ze sedmé třídy se úspěšně dostala na

gymnázium, kde poté studovala 6 let. Svou ambici tenkrát sdílela s paní psychologkou v dětském domově, která následně možnost šestiletého studia na gymnázium zmínila a respondentku podpořila. Ohledně studia po gymnázium a profesní budoucnosti probíhala v dětském domově otevřená a přirozená komunikace. „*Já myslím, že jsme to řešili individuálně s každým tím vychovatelem ... Vždy jsme to řešili tak, že jsme si sedli s čajem do obývacího a povídali jsme si ... Ti vychovatelé se nás do toho nesnaží tlačit. Většinou řeknou, že by bylo hezké jít dál studovat, ale netlačí nás do toho. Spíš je to na tom dítěti. Zvláště, když většina dětí nemá zájem pokračovat. Chtějí si to tam odbít do osmnácti, a pak jít pryč. Což mi přijde docela velká hloupost, ale dobře.*“ **Jak probíhá komunikace s dětmi, které mají tento přístup? Jsou stimulovány, aby to ještě zvážily, jsou jim představeny možnosti?** „*To určitě jsou, to jim určitě říkají. Ale dost často se ty děti nerozhodnou jinak.*“

Pomoc při výběru profesního zaměření a tím pádem vysokoškolského studia dětský domov sedmého respondenta nabízel spíše neformální cestou. „*... Sedli jsme si pohromadě s ostatními dětmi v dětském domově a povídali si o tom. Do toho přišla vychovatelka, tak si o těchto věcech povídala s námi ...*“ Pracovníci v dětském domově se snažili děti směřovat. „*... Paní ředitelka věděla, že mám od malička zájem o historii, takže když jsem jí přinesl své tři přihlášky na vysokou školu, tak se mě snažila tlačit do té historie, protože věděla, že mě to bude bavit a že bych v tomto oboru mohl mít dobré výsledky. Chtěla mě usměrnit, což se jí povedlo a já jsem za to rád.*“

Respondent dále reflektoval svou zkušenost v dětském domově, a to následovně. „*Hodně lidí, kteří nevěděli, že jsem z dětského domova, a pak to zjistili, tak se hrozně divili. Říkali, že to není možné, že si dělám legraci. Mnoha lidem se tím může otevřít obzor k dětem z dětských domovů. Jsem rád, že dokážu zlomit klišé a předsudky, což je v dnešní době důležité a není to jenom o nás, je to o mnoha jiných skupinách lidí ... Závěrem bych chtěl říct, že dětský domov mi dal spoustu, spoustu životních zkušeností. Nejenom podpora, vzdělávání, ano, to je super, je to neskutečné, ale dá vám to celkově neuvěřitelné, ohromné zkušenosti do života ... Jsem rád, že jsem si tím prošel, protože musím říct, že mě to akorát posílilo.*“

Situace u osmé respondentky je velmi odlišná od předchozích dotazovaných. „*Nevím, jak je to teď, ale mě a sestry dětský domov nikdy neinformoval o organizacích, které umožňují, abyste mohla na vysokou školu, protože domov na to nemá, tak aby oni zaplatili vedlejší věci. Náš domov nás o tom nikdy neinformoval. My jsme se to dozvěděli od dětí z jiných dětských domovů, že vůbec nějaké organizace jsou a přišlo nám to divné. Naše vedení nám nedalo nic vědět,*

přítom prý neziskové organizace posílají informace všem dětským domovům. Nebránili nám jít na vysokoškolské studium, ale nedali nám tuto informaci a kdybychom ji nezjistili, tak bych asi udělala střední školu, a to by bylo všechno ... Ale vytvářeli podmínky v tom, že kdybych měla problém s předmětem, tak by mi pomohli. Člověk může studovat, domovy se snaží. Když dovršíme osmnácti let a chceme pokračovat, tak musíte studovat a jsme tam na smlouvu. Pokud je vám 18, ještě jste nedokončil střední, ale chcete skončit a odejít, tak můžete. Oni vám to nemohou zakázat. Víím, že domov se snažil a přesvědčoval dotyčné, že už jim zbývá jen rok na dokončení střední školy, ať v domově zůstanou a nevzdají to. Pro tyto děti se snažili, podmínky v tomto na studium jsou. Ted' už i s vysokou školou je to o dost lepší, už říkají o nadacích a o tom, že to je možné. Je to i na základě toho, že my jsme to zjistili a děti viděly u nás, že to je možné, takže se začaly ptát nás i tet. Tím se to zlepšuje ...“

R9: *„Pan ředitel náhodou narazil na soukromé gymnázium. Zeptal se mě, jestli to nechci zkusit. Já jsem řekl, že proč ne, že za to nic nedám. Tak jsem se přihlásil, udělal přijímačky a šel tam. Po gymnáziu pro mě bylo přirozené jít na vysokou školu. Já jsem počítal s tím, že po gymnáziu budu muset někam jít. Bylo to i takové přesvědčení, že rodiče to nemají, takže já chci dopadnout lépe než oni ... My jsme si za ta léta s panem ředitelem vybudovali dost osobní vztah. Řešíme spolu věci na rovinu, můžeme si věci říkat, tak, jak jsou. Což myslím, že je pro osobní rozvoj velice důležité.“* Respondent podotkl, že pan ředitel s ním mluvil i o potřebě dalšího vzdělávání pro lepší profesní uplatnění. *„... Takové konverzace probíhaly již od doby, kdy jsem dostal více rozum. Vždycky mi říkal, že další studium je potřeba, že to je dobré. Říkal mi, že bych byl hrozně dobrý právník, že bych měl jít studovat právo ... Dokud člověk projeví dostatečný zájem, tak ty informace nechybí. Já jsem ho projevoval.“*

Všichni dotazovaní vnímali, že v dětských domovech byly rozvíjeny jejich **schopnosti či nadání**.

Na otázku, zda a jak bylo v dětském domově rozvíjeno její nadání, 2. respondentka odpověděla následovně. *„Určitě, náš dětský domov spolupracuje s nadací, která nám zařídila kouče. Pravidelné koučinky mě posunuly za celou dobu nejvíce ... To je to nejvíce, co nám starším dětský domov dává ... V dětském domově vědí, že ráda fotím, tak mi dali foťák.“* Právě audiovizuální tvorbu nyní respondentka studuje, proto je to ze strany dětského domova krok k pomoci dotazované rozvíjet se i v jejím budoucím profesním zaměření.

Ohledně rozvoje svých schopností a nadání v dětském domově sdílela 3. respondentka své zkušenosti takto: „Jezdili jsme do Prahy na kurz, který se jmenoval Nadání a dovednosti. Tam jsme se učili hospodařit s penězi, byly tam soutěže, otázky a vědomosti ze života. Excelovala jsem, to mě bavilo ... Jezdila k nám přes nadaci koučka, která se nám věnovala. Šlo o posezení, kdy jsme si povídaly, kde se vidím, jaké jsou moje priority, rozvíjení sebe sama ...“

Respondentem č. 4 bylo uvedeno, že v dětském domově byly rozvíjeny především jeho schopnosti a dovednosti. „To určitě. Například finanční gramotnost, i schopnost žít v domácnosti ... Když jsem žil v rodině, tak jsme to měli úplně jiné. Až když jsem byl v dětském domově, zvykl jsem si na to, co se normálně v rodinách děje ... Jezdí se na výlety, společně se vaří ... A to jsem ve své rodině nezažil. Až dětský domov mi pomohl pochopit dětství, které jsem předtím neměl.“

Pátá respondentka reflektuje, že v dětském domově chtěli rozvíjet její schopnosti. „V dětském domově se hodně snažili mě rozvíjet, já jsem se podceňovala ... Ptali se, jestli nechci začít hrát na kytaru a podobně ...“

V rámci rozvoje schopností a podpory nadání šestá respondentka uvádí, že se v dětském domově snažili, ale ona si do svých aktivit nenechávala příliš mluvit. „Snažili se určitě. Teta si myslela, že mám potenciál pro kreslení a snažila se to ve mně rozvíjet ... Ale nechávali to dost na mě, pro co se zrovna nadchnu ...“

R7: „Stoprocentně. Většina věcí začíná finanční podporou, když člověk chce něco dělat, tak na to musí mít peníze, to je normální. A tato podpora tam vždycky byla. Člověk šel poprosit, slušně požádat, řekl, co by chtěl dělat, co by potřeboval koupit a nikdy nebyl problém. Já osobně jsem nikdy s žádostí nebyl odmítnut ...“ Sedmý dotazovaný byl dětským domovem podporován ve svém největším koníčku, kterým je fotbal.

R8: „... Bylo dobré, že člověk může do těch kroužků. I tety se snažily, když jsme byli menší, o víkendech vymýšlely hry a podobně ... Určitě hlavně skrze ty kroužky.“

R9: „... Tady v domově určitě vždycky. Dokud člověk nedělá problémy, tak dostane vše, co chce a co potřebuje. Minimálně u nás to takto platí. Tady je vše o domluvě. Když chce někdo dělat zajímavou činnost, tak není vůbec problém.“

5 dotazovaných vnímalo, že v dětském domově byly **rozvíjeny i kompetence**, které nyní využívají na vysoké škole, například organizace času. Osmá respondentka uvedla, že nikoliv a

že byla velmi samostatná. Devátý dotazovaný se tyto kompetence naučil ve škole a desátá dotazovaná se je musela naučit sama. Následují vybrané výpovědi respondentů.

První respondentka uvedla, že dětský domov jí pomohl se zvládnutím zátěže, což pro ni bylo důležité při studiu vysoké školy. O tom, co jí v dětském domově naučili, hovořila následovně. *„Asi zůstat v klidu, když něčemu nerozumím, když se něčeho bojím. Trochu to umírnění. Domov byl zvyklý, že jsem nervózní člověk, který ze všeho má strach. Snažili se mě uklidnit ...“* Dotazovaná uvedla, že ji vychovatelé v dětském domově naučili lépe zvládat stresové situace, což jí na vysoké škole pomohlo. Nadále vnímá podporu i směřování v kontextu studia a profesního života, a to pouze pozitivním způsobem.

Zaměření v dětském domově u páté dotazované bylo i na kompetence, které nyní využívá při terciárním vzdělávání. *„Rozvíjeli se mnou komunikační schopnosti, organizační schopnosti ... Například chtěli, abychom si sami zařídili brigádu.“*

Sedmý respondent naproti tomu reflektoval tuto tematiku následovně. *„Na vysokou školu vás nikdo nepřipraví. V dětském domově vás samozřejmě naučí spoustu věcí, které vás naučí v normální rodině, například organizaci času, to se odvíjí i od toho jít nakoupit, uklidit ... Protože to je důležité. Někdo vás k tomu musí vést, aby člověku tyto základní věci přišly normální. Vždy jsem slyšel: ‚Honzo, běž se převléct, běž si umýt ruce.‘ I tyto elementární kompetence utváří osobnost a potom na vysoké škole můžete být normální a získávat kompetence pro studium tam.“*

Sedm respondentů bylo rozvíjeno na **zájmových kroužcích**. Tři z nich byli velmi aktivní a účastnili se velkého množství rozvojových činností. Druhá dotazovaná nedocházela na oficiální zájmové kroužky, nicméně se vydala svou kreativnější cestou. Účastnila se workshopů a byla i velkým samoukem. Třetí dotazovaná se neúčastnila mimoškolních aktivit, protože ji zaměstnávalo náročné studium na gymnáziu. Pátá dotazovaná uvedla, že dětský domov chtěl, aby chodila na zájmové kroužky, ale ona o to nestála. Šestá respondentka se účastnila aktivit přímo v dětském domově. Všichni ostatní respondenti, kteří chodili na zájmové kroužky, je navštěvovali mimo dětský domov, který jim je finančně hradil.

Při ohlédnutí se za využívanými stimuly v dětských domovech lze shrnout, že dle výpovědi respondentů se hojněji využívá pozitivní stimulace dětí i mladých dospělých ke studiu. Fakt, že se v dětském domově využívaly tresty ke stimulaci dětí ke studiu, explicitně zmínili pouze 2 respondenti. Vychovatelé se ve velké většině snaží ve studentech probouzet jejich potenciál.

Samozřejmě velmi záleží na konkrétních osobnostech vychovatelů i na přístupu vedení dětského domova, jaké vzdělávací akce jsou pořádány a jaké spolupráce s neziskovými organizacemi jsou navázány. Dle výpovědi mých respondentů je v dětských domovech vždy nabízena pomoc, a když samo dítě má zájem studovat na terciárním stupni vzdělávání, bývá podpořeno. Více respondentů však zmínilo, že většina dětí zájem nemá, a přes veškeré snahy dětského domova, je jejich rozhodnutí vůči dalšímu studiu odmítavé. Bylo by proto zajímavé, a pro adekvátní posouzení nutné, sledovat výpovědi zbylých dětí v dětských domovech, které se pro terciární vzdělávání nerozhodly, zjistit důvody, okolnosti a jejich vnímání stimulace v dětských domovech.

3. Bariéry při činění rozhodnutí jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu pro mladé dospělé z dětských domovů a jejich překlenutí

Zaměření na problematiku potenciálních bariér pro mladé dospělé z dětských domovů při rozhodování, zda pokračovat ve vzdělávání na terciárním stupni, odhalilo rozmanité odpovědi. Oblast bude zodpovězena na základě následující výzkumné otázky.

VO: Jaké byly pro mladé dospělé v dětských domovech bariéry v rozhodnutí jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu? Jakým způsobem byly případné bariéry překonány?

R1: „*Asi byl pro mě těžký výběr. Bylo těžké uvnitř to uvědomění: ‚Zvládnou to, půjdu do toho?‘ Já jsem věděla, že do toho půjdu, ale probíhalo vnitřní přesvědčování: ‚Vážně máš na to jít na vysokou? Zvládneš to? Nebude to sranda.‘ Hlavně jsem řešila peníze, jestli mě nadace podpoří. Bydlení v Praze byl hodně velký problém ... Nemohla jsem žádat o kolej hned, protože jsem jeden předmět z maturity dělala napodruhé. Takže jsem to věděla jistě až ke konci září a v říjnu jsem začínala vysokou. Nadace mi sehnala na měsíc hotel v Praze, kde jsem bydlela. V prosinci jsem šla na měsíc na kolej, a pak se ozvala nadace, že dělají studentský byt, takže od ledna jsem byla na bytě ...“*

Respondentka č. 1 čelila jak bariérám vnitřním, kdy i přes vědomí, že na vysokou školu jít chce, musela sebe samu přesvědčovat, zda je to opravdu schopna zvládnout. Čelila i vnějším bariérám, a to finančním. Potřebovala sehnat sponzora na platbu soukromé vysoké školy, kterou si vybrala, a na bydlení v místě studia. Se zajištěním obou finančních potřeb jí pomohla nadace, díky které bylo nakonec vše finančně pokryto. Vnitřní bariéra byla překonána díky paní psychologce v dětském domově. Ta byla hlavním člověkem v respondentky životě, který jí pomohl překonat své vnitřní pochyby o sobě. I vychovatelé v dětském domově projevovaly

vůči respondentce zájem formou otázek a nabídek pomoci. Respondentka v té době však již bydlela v rámci dětského domova v samostatném studentském bytě, kontakt s nimi byl tedy omezenější. To, že finanční bariéry byly překonány díky neziskové organizaci, dotazovaná komentuje následovně. *„Určitě nadace, protože jsem věděla, že mi pomůžou, že tam bude finanční podpora na školu, že si mohu podat přihlášku, že si to můžeme dovolit ...“*

R2: *„Nemyslím si, že by tu byly bariéry. Vlastně možná jen vnitřní, jelikož mně tolik nešla čeština, tak jsem se bála jít studovat publicistiku. Když jsem pak viděla, že to tak mají i ostatní studenti, uklidnilo mě to. Proběhlo zamyšlení, jestli na to opravdu mám ... Ale když to nezkusím, tak nevím. Ještě mě napadá bariéra finanční. Jsem vděčná, že mohu chodit na školu dle výběru, ale i tak bylo určité omezení, což je pochopitelné. Některé lepší školy jsou dražší. Ale to platí i pro běžné domácnosti ...“*

Druhá respondentka pociťovala jak vnitřní bariéru, kdy sebe samu musela přesvědčit, že ve studiu má pokračovat, i přes obavy ze svých nedostatečných lingvistických a gramatických znalostí, tak vnější, kdy potřebovala sehnat finance na platbu vybrané vyšší odborné školy. Školné respondentce platí individuální sponzoři, které pro ni shání paní ředitelka dětského domova. Vnější bariéra tedy byla překonána díky její pomoci.

R3: *„Asi mě nic nenapadá. Možná nějaký začáteční strach, že jdu do nového prostředí, mezi nové lidi. To asi byla malá překážka, ale všechno dopadlo dobře.“* Jelikož třetí dotazovaná chodila 8 let na stejné gymnázium, pociťovala nejistotu z nového prostředí a kolektivu. Nejednalo se však o bariéru, která by ji zastavila. Dokázala ji překonat sama. Z rozhovoru vyplynulo, že respondentka čelila i finanční bariéře. Aby mohla jít na vybranou vyšší odbornou školu v Praze, potřebovala sehnat sponzora, který by ji finančně podporoval a zajistil tak nejen školné, ale i bydlení. *„To bylo papírování, ale všechno jsem si zařídila úplně sama bez pomoci. Určitě jsem vše konzultovala s mojí vychovatelkou, tetou Jarkou, ale převážně jsem si vše vyřizovala sama.“* Respondentka se v dětském domově měla na koho obrátit, ale při shánění finanční podpory se projevila její samostatnost a agilita.

Určitou bariérou pro třetí respondentku mohlo být i to, že vnímala ze strany svého otce nevoli k jejímu pokračujícímu studiu. *„... Táta by byl nejradši, kdybych v osmnácti po střední, nebo po výučním listu, šla pracovat. Vidí to jako obtíž. Přitom by měl být pyšný, že jsou jeho děti chytré a studují ...“* Respondentka získala veškerou podporu v pracovnících dětského domova, což pro ni bylo stěžejní.

R4: „Bariéry byly. První bariéra byla, že jsem se bál, kdybych například po dvou letech vysokou školu nedal, že bych ztratil dva roky, kdy bych mohl pracovat. To bylo takové pro a proti. Buď mít už nějaký zajištěný příjem, anebo se vzdělávat. Další bariéra byla v tom, že na jednu stranu mi v dětském domově pomáhali, měl jsem tam podporu, ale na druhou stranu tam byli i někteří, kteří si mysleli, že to nezvládnou. To bylo pro mě demotivující, že mě někteří vychovatelé z jiných skupin automaticky podcenili, na chvíli mě to odradilo ... Třetí překážka byla, že kdyby se něco stalo v rodině, tak jsem si říkal, že nezvládnou finančně pomoci. Při studiu bych neměl finanční prostředky, abych jim například půjčil peníze.“

Respondent č. 4 reflektoval tři bariéry při jeho rozhodování k dalšímu studiu. Vzhledem k tomu, že neměl rodinné zázemí, ho podcenění ze strany některých vychovatelů v dětském domově, na chvíli odradilo. Ale díky důvěře pro něj nejbližších vychovatelů a svému vlastnímu přesvědčení, že chce získat terciární vzdělání, tuto bariéru překonal. Dále se vyjádřil následovně. „Bakaláře už mám a jsem v pátém ročníku, takže nemůžu říct, že bych na to neměl ... Můj hlavní cíl byl, abych nedopadl stejně jako moje rodina. Takže jsem chtěl mít vzdělání, abych byl zajištěn. To pořád bylo vyšší než to, co se stalo v dětském domově. A pořád jsem měl důvěru dvou tet ... Ohledně mé obavy, zda opravdu jít studovat ... Našel jsem si brigádu a díky tomu, že už jsem měl malý příjem, ten strach odpadl ... Měl jsem větší radost, že mi ta škola jde, že jsem měl hotovou zkoušku, že jsem nemusel nic opakovat ...“ Důležitější hodnoty a motivy v respondentovo životě převážily nad obavami, které pociťoval. Hnací silou pro něj bylo i poučení se z chyb vlastních rodičů. Dosáhnout vyššího vzdělání, umožňujícího lepší profesní uplatnění, a získat tak přístup k většímu zajištění, vnímal jako cestu, jak tyto chyby neopakovat. Podpořen byl svými nejbližšími lidmi v dětském domově, kteří měli větší vliv na jeho rozhodnutí než podcenění ze strany méně blízkých lidí.

R5: „Nejdříve jsem přemýšlela o soukromé vysoké škole, ale bariérou bylo školné. Nevěděla jsem, jak fungují nadace. Paní ředitelka navíc nemá ráda, když vše dětem platí nadace. Tak jsem se rozhodla jít na levnější vyšší odbornou školu. Paní ředitelka mi nabídla, že tuto školu mi zaplatí celou. Jiné bariéry mě nenapadají.“

Finanční bariéra u páté respondentky byla překonána díky dětskému domovu, který jí platí školné. Vzhledem k tomu si však respondentka musela vybrat levnější studium, než o které původně stála. Studentka má nicméně od dětského domova po úspěšném dostudování vyšší odborné školy přislíbeno i zaplacení jednoho roku na soukromé vysoké škole pro dodělení bakalářského titulu a následně má podporu i v magisterském studiu. Dětský domov umožnil

respondentce studium a zároveň jí poskytuje materiální i psychickou podporu ve studiu do budoucna.

R6: „*Asi ne. Fakt mě nic nenapadá.*“ Těto respondentce nepřijde, že by měla ztíženou situaci a žádných bariér si není vědoma. Další respondent se k ní přidává.

R7: „*Nic bych neřekl. Nikdo mé rozhodnutí nekritizoval, nikdo se ho nesnažil zpochybnit, i volba vysoké školy byla opravdu na mně.*“

Šestá respondentka i sedmý respondent jsou oba ze stejného dětského domova v Plzni. Oba šli studovat státní vysokou školu a bydlí ve studentských bytech, které patří dětskému domovu. Vztahy v dětském domově mají velmi kladné a vždy se setkávali s podporou. Je tedy pochopitelné, že vnější bariéry, které reflektují ostatní respondenti, nepocíťovali. Finančně byli vždy zajištěni od dětského domova a nepotřebovali shánět dodatečnou finanční pomoc od neziskových organizací. Oba jsou zároveň v kontaktu s alespoň částí své biologické rodiny, což může přispívat k tomu, že ani vnitřním bariérám čelit nemuseli. Neměli o sobě žádné pochybnosti. Nelze tvrdit, že by žádné problémy v jejich životě nenastaly, respondenti je však pravděpodobně dokázali vhodně ventilovat a vypořádat se s nimi i za pomoci svého okolí.

R8: „*Bariéra byla ve finanční stránce. Dětský domov mi řekl, že pokud si nenajdu sponzora, tak dál studovat nemůžu. Musela jsem sama najít někoho, kdo by to financoval.*“

Respondentka č. 8 má dvě starší sestry, které chodily na soukromou vysokou školu. Z jejich vyprávění o studiu na této škole respondentka získala dostatek podnětů rozhodnout se pro studium na ní také. Bariérou tedy bylo zajistit finance nejen na celkové vyžití při studiu, ale i na samotné školné. Vypořádat se s touto překážkou jí usnadnily zmíněné sestry, jelikož ty již měly zkušenost se sháněním potřebné podpory. „*Díky nim jsem již měla povědomí, na jakou organizaci se obrátit, která z nich zafinancuje školné, jaká naopak podpoří v nájmu na ubytování, dopravě ...*“ Respondentka samostatně oslovila nadace a sehnala jejich podporu pro své terciární vzdělávání. Díky neziskovým organizacím byla tato, pro dotazovanou jediná, bariéra úspěšně překonána. „*Dětský domov jinak neměl problém, abych studovala, neodrazoval mě, řešil jen finanční stránku. Řekli mi, že jestli chci jít studovat na vysokou, tak můžu jen, když si seženu peníze. A tím mysleli to, že domov mi na to nedá. Když viděli, že jsem si je sehnala, tak byli rádi ...*“

R9: „Překážka, kterou jsem částečně řešil, byly finanční prostředky, ale to se vyřešilo. Kdybych chtěl na soukromou školu, která je drahá, tak by to bez problému nebylo, musela by se řešit nadace. Takže finance jsou určitě první blok, který má dost dětí z domovů, včetně mě. Podle toho jsem také částečně vybíral školu, že musí být státní, nesmí být hrazená. Další velký problém je bydlení, najít koleje. Tam zase hrají roli finance, hledali jsme místo, kde budu moct bydlet zadarmo. Největší problém je to, že domov sice pomůže, ale jelikož je tam daný rozpočet, tak nemůže pomoci úplně ve všem. Jediná cesta je potom přes nadace, což ve finále není překážka, ale už je tam ten další krok, oproti normálním rodinám, který člověk musí udělat.“

V případě devátého respondenta byla tato bariéra překonána díky projektu městské části v Praze, který mu umožnil bydlení zadarmo. Respondent se zároveň rozhodl pro studium na Univerzitě Karlově, shánění financí v tomto případě tedy odpadlo.

R10: „Myslím, že ne. Nic mě nenapadá.“

Celkem 3 respondenti z 10 žádné bariéry nevnímali. U zbylých dotazovaných převažovaly vnější bariéry, které vnímalo všech sedm. 4 respondenti pocítovali i bariéry vnitřní. Vnější a vnitřní překážky dohromady reflektovali celkem 4 dotazovaní.

V rámci vnějších bariér byly nejčastější překážky finanční. Na ty upozornilo celkem 6 respondentů. 3 z nich sháněli finance pouze na školné vyšší odborné školy či soukromé vysoké školy, zatímco další 3 z nich sháněli finance nejen na školné, ale i na další materiální zajištění potřebné ke studiu, například na ubytování či náklady na dopravu. Tyto informace jsou znázorněny v tabulce níže.

Tabulka č. 7: Rozdělení vnějších finančních bariér.

ČLENĚNÍ FINANČÍ jakožto bariér	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
finance – školné na soukromou vysokou školu či vyšší odbornou školu		x	x		x						3
finance – materiální zajištění, zázemí a ubytování blízko školy apod.											0
finance – oba výše zmíněné aspekty	x							x	x		3

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tři respondenti dochází na státní vysokou školu, finance na školné tedy řešit nemuseli a ani se zajištěním nečelili žádným komplikacím, jelikož vše bylo zajištěno dětským domovem. Respondentka č. 10 školné na vyšší odborné školy platit musí, je proto zajímavé, že tento fakt

nevnímala jako bariéru. Zdá se, že její okolí jí nedalo důvod myslet si, že by v tomto směru nějaká překážka existovala.

Další vnější bariérou, které musel čelit jeden konkrétní respondent, byla projevená nedůvěra vzdálenějšího okolí v jeho schopnost terciárního vzdělání docílit.

Nejčtetnější vnitřní bariérou byla pro respondenty nízká důvěra v sebe samé a své schopnosti. Čelili obavám, zda na studium vysoké či vyšší odborné školy skutečně mají potenciál.

Mezi další vnitřní bariéry patřila obava z neznámého prostředí i kolektivu a dále obava o nemožnost finančně pomoci své rodině v případě pokračujícího studia. Oba tyto aspekty zmínil jen jeden respondent, šlo tedy o specifické bariéry týkající se jejich konkrétních životních zkušeností. Respondentčiny pochybnosti vycházely z toho, že dotazovaná byla zvyklá na stejný kolektiv v dětském domově, a především na gymnáziu, kam docházela 8 let. Její obava z neznámých lidí, po takové době ve stejném kolektivu, je tedy pochopitelná. Druhá zmíněná překážka se týkala respondenta, jenž vnímal, že své rodině by byl více k užitku, kdyby šel hned pracovat na plný úvazek. Nakonec ale zvážil, že když bude studovat, dosáhne lepšího profesního uplatnění a poté bude schopen pomoci rodičům více. Ke studiu si zároveň našel práci na částečný úvazek, v případě nutnosti je tedy schopen podpořit rodiče z tohoto výdělků.

Rozdělení bariér bylo pro přehlednost zaznamenáno i do tabulky na následující straně.

Tabulka č. 8: Bariéry při rozhodování se pro terciární vzdělávání.

BARIÉRY v rozhodování se pro terciární vzdělávání	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
finanční bariéra – placení školného, nájmu a dalších nákladů spojených se studiem	x	x	x		x			x	x		6
psychické bariéry – nízká sebevědomí, obavy o započítání či zvládnutí studia	x	x		x							3
žádné bariéry nevnímá						x	x			x	3
psychická bariéra – strach z neznámého prostředí a nových lidí			x								1
nedůvěra ve studijní úspěch ze strany pracovníků dětského domova				x							1
obava o nemožnost poskytnout finanční pomoc rodině – studium na úkor výděleku				x							1
VNĚJŠÍ BARIÉRY	7										
VNITŘNÍ BARIÉRY	4										
VNITŘNÍ I VNĚJŠÍ BARIÉRY	4										

Zdroj: Vlastní zpracování.

Vnitřní bariéry dokázali všichni respondenti vyřešit samostatně. Neznamená to, že jim v dětském domově nebyla nabízena pomoc, či že jim nikdo nebyl k dispozici. Jednalo se však často o vnitřní pohnutky, které si respondenti potřebovali, či chtěli, vyřešit sami v sobě. Někteří z nich vnější pomoc ani nevyhledávali, jelikož nevnímali potřebu a nehrálo to pro ně klíčovou roli. Čelili určitým myšlenkám, které neměly příliš dlouhého trvání a respondenti se s nimi dokázali vypořádat sami. U dvou z těchto respondentů v jejich překonání hráli částečnou roli i vychovatelé dětského domova. U jedné respondentky kromě nich i paní psychologka.

Vnější bariéry respondentů finančního charakteru ve třech případech pomohla překonat nezisková organizace. U čtyř respondentů pomohl přímo dětský domov, jelikož byl schopen finance poskytnout sám, nebo si jejich obstarání, v případě nedostatku, vzalo na starost vedení dětského domova. Tím je vysvětleno zařazení do této kategorie. Neznamená to tedy, že dětský domov měl vždy finance k dispozici, nýbrž, že je byl ochoten a schopen sehnat samostatně, ať už u neziskových organizací či od jednotlivých sponzorů. Následující tabulka tato data shrnuje.

Tabulka č. 9: Přehled překonání bariér.

PŘEKONÁNÍ BARIÉR	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
VNITŘNÍ BARIÉRY POMOHL/A PŘEKONAT											
dotyčný sám	x	x	x	x							4
vychovatelé v dětském domově	x			x							2
pan/í psycholog/žka v dětském domově	x										1
VNĚJŠÍ FINANČNÍ BARIÉRY POMOHL/A PŘEKONAT											
nezisková organizace	x		x					x			3
dětský domov		x		x	x				x		4

Zdroj: Vlastní zpracování.

V tabulce není uvedeno, že u osmé respondentky pomohla vnější bariéry překonat i její těsná vazba se staršími sestrami, které jí byly inspirací a předaly jí všechny praktické informace, které potřebovala pro shánění financí u neziskových organizací.

Respondenti byli dotazováni i na jejich pracovní situaci, zda jsou na částečný úvazek někde zaměstnáni a případně z jakého důvodu. Pro účely práce není příliš relevantní informace rozvádět, jelikož většina respondentů při studiu brigádně pracuje, avšak nikoliv z důvodu finanční tísně, nýbrž se jedná o chtěný přívýdělek pro své nadstandardní potřeby, či za účelem šetření si. Často se jednalo také o motivační faktor získat pracovní zkušenosti pro budoucí lepší zařazení na trh práce a získání praxe, která je užitečná a rozvíjí je. Proto se našla i část respondentů, kteří aktuálně žádnou brigádu nemají, ani není potřeba, jelikož vše ke studiu i k životu mají zajištěné dětským domovem, případně mají podporu od nadačních fondů. Důvodem k jejich aktuální pracovní neaktivitě zároveň byla koronavirová pandemie. V jednom případě se respondentka chtěla soustředit pouze na studium. Práce při studiu u mladých dospělých z dětských domovů se tedy neukázala být bariérou.

4. Charakteristiky mladých dospělých v dětských domovech studujících vysokou či vyšší odbornou školu a specifika jejich cesty k terciárnímu vzdělávání

V rámci rozhovorů proběhla snaha o zjištění charakteristik a specifík mladých dospělých z dětských domovů, kteří jsou účastní terciárního vzdělávání. Zjištění budou rozebrána v následující části práce s rozdělením na charakteristiku předcházející jejich terciárnímu vzdělávání a na aktuální charakteristiky v rámci jejich terciárního vzdělávání.

Hlavní výzkumná otázka „Jaké jsou charakteristiky a specifika mladých dospělých z dětských domovů studujících na vysoké či vyšší odborné škole?“ bude zodpovězen za využití několika následujících dílčích výzkumných otázek.

Charakteristika vedoucí k terciárnímu vzdělávání

VO: Z čí iniciativy šli mladí dospělí studovat vysokou či vyšší odbornou školu?

R1: „*To bylo z mé iniciativy, ale všichni s tím počítali. Nebyl jediný člověk, který by o tom pochyboval, nebo se mě ptal, jestli půjdu na vysokou ...*“

Respondentka potvrdila, že měla ze strany dětského domova plnou podporu v pokračování studia na vysokou školu a nikdo její rozhodnutí nekontroval.

I druhá dotazovaná pokračovala na terciární stupeň vzdělávání z vlastní iniciativy, za plné podpory vychovatelů dětského domova. Klíčový pro ni byl především vychovatel, který se jí snažil směřovat a s výběrem budoucího profesního zaměření jí pomoci prostřednictvím stimulačních otázek na témata, co je pro ni důležité a co ji v životě baví.

R3: „*Určitě to byla hlavně moje iniciativa, ale i dětského domova tým, že mě podporovali. Hlavně teta.*“

Respondentka č. 3 zmínila, že velkou roli v tom, proč chtěla pokračovat ve studiu, hrál fakt, že si nedokázala představit ihned po maturitě spadnout do pracovního stereotypu.

R4: „*To bylo z mé iniciativy, protože jsem si uvědomil, že nechci dopadnout jako rodiče. Tak jsem si řekl, že jediné, jak bych tomu zamezil, je to vzdělávání, stále se více vzdělávat. To byl můj hnací motor na vzdělání, abych si dokázal zajistit lepší zázemí a prostředky ...*“

Pátá dotazovaná je mezi respondenty tohoto šetření již zmiňovanou výjimkou. Šla totiž studovat z iniciativy paní ředitelky dětského domova. Paní ředitelka, dle vyprávění respondentky, viděla potenciál v přístupu dotazované ke svému okolí, její empatii a umění lidi vést, a tak iniciovala, aby šla studovat sociální práci.

R6: „*Asi jsem spíš učinila to rozhodnutí z vlastní iniciativy ...*“ Pravděpodobně z rozmanitých psychosociálních důvodů vychovatelé v tomto dětském domově nechtějí na děti vyvíjet tlak ohledně jejich terciárního vzdělávání. Snaží se o tom s dětmi mluvit v pozitivním kontextu, ale finální rozhodnutí nechávají na nich.

R7: „*Určitě z mé vlastní iniciativy.*“

Podporu ve studiu měl sedmý respondent širokou, nejen v dětském domově, ale i ve své širší rodině. I ti mu poskytovali ujištění, aby studoval, že je studium užitečné. „... *Rodiče jsou myslím šťastní, i když by možná byli šťastnější, kdybych jim dokázal finančně pomoci, ale to přijde ...*“ Dotazovaný věří, že i jeho rodiče jsou vděční za jeho úspěšné studium vysoké školy, nicméně zároveň reflektoval, že by pravděpodobně byli raději, kdyby jim dokázal finančně pomoci. Je tedy zřejmé, že respondent zažíval určité vnitřní rozpolcení a tenzi, zda jít pracovat a finančně podporovat rodiče, nebo zda se nadále věnovat studiu. I vzhledem k rozsáhlé podpoře ve svém okolí dal přednost studiu s vědomím, že rodičům bude schopen pomoci v budoucnu, pravděpodobně i ve větší míře.

Osmá respondentka se rozhodla jít studovat vysokou školu čistě ze své vlastní iniciativy. Inspirací k tomu jí byly její starší sestry.

R9: „*Z mé iniciativy. Bylo to čistě mé přesvědčení, chtěl jsem jít studovat dál ... Stále mám zafixované, že alespoň nějakou školu chci dodělat ...*“

Jelikož devátý respondent studoval 8 let na gymnáziu a bydlel na kolejích vzdálen od dětského domova, vychovatelé v dětském domově v jeho životě nehráli tak významnou roli, jako u většiny ostatních respondentů. Omezený kontakt udržoval, když se s nimi vždy jednou za čtrnáct dní viděl. Finální rozhodnutí jít studovat vysokou školu stálo čistě na jeho vlastním přesvědčení, nicméně vychovatelé mu k tomu dopomohli, když ho stimulovali k tomu, aby plnil své povinnosti a včas si vše zařídil. Vychovatelé u dotazovaného hráli spíše operativní roli, nejužší kontakt měl a stále má s panem ředitelem, který je mu blízkým rádčem a pomocí v celém jeho životě.

R10: „*Rozhodnutí jsem učinila já z vlastní iniciativy. Naše paní ředitelka stojí za tím, že základní škola je důležitá, a pak kdo chce, tak bude chodit na střední a kdo nechce, tak nebude chodit. Takže další studium je už na nás.*“

Desátá respondentka si byla vědoma, že potřebuje minimálně vyšší odborné vzdělání pro výkon vybrané profese, tudíž pro ni bylo samozřejmostí ve studiu pokračovat. V dětském domově byla atmosféra, že další studium probíhá jediné z iniciativy samotného dítěte.

Všichni respondenti, vyjma respondentky páté, reagovali, že finální rozhodnutí pro další studium bylo učiněno z jejich vlastní iniciativy. Jejich okolí, poskytnuté možnosti a podpora ze

strany dětského domova, ať už na materiální či psychické úrovni, v tomto rozhodnutí samozřejmě sehrálo významnou roli. Pouze osmá dotazovaná šla studovat vysokou školu i bez počáteční podpory ze strany dětského domova, a až později se slovní podpora dostavila. Osmé respondentce nikdo z dětského domova ve studiu nebránil, zajištění financí na studium však nechali plně na ní, v tomto případě se tedy nedá hovořit o proaktivní pomoci. Již zmíněná pátá respondentka na druhou stranu reflektovala, že vyšší odbornou školu studuje jen díky paní ředitelce dětského domova, která ji ke studiu stimulovala a efektivním způsobem podnítila.

Aktuální charakteristiky studentů terciárního vzdělávání z dětských domovů

Tabulka č. 10: Přehled stupně a typu terciárního vzdělávání respondentů.

CHARAKTERISTIKY	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
studuje vysokou školu	x			x		x	x	x			5
studuje vyšší odbornou školu		x	x		x				x	x	5
studuje placenou školu	x	x	x		x			x	x	x	7
studuje neplacenou školu				x		x	x				3

Zdroj: Vlastní zpracování.

Polovina respondentů studuje vysokou školu, polovina vyšší odbornou školu. Vzhledem k tomu, že vyšší odborné školy podléhají poplatku, pět respondentů automaticky řešilo platbu za studium. Dohromady studuje na placené škole sedm dotazovaných, další dva totiž dochází na soukromou vysokou školu, kde se platí poměrně vysoké školné. Zjištění, že mladí dospělí z dětských domovů mají možnost v rámci terciárního vzdělávání docházet na placené školy, bylo překvapující. Tato možnost vyplývá buď z podpory neziskových organizací, či z podpory dětských domovů, které mají prostředky k úhradě, nebo je aktivně shání u sponzorů. Další charakteristiky studujících mladých dospělých z dětských domovů následují.

VO: Kde mladí dospělí při studiu aktuálně bydlí a kdo jim toto bydlení zajišťuje?

R1: „*To je trochu složitější. Já bydlím v Praze, máme udělaný studentský byt od nadace Dejme dětem šanci. To je asi nejdůležitější věc v mém životě, protože oni mi platí školu, což není vůbec levná záležitost, a ten byt ...*“ Respondentka bydlí na bytě se dvěma dalšími studentkami z dětských domovů. „*... Máme to strašně krásně zařízené, je to hrozně hezké prostředí, každá máme svůj pokoj a jsme tam strašně spokojené ... Dětský domov mám stále pod sebou, takže mám dozor a pořád mám někoho, na koho se můžu spolehnout, což je hrozně fajn vědět.*“

Dotazovaná č. 1 bydlí ve studentském bytě ve městě, kde studuje vysokou školu. Byt i školné jí hradí nezisková organizace, která jí tak zajišťuje možnost studovat na vysoké škole, jež se

nachází v jiném městě než dětský domov, kterého je respondentka stále součástí a který jí poskytuje podporu. Samotné vědomí toho, že je stále jeho součástí, je pro ni důležité. Díky dětskému domovu a neziskové organizaci cítí jistotu a oporu, které jsou při vysokoškolském studiu velmi podstatné.

R2: „*Momentálně bydlím v Praze, kde mám pronajaté spolubydlení ... Jsou tu další tři osoby ... Myslím si, že během studií je to právě to, co lidi potřebují, protože je to více společenské. Jsem stále v dětském domova a dětský domov mi toto spolubydlení platí. Naše paní ředitelka je skvělá osoba a podpořila mě v tom, abych šla na byt, a ne na internát, jako většina studentů. Sama říkala, že je to více společenské, naučím se žít samostatně a je to i příprava do života ...*“

Druhá respondentka má spolubydlící, nicméně vlastní samostatný pokoj, který jí dopřává potřebné soukromí pro studium. Toto zázemí dotazované zajišťuje a platí přímo dětský domov. Respondentkou byl vyzdvihnut především přístup paní ředitelky dětského domova, která ji v tomto typu studentského bydlení a života plně podpořila.

R3: „*Jsem pořád vedená v dětském domově. V Praze mám kolej, kterou mi hradí dětský domov.*“

R4: „*Bydlím v Ústí nad Labem v bytovce, která patří obci. Ten obecní byt je vyčleněn pro znevýhodněné lidi, kteří jsou na tom špatně a finančně by nezvládli komerční bydlení. Je tam snížené nájemné. Byt má na starosti dětský domov a ten mi zprostředkoval grant přes nadaci Terezy Maxové ...*“ Bydlení zajišťuje respondentovi dětský domov, nadace pomáhá s finančními náklady.

Dotazovaný č. 4 bydlí v bytové jednotce v činžovním domě, který vlastní úřad. Respondentův konkrétní byt má v gesci dětský domov. Ten díky tomu poskytl respondentovi samostatné bydlení a finanční podporu na platbu tohoto bytu sehnal od nadace. Respondent má bydlení zajištěno plně díky iniciativě dětského domova. Za stálé finanční podpory dětského domova žije na tomto bytě samostatně.

R5: „*Aktuálně jsem pořád v dětském domově, ale místo toho, abych byla na koleji nebo internátu, tak jsem u babičky, protože je to nejlevnější a nejlepší varianta. Chci mít větší samostatnost, nelíbí se mi být s někým na pokojí ... Dětský domov mi posílá měsíčně stravné a kapesné přímo na účet.*“

Pátá respondentka při studiu pobývá u své babičky, která bydlí ve stejném městě, kde se nachází její vyšší odborná škola. V tomto je pátá dotazovaná mezi všemi respondenty výjimkou. Respondentka stále patří do dětského domova, který je tu pro ni a finančně ji podporuje. Možnost využít bydlení u rodinného příslušníka je pro ni velkou výhodou.

R6: „Aktuálně bydlím v paneláku v bytě, který patří dětskému domovu. Čtyři patra pode mnou je ještě jeden byt, kde bydlí můj brácha a další děti z dětského domova ...“

Šestá respondentka se sedmým respondentem patří oba do dětského domova v Plzni, a jelikož oba zůstali studovat vysokou školu v tomto městě, mají možnost bydlet na samostatných bytech, které jim zajišťuje přímo dětský domov, pod který spadají dva byty v panelovém domě.

R7: „Bydlím na studentském bytě. Jde o normální byt, kde bydlí děti z dětského domova a platí to dětský domov za nás.“

R8: „Bydlím v Praze, v pronájmu. Jednu polovinu nájmu mi platí nadace Terezy Maxové a druhou polovinu mi platí nadace Dejme dětem šanci.“

Osmá respondentka má bydlení ve městě, kde studuje vysokou školu, zajištěné díky spoluúčasti dvou neziskových organizací.

Devátý dotazovaný a desátá dotazovaná oba aktuálně studují vyšší odbornou školu, která se nachází blízko jejich dětského domova, proto oba stále bydlí přímo v dětském domově.

R9: „Já jsem pořád přímo v domově, takže to zajišťuje domov ... Jsem sám na pokoji.“ Klid ke studiu vzhledem k samostatnému pokoji je dotazovanému poskytnut.

R10: „Bydlím v dětském domově. Dokud studuji, tak mě dětský domov může podporovat.“

Všechna tato data jsou shrnuta v následující tabulce.

Tabulka č. 11: Zajištění ubytování pro studující mladé dospělé z dětských domovů.

BYDLENÍ při studiu zajišťuje	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
dětský domov		x	x			x	x		x	x	6
nezisková organizace	x							x			2
zčásti dětský domov, zčásti nadace				x							1
rodinný příslušník					x						1

Zdroj: Vlastní zpracování.

Bylo potvrzeno, že všichni studující mladí dospělí zůstávají i po své zletilosti součástí dětského domova. Pokud nadále studují, je pro ně tato možnost skutečně otevřena až do věku dvaceti šesti let. Dětský domov je pro všechny respondenty podstatným článkem v zajišťování životních potřeb. Každý z dotazovaných potvrdil, že dětský domov poskytuje finance na jídlo a další, například hygienické, potřeby. Pokud má dětský domov finanční možnosti, zajišťuje studentům bydlení i v případech, kdy vzhledem k lokaci jejich vysoké či vyšší odborné školy nemohou zůstat přímo v dětském domově. Jsou však i situace, kdy dětský domov samostatné bydlení není schopen financovat a tehdy přichází na řadu pomoc neziskových organizací. Sami dětské domovy navazují spolupráce s neziskovým sektorem a zcela domlouvají, či pouze pomáhají, získat mladým dospělým potřebnou podporu ve studiu od spolupracujících neziskových organizací. Pouze u jedné respondentky se ukázalo, že zajištění financí pro své studium si musela u neziskových organizací sehnat zcela samostatně. Dětský domov jí v tomto nebyl žádnou pomocí. Dva z šesti respondentů, kterým bydlení zajišťuje dětský domov, stále bydlí přímo v dětském domově. Čtyřem ostatním zajišťuje bydlení dětský domov mimo něj a hradí jim zčásti či zcela náklady.

Tato zjištění byla rozvinuta následující výzkumnou otázkou, kde respondenti byli požádáni, aby shrnuli, co vše jim dětský domov aktuálně při jejich terciárním vzdělávání poskytuje.

VO: Co vše mladým dospělým dětský domov při terciárním vzdělávání zajišťuje?

R1: *„Kapesné, dostávám peníze na jídlo. Když mám zkouškové, tak je to i podpora, což je hrozně fajn. Je tam starost o mě, rozebíráme i osobní život, aby věděli, co se v mém životě odehrává, jestli je všechno v pořádku ... Je tam nějaká odezva, nějaké rady ...“*

R2: *„Celkové životní zázemí, tedy stravné, kapesné, ubytování a školné. Paní ředitelka shání na školné sponzory, zaštiťuje mi to tedy dětský domov. Platí mi i zájmové aktivity. Když má dítě zájem, tak se dětský domov dokáže postarat a zabezpečit ... I když jsem v Praze, tak do domova jednou za dva týdny stále jezdím ...“*

I psychická podpora je ze strany dětského domova vůči respondentce č. 2 výrazná. V kontextu výběru školy a profesního zaměření bych zdůraznila roli jednoho konkrétního vychovatele a poskytnutí služeb kouče ve spolupráci s neziskovou organizací.

R3: *„V dětském domově jsem stále vedená, ale nejsem tam. Když tam přijedu, tak jim samozřejmě řeknu, co a jak ohledně školy, svěřím se s trápením ... V jednu chvíli jsem byla ve*

škole špatná z jedné učitelky, to jsem i myslela, že skončím. Člověk by si myslel, že mě budou hnát do kouta, abych tu školu dokončila, ale vím, že teta Jarka mě dost psychicky podporovala. A to až do teď, svěřuji se jí a teta je tu pro mě. I na dálku se mě snaží podporovat, píšu si s ní ... Ostatní už tolik ne, s těmi spíš proberu všechno v kostce, když tam přijedu jednou za čas. Materiálně dostávám měsíční kapesné, hradí mi stravu, kolej v Praze, dojíždění a cokoliv dalšího, co potřebuji do školy. Vše, co se týče školy, mi hradí. I to, když jedeme na výlet, na exkurzi, nebo potřebuji sešity, psací potřeby ...“

Třetí respondentka potřebovala sehnat finanční podporu od neziskové organizace pouze na platbu školného, jinak ji vše ostatní pro studium a samostatný studentský život je schopen a ochoten financovat dětský domov. Psychickou podporu má v dětském domově dostatečnou i nadále, má se vždy na koho obrátit. Ve chvíli, kdy dotazovaná myslela, že studium vyšší odborné školy vzdá, její nejbližší vychovatelka ji podpořila, bez nátlaku na dokončení školy. Díky ní se respondentka zvládla s pro ni obtížnou situací vypořádat a ve studiu pokračovat.

R4: *„Poskytuje mi jídlo, každý den jezdím do domova pro obědy ... Přispívá na nájem městskému úřadu. Část si platím sám, něco mi poskytuje nadace a zbytek doplácí dětský domov ... Když jsou nějaké výlety a akce, tak se tam v rámci dětského domova mohu také dostat. Pokud bych potřeboval s něčím pomoci, tak se mohu obrátit s prosbou o pomoc. Stále jsem v dětském domově, jsem takový externista, chodím tam, ale spím jinde. Opora tam je.“*

Respondentovo základní potřeby do velké míry stále zajišťuje dětský domov, ale zároveň ho učí i samostatnosti a správě financí tím, že vzhledem ke svému výdělků si sám přispívá na nájem bytu, ve kterém bydlí. To je vhodným výchovným krokem do budoucího samostatného života.

R5: *„Poskytují mi finance, cokoli, co potřebuji zařídit mi zařídí ... Například mi i pomáhali shánět respondenty na absolventskou práci ...“*

R6: *„Zázemí, kamarády ... Každý měsíc dostáváme stravné, peníze na jídlo ... Hygienické pomůcky a podobné věci mi také zajišťuje dětský domov. Plus ještě dostáváme kapesné. Finančně to zvládám úplně v pohodě.“*

R7: *„Dětský domov mi zajišťuje bydlení. Úhrada bydlení a finanční podpora, my tomu říkáme stravné, peníze na jídlo, i na ošacení, peníze na výlety a exkurze se školou, prostředky na školní*

pomůcky, i na sportovní pomůcky, které potřebuji ke koníčku. Finance na všechno, co je nutné, abychom úspěšně dokončili studium.“

Šestá respondentka i sedmý respondent jsou velmi socializovaní lidé. V případě potřeby jsou jim pracovníci dětského domova k dispozici, s čímkoliv jim pomohou a poradí. Materiální a finanční potřeby mají plně zajištěné dětským domovem. Zaopatření jsou jim jak ve školních potřebách, tak i svých vlastních.

R8: „Jelikož bydlím v Praze, hospodařím a vařím si sama, tak od domova dostávám peníze na jídlo. Materiální zajištění jsou tedy finance na jídlo a na základní hygienu ... Já mám vše ostatní pokryto od nadací, zařídila jsem si to tak ... Abych pravdu řekla, nic jiného s nimi neřeším, posílám jim vyúčtování a školní výsledky, občas napíšu ... Když dojedu do rodného města, už ani nejezdím do domova, ale ke svým starším sestrám. Co se týče podpory, že bychom si volali, tak vůbec ne. Ale to je možná tím, že já to tak mám a mně to tak vyhovuje. Myslím, že kdyby někdo chtěl, tak by to nebyl vůbec problém ... Základní oporu v domově člověk nalezne, ale já jsem je pořád brala jako pracovníky. To je i tím, že jsem tam měla starší sestry. Je velká výhoda mít v dětském domově sourozence. Věřila jsem jim a cokoliv jsem chtěla, tak jsem řešila s nimi. Nikdy jsem neměla blízké vztahy s tetami. Tety jsou fajn, ale neříkala jsem jim osobní věci ...“

U osmé respondentky, vzhledem k její samostatnosti a těsné vazbě s vlastními sestrami, není žádná potřeba vyhledávat psychickou podporu v dětském domově. Ten poskytuje dotazované finance pro základní lidské potřeby, ale v podstatě nic více. Respondentka nikdy nenavázala s pracovníky dětského domova vztahy rodinného charakteru, jako ostatní respondenti v šetření, nýbrž zůstala u vnímání jejich pozice jako pracovníků. Sama reflektuje, že to byla její volba, která vyplývala z jejího fokusu na své vlastní sestry.

R9: „Momentálně mi poskytuje v podstatě všechno, co potřebuje člověk k životu, bydlení, jídlo, oblečení ... Z psychologického hlediska tady mohu řešit kdykoliv cokoliv, co se týče studia a tak dále. Já osobně se nemusím bát cokoliv říct. Nic moc jiného se asi poskytovat nedá teď v průběhu koronaviru. Předtím, když jsem byl na vysoké škole v Praze, tak jsem samozřejmě dostával každý měsíc stravné, každý týden jsme si s panem ředitelem alespoň jednou volali, abychom si řekli, co a jak, jestli mám nějaké problémy, jestli potřebuji peníze, jestli mám všechno. Funguje to tam skoro jako doma. To byl částečně i důvod, proč jsem si chtěl najít práci, protože mi bylo blbě říkat, že v půlce měsíce nemám finance. Mám plnohodnotné zajištění, jako kdybych byl doma.“

R10: „*Dětský domov mi platí školu, všechny pomůcky, které potřebuji, mám k dispozici. Když potřebuji cokoli po finanční stránce, tak to zaplatí oni. Například obědy, výlety a exkurze, to také zajišťuje dětský domov. Podporu také.*“

Devátý respondent i desátá respondentka mají v dětském domově plné zajištění jak základních fyzických potřeb, tak i citových. Mají plnou podporu v terciárním vzdělávání zajištěnou od dětského domova, v materiálních i psychosociálních aspektech.

Informace relevantní této tématické části jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka č. 12: Přehled zajištěných faktorů ze strany dětského domova pro mladé dospělé studující vysokou či vyšší odbornou školu.

DĚTSKÝ DOMOV při terciárním vzdělávání zajišťuje	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	SOUČET
finanční prostředky a materiální zajištění	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	10
psychickou podpora při studiu	x	x	x	x	x	x	x		x	x	9
zájem		x	x	x		x	x		x	x	7
podporu a pomoc s osobními záležitostmi	x		x	x			x		x		5
zájmové kroužky, studijní akce a exkurze		x		x			x			x	4
praktickou podporu při studiu (pomoc se školními a absolventskými povinnostmi)					x						1

Zdroj: Vlastní zpracování.

Kromě materiálního zajištění, které bylo respondenty zmíněno často již v předchozích odpovědích, mnoho respondentů reflektovalo i psychickou podporu poskytnutou pracovníky dětských domovů, která je pro vysokoškolské studenty velmi podstatná. Vyjma osmé dotazované, která má psychické potřeby saturované u svých biologických sester, se všichni respondenti i s těmito potřebami obrací na pracovníky domova, kteří tu pro ně stále jsou a ve studijních komplikacích i běžných životních těžkostech jsou jim ochotni pomoci. Je zřejmé, že dětské domovy jsou schopné, částečně či plně, zajistit pro studenty vysokých a vyšších odborných škol materiální zajištění i sociální oporu.

VO: Vnímají mladí dospělí z dětských domovů studující vysokou či vyšší odbornou školu vzdělávání a učení jako celoživotní proces a chtějí se rozvíjet i v budoucnu?

R1: „*Určitě, já si myslím, že stále je, co se učit. Jsou tady věci, kterým člověk nebude rozumět nikdy, ale určitě se můžeme pořád rozvíjet ...*“

R2: „Určitě ano, nemyslím ale přímo klasické školské vzdělávání, ale spíše seberozvoj. Rozvíjet sebe samu a svou mysl. Nemusí to být v oboru, ale cokoliv, co mě zajímá ...“

Respondentka č. 2 vnímá neformální vzdělávání a informální učení se jako součást celého života. Pravděpodobně nebude mít potřebu po vyšší odborné škole pokračovat ve formálním vzdělávání, ale plánuje využít zbylých forem vzdělávání.

I třetí respondentka vnímá vzdělávání jako podstatnou součást života. „Určitě myslím, že je důležité na sobě neustále pracovat. Obdivuji lidi, kteří umí spravit auto, pračku ... Někdo takovou profesi dělat musí, ale já jsem stále chtěla něco víc. Myslím, že v dnešní době už ani maturita příliš není, ani vyšší odborná škola nestačí, tak proto bych chtěla bakaláře a možná i magistra. Vzdělání je důležité pro budoucí práci. Je důležité rozvíjet se a neupadnout do stereotypu ... A čím vyšší postavení, tím vyšší finanční ohodnocení by mělo být ...“

Respondentka byla dotázána, zda se chce vzdělávat i v budoucnu. „Určitě ano. Člověk by se měl neustále vzdělávat a na něčem pracovat. Až se pořádně naučím mluvit anglicky a francouzsky, tak bych se chtěla naučit další jazyk. Navštěvovat jakékoliv kurzy. Určitě se musí člověk neustále vzdělávat. Myslím, že to k životu patří, než upadnout a po škole se již nerozvíjet, to si myslím, že je chyba.“

Respondentka č. 3 se ve své odpovědi rozhovořila a opět se dotkla své motivace ke vzdělávání. Tou je mimo jiné touha po lepším profesním uplatnění a částečně i očekávaném vyšším výdělku. Zároveň je v jejích odpovědích kladen důraz na samotné rozvíjení se. Byla z ní cítit radost z učení se a poznávání nových věcí a nechuť k zastavení rozvoje ve svém životě.

R4: „Určitě vnímám vzdělávání jako celoživotní ... Škola skončí, ale společnost se vyvíjí. To, co se člověk naučil před pěti lety, už nemusí platit dnes. Jsou postgraduální studia, je neformální vzdělávání, nějaké kurzy, to je také dobré, když si člověk osvojuje. IT a účetnictví v kurzech hodně vede, koukal jsem na statistiky. Myslím, že vzdělávání je hodně důležité, člověk nemůže zakrňt a říct si, že už má školu hotovou a už si v životě nepřečte knihu. To nejde ... Vzdělávání vnímám jako velice důležitou položku v rámci rozvoje člověka. Vzdělání samo o sobě popožene i ekonomiku. Je mi líto, že v Ústeckém kraji dle statistiky 10 % lidí odejde předčasně ze základní školy. Je otázka, co budou v budoucnu dělat. Pak ten kraj je takový, jaký je. Myslím, že vzdělávání je i psychicky dobré, protože člověk pracuje, myslí na něco jiného, nemá deprese, pokud ho to baví ...“

V odpovědích čtvrtého dotazovaného lze registrovat velký důraz na získání formálního vzdělání a do budoucna zájem o neformální vzdělávání. Osobní rozvoj a osvojování si nových poznatků je pro něj stěžejní a řekla bych i přirozené. V odpovědích se respondent jevil velmi uvědoměle, cílevědomě a prokazoval opravdový zájem o svůj studovaný obor i o celospolečenské dění. Respondent občas zaměňoval výrazy a nepoužíval je dle jejich exaktní definice, smysl za jeho vyjádřeními byl však patrný, a tak byla jednotlivá slova v dotazovaného odpovědi autorem opravena a nahrazena adekvátními termíny.

R5: *„Počítám s tím, že si budu v budoucnu dělat kurzy, ty mě baví a díky nim se mohu dostat v mém oboru do větší specializace. Kurzy mám raději než školu ... V nějakých oborech je to samozřejmě důležitější, ale u mého oboru jsou spíš důležitější kurzy než vysoká škola ... Nejsem školní typ, ale myslím, že vzdělání je důležité. U mého oboru se mi líbí, že je propojený i s intenzivní praxí.“*

Pátá respondentka má kladnější přístup k neformálnímu vzdělávání, na které se v budoucnu vyloženě těší. Formální vzdělávání absolvuje jen pro dosažení samotného formálního vzdělání, jež jí bude prostředkem k profesi, kterou si přeje vykonávat. Respondentka je také spíše zaměřena na praktické zužitkování učeného se obsahu, což jí v budoucnu poskytne právě neformální vzdělávání.

R6: *„Jo, rozhodně. Je fajn, když do sebe člověk dostane nové informace a nějak je zpracovává. Určitě. Nechci zabřednout jenom na nějakém místě a potom si myslet, jak vím všechno, a přitom už je to vše úplně jinak.“* Respondentka byla dotázána, zda vzdělávání či učení vnímá jako celoživotní proces, se kterým chce pokračovat i v rámci profese. *„No jasně! Rozhodně.“* Dotazovaná potvrdila, že je to pro ni samozřejmost. Výpovědi dosvědčovalo zřetelné nadšení v jejím hlase.

R7: *„To je určitě jasné, je to spojené s každou profesí, protože každá profese se vyvíjí. U technických profesí je vývoj daleko rychlejší. U historiků a češtinářů to asi není tak strašné, za náš krátký život se toho tolik nestane, ale samozřejmě. To, že člověk vystuduje magistra mu dává potenciál, aby byl na nějaké úrovni, ale nikdy se nesmí usnout na vavřínech. Vždycky by se člověk měl vzdělávat, a nejen v oboru, který má vystudovaný, ale celkově ve všem. Člověk by měl určitě mít široký obzor vědomostí a nebyť zaměřený jen na jednu věc.“*

I sedmý respondent se chce v budoucnu vzdělávat a rozvíjet, rozšiřovat si znalosti v rámci vybrané profese, ale i mimo ni.

Osmé dotazované byla položena otázka, z jakého důvodu vnímá vzdělávání se jako důležité.

R8: „... *Pro rozvoj osobnosti člověka. Samozřejmě i pro budoucnost, pro práci. Ráda se rozvíjím. Když někoho nějaká oblast zajímá, tak v ní chce být dobrý, a to i já. Chci mít znalosti a neustále se rozvíjet.*“

R9: „*Osobně si myslím, že úspěšná práce nemůže být bez vzdělávání. Pokud se nebudu chtít učit nové věci, tak se seknu na jednom místě a budu dělat celý život pořád to samé dokola. Za mě osobně vzdělávání nikdy nekončí, pokud člověk stojí o profesní růst. Já počítám s tím, že se budu učit nové věci, že budu jezdit na semináře, že se budu muset třeba naučit nový jazyk ... I vzdělání samo o sobě je důležité, určitě nějaká základní úroveň by měla a musí být ... Nemyslím, že vzdělaný člověk musí mít přímo vysokou školu, ale třeba i vyšší odbornou školu. Vzdělání by měla být jedna z priorit, dokud na to člověk má čas, což do 26 let má.*“

Desátá respondentka na dotaz, zda se chce vzdělávat i v budoucnu, odpověděla následovně. „*Určitě budu. Třeba mě to přestane bavit a budu chtít dělat něco jiného ...*“ Dotazovaná reflektovala, že kdyby ji vybraná profesní dráha přestala bavit, vzdělávání jí může být prostředkem k jiné práci. Z odpovědi dotazované vnímám spíše utilitární pohled na vzdělávání se i dosažení vzdělání. Je pro ni prostředkem k placené práci. Z respondentky nebyl vnímám zájem o samotné učení se jako takové a radost z něho, jak tomu bylo u ostatních respondentů. Přesto však desátá dotazovaná ke konci podotkla, že je pro ni podstatné, aby ji práce bavila. Studijně a profesně se tedy profilovala dle tohoto kritéria.

Kompletně všichni respondenti se shodli na tom, že celoživotní učení berou jako samozřejmost a chtějí se i v budoucnu vzdělávat v rámci vybrané profese, často i mimo ni.

VO: Jakou roli hrají pro studující mladé dospělé pracovníci dětských domovů? Udrží s nimi kontakt? Jaké s nimi mají vztahy?

R1: „*Mám jednu vychovatelku, jmenuje se Dáša, a k té mám ze všech vychovatelů úplně nejbliž, nebojím se jí svěřit. Když něco potřebuji, tak je tady pořád pro mě. A taky mi dokáže pomoci a stimulovat mě. Když se jedná o praktické věci, které potřebuji vyřešit, vyřídit, tak se obracím ještě na jinou tetu, která tomu rozumí a ví, co udělat.*“

Respondentka č. 1 vnímá, že ji lidé v dětském domově naučili samostatnosti, i díky možnosti bydlení v takzvaném startovacím bytě. Zároveň vždy cítila, že tu pro ni jsou a že za nimi kdykoliv může přijít. „*I přesto, že jsem vyrůstala v péči, tak si není na co stěžovat a ti lidé mě*

do života připravili dobře.“ Zázemí dětského domova respondentce přijde vhodné k rozvoji a růstu. „*Je pravda, že to v dětském domově není žádný luxus, ale všechny důležité hodnoty a faktory jsou v něm splněné.*“ První respondentka je stále aktivně v kontaktu s pro ni klíčovými pracovníky dětského domova. Největší oporu ve studiu i v životě vnímá v konkrétní vychovatelce.

Druhá respondentka vyzdvihla důležitost jejího vztahu s konkrétním vychovatelem, který jí věnoval čas a pomáhal se směřováním jejího budoucího profesního života. V kontextu výběru studia a budoucí profese jí byl nejvíce nápomocný. Odpověď na otázku, kdo je v jejím životě největší oporou, zněla nicméně následovně. „*Největší oporou v životě, to je strašně náročné zodpovědět, ale řekla bych, že jsem oporou sama sobě. Nikoho ve svém životě nemám tak dlouho, abych mohla říct, že je největší oporou.*“ V respondentčině životě rozhodně hráli vychovatelé dětského domova významnou roli. I díky neziskovému sektoru potkala lidi, kteří pro ni byli velkou inspirací. Přesto lze v respondentčiných odpovědích vnímat velkou samostatnost, i soběstačnost, ke které byla svými životními okolnostmi vedena.

Přesto, že třetí respondentka tráví kvůli svému studiu většinu času mimo dětský domov, největší životní oporou pro ni nadále zůstává jedna konkrétní vychovatelka, ve které cítí oporu i na dálku. „*Teta Jarka je tu pro mě vždycky. Bud' jí zavolám nebo napíšu: ,Tetičko jste tady? ' A už to jede. Kdykoliv něco potřebuji, něco mě trápí, nebo s něčím potřebuji poradit, tak jí napíšu a vždy dostanu zpětnou vazbu.*“

Přístup dětského domova k jejímu rozvoji, studiu a profesnímu směřování hodnotí dotazovaná velmi kladně. „*Dětský domov mě podpořil ve studiu víc než rodiče. Tak nějak ve všem byla podpora v dětském domově větší ... Pro mě je dětský domov to nejlepší, co mě mohlo potkat. U mámy bych toho nezažila tolik, co v děčáku. Tam se toho děje hodně. Co já tam všechno zažila. Záleží samozřejmě, v jakém dětském domově člověk je, ale my máme fajn ředitelku, a hlavně jsem měla skvělou tetu na skupině, která nás brala všude možně, na koncerty, výlety, do Prahy ... V osmnácti jsem díky dětskému domovu byla poprvé u moře. Byla jsem na studijním pobytu v Gruzii, dvakrát v Anglii na jazykové škole, ve Francii ... Dětský domov byl jediné přínos. Kdybych byla u mámy, tak určitě nejsem tam, kde jsem a vypadala bych podle mě jako šmudla. Dětský domov je to nejlepší, co se mi mohlo stát. Jsem fakt vděčná. Je mi 22 a využívám nadále toho, že tam můžu být do dvaceti šesti, pokud studuji ... Tak toho ještě využívám a studuji, co to jde.*“

Z respondentčino vyprávění opět vyplývá, že dětský domov samotný a všechny benefity, které jí poskytuje, je pro ni motivací k tomu nadále studovat. Dětskému domovu se v případě této respondentky podařilo vytvořit natolik přínosné a stimulující prostředí, že to samotné posouvá dotazovanou dále a probouzí se v ní touha studovat. Respondentka kladně hovořila o všech vychovatelích, nicméně nejtěsnější vztah projevila k vychovatelce Jarce. *„Teta Jarka je moje srdcovka ... Bylo mi nabízeno jít do pěstounské péče, ale vždy jsem odmítla, v dětském domově mi bylo dobře. Nemám ráda, když někdo o dětských domovech mluví ošklivě. To základní tam člověk má. Samozřejmě občas člověku může chybět rodičovská láska, ale já jsem mohla jít za tou svou tetou. Vadí mi, když někdo říká, že to v dětském domově není dobré, nebo když mě někdo lituje. Já vždycky říkám, že je to super. Opravdu se tam ty děti nemají vůbec špatně.“*

R4: *„Vztahy s vychovateli mám na kvalitní úrovni. Se strejdou se vidáme, jdeme občas na pivo, vzájemně se navštěvujeme. S oběma tetami, vychovatelkami, jsme v kontaktu, píšeme si. S paní ředitelkou jsem také v kontaktu.“*

Čtvrtý respondent se v dětském domově dozvěděl vše potřebné a osvojil si mnoho praktických kompetencí. Dětský domov vybavoval respondenta informacemi potřebnými do samostatného života, včetně profesní a studijní sféry. *„V rámci dětského domova nám paní ředitelka se svým synem vysvětlovali, jak funguje finanční gramotnost, co máme udělat, až odejdeme z dětského domova, abychom věděli, že si nebrat půjčky, když skončíme v zaměstnání, že se musíme automaticky přihlásit na úřad práce, abychom neplatili zdravotní a sociální pojištění ...“*

Respondent je aktuálně zaměstnán u Českého statistického úřadu. Nejprve tam byl pouze na praxi, kterou mu sehnala paní ředitelka dětského domova. Později byl tímto zaměstnavatelem kontaktován s nabídkou práce. Se svým současným zaměstnáním je velmi spokojený. Je vděčný za flexibilitu pracovní doby, díky které lze práce skloubit s vysokoškolským studiem. Respondent plánuje v budoucnu pokračovat ve studovaném oboru i v profesním zaměření.

Dětský domov byl tomuto dotazovanému oporou i při obtížích, které se během studia vysoké školy vyskytly. Vychovatel v dětském domově domluvil dotazovanému doučování k předmětu, se kterým měl respondent potíže. Doučování probíhalo přímo v dětském domově a respondentovi pomohlo daný předmět úspěšně zvládnout. Tento zmíněný vychovatel se snažil děti v dětském domově rozvíjet, pomáhat jim a učit je. Další z odpovědí respondenta může být tomuto tvrzení podkladem. *„Důležité pro mě je, že můj strejda, vychovatel, začal razit myšlenku, že hodně dětí dostává dárky a málo dětí daruje něco ostatním. Začaly jsme tedy jako*

děti přispívat každý rok neziskové organizaci, až jsme koupily kozu do Afriky. Tím jsem se učil přispívat a pomáhat jiným lidem ... Takže mě naučili myslet na ostatní.“

Pro pátou respondentku je aktuálně nejbližší osobou v životě paní ředitelka dětského domova. „... Protože většina mých vychovatelek už odešla do důchodu ... S vychovateli si občas napíšeme, ale převážně věci řeším s paní ředitelkou. Zním ji nejdéle a mám s ní největší vztah.“

Šestá respondentka udržuje kontakty v dětském domově omezeněji než předchozí respondenti, nicméně vzájemný kontakt stále probíhá. Dotazovaná chodila při svém vysokoškolském studiu pomáhat do dětského domova doučovat mladší děti do jiné rodinné skupiny, než ve které ona sama vyrůstala. „... Tam jsem se spřátelila se všemi vychovatelkami a už je beru víc jako moji skupinu než svou původní, na kterou ráda vzpomínám a kam chodím tety navštěvovat.“ Následuje reakce na to, kdo je jí nejbližší. „Tety, a ještě zástupkyně paní ředitelky, s tou si taky často pokecám, když přijdu. Rozhodně se mám na koho obrátit.“ Co se týče výběru respondentčina studijního a profesního zaměření, uvedla následující. „V dětském domově se na výběru vysoké školy tolik nepodíleli. Moc jsem to s nimi neprobírala, spíše jsem jim řekla obory, které bych asi chtěla dělat, oni si o tom se mnou popovídali a řekli mi svůj názor, jestli to na mě sedí, nebo ne.“ Respondentka je dle svých slov samostatná a příliš v tomto směru poradit nepotřebovala. Kdyby však ano, dětský domov tu pro ni byl a stále je.

I sedmý respondent, bydlící v samostatném studentském bytě, zůstává s lidmi z dětského domova stále v kontaktu. „Rozhodně se jednou za čas jedu podívat na svou rodinnou skupinu, kde jsem vyrůstal. Ti vychovatelé jsou v pohodě, není problém se kdykoliv o čemkoliv pobavit, zasmát se. Paní ředitelka tím, že je ředitelka, tak má času méně, ale když potřebuji něco důležitého, tak jí napíšu nebo si zavoláme, domluvíme se na čase, kdy mohu přijít a není problém cokoli prokonzultovat, například o škole, nebo o osobních záležitostech. Jsou tam lidé, se kterými si mohu kdykoliv popovídat, kdykoliv je oslovit a požádat o pomoc.“

Respondentovi byla položena otázka, kdo mu byl nejbliže. „Určitě ti vychovatelé nebo vychovatelky, které jsem měl na rodinné skupině, když jsem vyrůstal. S nadsázkou říkám, že tady Jana je naše máma. Pracují tam empatictí lidé, kteří jsou pozitivně naladěni a jsou skvělí. Kdykoliv si s nimi můžete popovídat o čemkoliv, nikdy vás nehodnotí, nesnaží se vás vyvést z míry s jejich názory, vždycky se snaží přátelsky, až rodičovsky, poradit.“

Osmá respondentka naproti tomu nepopisuje tak idylické, až rodinné, vztahy a vazby s vychovateli. „Vždycky jsem je brala jako tety, zaměstnankyně dětského domova. Neměla jsem

s nimi extrémně blízký vztah, že bychom si o věcech více povídali. Nebylo to tak osobní. Když teď studuji, tak mě podporují. Ví, že jsem samostatná, tak jsou rádi.“

Dle výpovědi respondentky se v jejím případě dětský domov nepodílel na profesním ani studijním směřování. Po otázce, zda se dětský domov soustředil na výběr vysoké školy a na respondentčinu přípravu na budoucí profesi, respondentka uvedla následující. *„Ne, to určitě ne. Ale tím neříkám, že to tak je vždy. Když je tam nějaké dítě, které neví a chtělo by poradit, tak oni tam pro něj jsou. Ale já jsem poradit nepotřebovala, já jsem měla jasno, takže u mě ne.“* Respondentkou je reflektováno, že byla samostatná a měla těsnější vazby se svými staršími sestrami. Neměla tedy takovou tendenci upínat se k ostatním lidem v dětském domově ani vyhledávat odbornou pomoc. Ani v současnosti, kdy bude brzy dokončovat magisterské studium, neudrzuje s vychovateli osobní kontakt. *„Nemám potřebu. Naše komunikace je vyložene jen o tom, co já musím plnit, co jim musím dodat.“*

U osmé respondentky nebyly osobní vazby s pracovníky dětského domova nikdy příliš rozvinuty, nemá tedy potřebu je rozvíjet ani v současnosti. Respondentka stále využívá praktické pomoci dětského domova, ale osobní kontakt s vychovateli neudrzuje. Tím je mezi respondenty tohoto empirického šetření výjimkou.

R9: *„V životě mi je největší oporou pan ředitel, znám se s ním už dlouho. A určitě babička v Praze, ta je jediný rodinný příslušník, se kterým jsem celou dobu, co jsem v domově, aktivně v kontaktu. Pak kamarádi z gymnázia, kteří jsou také v domově, bratři, velice dobří kamarádi, známe se již 11 let. Tato úzká skupina lidí. Jsou to lidé, na které se můžu kdykoliv s čímkoliv obrátit, s prací, s penězi, s bydlením ...“*

Aktuální vztah s vychovateli popisuje respondent následovně. *„Já ho mám na stejné úrovni. Jsme si rovni. Nikdy jsem moc neměl problémy, takže mám se všemi dobrý vztah. Často teď v domově pomáhám s vyučováním a jsem tady jeden z nejstarších lidí, kteří v dětském domově kdy byli, takže jsem skoro i na stejné rovině.“* Vzhledem ke svému vysokoškolskému studiu na Univerzitě Karlově, s následným přechodem na vyšší odbornou školu, se devátý respondent řadí mezi dětmi v dětském domově k nejdéle pobývajícím lidem. Respondentem byl kladen značný důraz na velmi těsný a kvalitní vztah s panem ředitelem dětského domova, proto mu byla položena otázka, zda bude s panem ředitelem udržovat kontakt i po jeho odchodu z dětského domova. *„To určitě budu, protože já vím moc dobře, jak pan ředitel funguje. On udržuje kontakt s velkým množstvím lidí, kteří z domova odešli. Volá jim, ptá se jich. Když někdo*

skončí špatně, tak jim nabízí i finanční pomoc, aby děti neskončily na drogách. Tady ten vztah nekončí tím, že dítě odejde a na shledanou, trháme složky. Ten zájem tam je a vždycky bude ... Je tam ta záchytná síť, takže to trochu rozbíjí ten mýtus, že jakmile děti odejdou, tak se nemají na koho obrátit a jsou na všechno sami. Samozřejmě ten start je těžší a vždycky bude, ale není to tak, že by byli úplně sami ... Pan ředitel mi i říkal, že je podložené daty, že odchozí děti z domova normálně pracují. Já i znám spoustu dětí, teď už dospělých, z domova, kteří se mají velice dobře. Mají stabilní práci, bydlí, cestují po světě, jezdí na dovolené. To, že děti z dětských domovů končí jako jejich rodiče už dávno není pravda.“

Respondent reflektuje, na základě zkušeností okolí i svých vlastních, že děti z dětských domovů mají možnost vést úspěšné životy v rovině profesní i osobní. V této otázce velmi záleží na psychosociálním stavu daného dítěte v dětském domově, na konkrétním přístupu dětského domova, na jednotlivých vychovatelích, které dítě obklopují a méně či více směřují. Každý z dětských domovů je svým dětem schopen nabídnout jiné podmínky. Na základě odpovědí respondentů však vyplývá, že i když dětský domov nemá neomezené možnosti, pokud chce dítěti pomoci, je schopen nalézt prostředky i mimo své pole působnosti. Nabízí se celá řada neziskových organizací zaměřených na tuto cílovou skupinu, nebo jednotliví sponzoři, kteří chtějí konkrétnímu dětskému domovu či dítěti pomoci. I poskytnutí kontaktů, a propojení dětí s vhodnými lidmi ze strany pracovníků dětského domova, může konkrétnímu mladému dospělému výrazně pomoci a usnadnit jeho profesní začlenění i vstup do samostatné etapy života.

Desátá respondentka vnímá všechny vychovatele rovnocenně. V různých okolnostech jí pomohl někdo jiný, nelze tedy specifikovat, kdo jí byl nejbližší. S výběrem budoucí profese jí v dětském domově byli ochotní pomoci, nicméně respondentka uvádí následující. *„Bylo to spíše na mém rozhodnutí, ale oni tady byli na to, aby mi ukázali a řekli různé možnosti, a pak jsem se rozhodla já.“*

I přesto, že dotazovaná v dětském domově stále bydlí, aktuální vztah s vychovatelkami nemá příliš blízký. *„Já jsem se tetám svěřovala, ale vymstilo se mi to. Teď už se nesvěřuji. Chtěla jsem, aby něco zůstalo jenom mezi námi a oni si o tom popovídali všichni, což jsem přesně nechtěla. Takže už si nechávám věci spíše pro sebe.“* Respondentky pobyt v dětském domově je specifický i v tom, že již má svou vlastní dceru. Je tedy logické, že většinu svého času věnuje jí.

U většiny respondentů hrají pracovníci dětského domova v určitém smyslu rodičovskou roli, jelikož projevují vůči mladým dospělým opravdový zájem, péči, nabízí jim svou pomoc a udržují blízký vztah i přesto, že mladí dospělí již často bydlí mimo dětské domovy. Kontakt s pracovníky dětského domova udržuje každý z respondentů, i když například u osmé respondentky jde čistě o pragmatickou komunikaci. Desátá respondentka, stále bydlící v dětském domově, má vztah s vychovateli porušený. Ti v minulosti ztratili její důvěru, a tak se jim respondentka s osobními potížemi již nesvěřuje. Osmá respondentka má vztahy s vychovateli spíše na pracovní úrovni. U zbylých osmi respondentů jsou vztahy s vychovateli i vedením domova vstřícné, rovnocenné a kontakt je častý. Dotyční jsou jim významnou oporou při studiu. Dětské domovy poskytují všem respondentům bezpečné prostředí.

Specifikem mladých dospělých z dětského domova je i role neziskového sektoru v jejich životě. Kromě osmé respondentky všichni přišli do kontaktu s neziskovými organizacemi a jejich projekty prostřednictvím svých dětských domovů, proto je zmínka o tomto specifiku zařazena v této části práce.

Mezi charakteristiky v životech studujících mladých dospělých z dětských domovů skutečně nelze opomenout zmínit roli neziskových organizací. Nejrůznější nadace představují pro studující mladé dospělé z dětských domovů často nepostradatelnou podporu, převážně finančního charakteru. Neziskové organizace zaměřené na pomoc této cílové skupině zároveň pořádají vzdělávací a rozvojové akce. Předpokladem je však aktivní účast a zájem ze strany dětských domovů. Jak se totiž ukázalo u jedné z respondentek, jejíž dětský domov v minulosti nenabízel svým dětem služby neziskových organizací, je to právě na nich, zda budou informace a podklady svým svěřeným dětem nabízet. I tento zmíněný dětský domov se však již z iniciativy svých svěřenkyň poučil a informace o neziskových organizacích svým dětem předává.

Je nutné zdůraznit, že podpora ze strany neziskového sektoru je pro mladé dospělé převážně pouze finanční, kdežto dětský domov hraje ve studijních životech mladých dospělých většinou nejen roli finanční podpory, nýbrž hlavně podpory psychické, osobní, lidské. Dětské domovy v České republice jsou schopny poskytnout dětem a mladým dospělým zázemí pro jejich studium a podpořit je tak v přípravě na jejich budoucí profesní život. Na základě výpovědí výzkumného souboru tohoto šetření lze uvést, že dětské domovy jsou ochotné a schopné poskytnout mladým dospělým oporu i v nejvyšším stupni formálního vzdělávání, jež mladé dospělé dále vybavuje do jejich blížícího se profesního života.

VO: Do jaké míry se mladí dospělí v případě potřeby obrací na pokrevní rodinu a do jaké míry na dětský domov? Případně s čím?

Respondentka č. 1 není se svou rodinou v kontaktu, její otec dokonce již není na živu. Dotazovaná se tedy obrací plně na dětský domov.

R2: „*Na rodinu se neobracím vůbec. Ačkoli se s rodinou vídám, tak podpora tam není žádná. Setkám se s nimi, ale že by se zeptali na mé studium, to vůbec. Ani finanční podpora z jejich strany není. Spíše já tahám z potíží je. Snažím se nějakým způsobem pomoci jim, podporovat je, aby se měli lépe ... Takže stoprocentně mě podporuje dětský domov. Na dětský domov se obracím v otázkách větších financí, jinak mám vše zajištěné, takže se na ně nepotřebuji obracet. Jezdím tam na návštěvy, abych tam stále udržovala kontakt, jelikož je to pro mě můj domov.*“

Druhá respondentka se na svou rodinu se svými potřebami také neobrací vůbec. Dětský domov jí pomáhá s finančními potřebami, a i osobní kontakt s vychovateli je stále udržován. Dotazovaná byla na základě předchozích odpovědí položena doplňující otázka, zda díky dětského domovu má více možností, než by měla se svou rodinou. „*Určitě ano, nebýt dětského domova, tak bych dál studovat nešla.*“

R3: „*Na rodinu se neobracím asi nikdy. Možná na sestru. Té jsem se ptala na něco ohledně absolventské práce. Ale z 99 % se určitě obracím na dětský domov. Pokud na rodinu, tak se spíše ptám sourozenců než rodičů.*“

Třetí respondentka se skoro se všemi potížemi a studijními potřebami obrací na dětský domov. Rodičovskou pomoc nevyužívá vůbec, ve výjimečných případech se obrátí na sourozence. Vztah s nimi popisuje následovně. „*... Mám 4 sourozence. Já jsem nejmladší, dětský domov potkal jenom mě. Jeden brácha studuje dvě vysoké školy najednou ... Já jsem byla jako jediná v dětském domově. Ze začátku jsem slýchala od sourozenců závist, že se mám nejlépe. Ale já nebyla ta, která běžela na sociálku a prosila, ať mě dají do dětského domova. Sourozenci vnímali, že jsem jezdila s dětským domovem na akce, k moři a viděli to negativně ...*“

R4: „*Pokud mám nějaké otázky, tak se obracím na dětský domov. Rodičům spíše pomáhám, že si společně vaříme o víkend, maximálně se pochlubím s výsledky ve škole. A jednou mi táta pomohl, když mi nefungovala pračka.*“

Toto je již druhý respondent, který zmínil, že se ohledně svých potřeb obrací na dětský domov a své rodině naopak spíše pomáhá on nežli naopak.

R5: „Na moji rodinu se skoro vůbec neobracím, s babičkou řeším jen ty věci, které potřebuji doma, jinak všechno řeším přes dětský domov. Nejdřív se snažím vše vyřešit sama, až pak se obracím na ně.“

R6: „Skoro ve všem na domov. Na pokrevní rodinu spíš, když zrovna mám z něčeho radost, to se spíše podělím s rodinou, než že bych šla do domova, ale jinak ve všem na domov.“

Respondentka dále v rozhovoru objasnila, že když má nějaké potíže se studiem, tak se obrací na dětský domov. V případě sdílení se spíše upřednostňuje svou rodinu. Vyplývá z toho tedy, že respondentka má větší emoční pouto se svou rodinou, se kterou ráda sdílí své úspěchy a radosti. Ve chvíli, kdy potřebuje jakoukoliv pomoc či radu, vyhledává ji u dětského domova.

R7: „Na dětský domov se můžu obrátit jak v materiální, tak i v morální podpoře. Na svou rodinu částečně také, a nemluvím jen o rodičích, ale o bratrancovi, strýci ... Když potřebuji finanční prostředky, tak z jejich strany není problém mi je půjčit nebo dát. Psychická podpora od rodiny také nějaká je, ale tím, že rodina má i své problémy, tak není tak velká. Od dětského domova je 110% podpora, ta materiální určitě, a i ta morální, mohu si s kýmkoliv popovídat o čemkoliv. Fakt mi ti lidé chtějí pomoci, snaží se mi poradit, předávají mi své životní zkušenosti. Teď jsem měl osobní problém a sešel jsem se tam se zástupkyní ředitelky a asi dvě hodiny jsme si povídali. Byl jsem hrozně rád, protože to je člověk, který má obrovské životní zkušenosti a strašně mi pomohla ...“

R8: „Budu upřímná, na dětský domov se neobracím vůbec s ničím. Akorát jim píšu, když posílám studijní výsledky, jídelníček a podobně. To ale není opora. Obracím se spíše na sestry, na kamarádku, nebo na přítele, a to například před zkouškami, před státnicemi. To si s nimi popovídám, ale většinou si vše vyřeším sama a nemám problémy. Kdyby nastal problém, i třeba finanční, tak bych se určitě obrátila na sestry. Ale nenastalo to, takže nemám potřebu je prosit o pomoc, máme sesterský vztah ...“

Osmá respondentka se dětskému domovu vykazuje. Dodává jim podklady o tom, že úspěšně studuje a že adekvátně využívá jejich finanční podporu. Když potřebuje osobně pomoci, tak se na dětský domov vůbec neobrací. V osobním životě jsou jí oporou především zmiňované sestry, na které by se obrátila i v případě finanční tísně. Dle jejich odpovědí je dotazovaná samostatná a nepotýká se s problémy, se kterými by potřebovala větší pomoc svého okolí.

Osmá dotazovaná je tím mezi respondenty tohoto šetření výjimkou. S potencionálními potížemi by se na dětský domov neobrátila. S pracovníky sdílí pouze nutnosti, aby nadále mohla zůstat součástí dětského domova a přijímat finanční podporu. Případné problémy, studijní i osobní, řeší se svými sourozenci či blízkými přáteli.

R9: „... *Kámen úrazu je, že nerad sděluji své problémy, protože mám pocit, že lidem přitěžuji. To byl často obří průšvih, protože místo toho, abych řešil problém okamžitě, tak jsem to držel v sobě, než se to ještě zhoršilo, a až pak se to začalo řešit ... To často vedlo ke konfliktům, dostal jsem vynadáno, že jsem to neřešil hned. Takže já jsem za nikým moc nechodil. Ale kdybych to měl porovnat, tak si myslím, že za všemi jsem chodil stejně. Ale nejvíce asi za kamarády z dětského domova. Když mi došly peníze, tak jsem si nejčastěji řekl právě jim. Domov byl vždycky až poslední možnost pro mě, protože jsem nechtěl vypadat, že to nezvládám. Chtěl jsem dokázat nějakou soběstačnost ...“*

Respondent č. 9 měl v případě potíží možnost obrátit se na svou babičku, dětský domov či kamarády. Dle svého uvážení nejprve uvedl, že se obracel na všechny zhruba stejně. Z jeho odpovědi však vyplynulo, že na dětský domov se snažil, minimálně ve finančním otázkách, příliš neobracet, jelikož nechtěl budit dojem, že situaci nezvládá. Z tohoto důvodu se přece jen nejvíce obracel na svoje kamarády z dětského domova, kteří byli ochotní mu pomoci diskrétním způsobem. Kdyby o to dotazovaný stál, vždy se na dětský domov mohl obrátit a ten by mu potřebnou pomoc poskytl. Rozhodnutí tedy bylo čistě na respondentovo svobodné vůli. Na mnoha jiných místech rozhovoru respondent uvádí svůj blízký vztah s panem ředitelem dětského domova, který mu byl vždy ochoten pomoci. Zejména ve studijní oblasti byl pan ředitel největší oporou. Lze tedy vyvodit, že respondent měl spíše na mysli finanční problémy, se kterými se na dětský domov obracel nechtěl, či o specifické studijní problémy, které pro něj bylo těžké přiznat.

Respondentka č. 10 není v kontaktu se svou rodinou, tudíž se se všemi problémy a potřebami obrací pouze na dětský domov.

Většina respondentů se v případě potřeby obrací automaticky na dětský domov, který jim poskytuje potřebnou podporu a pomoc. Mezi respondenty lze nalézt i výjimky. Osmá respondentka se například na dětský domov s ničím specifickým, kromě nutných formalit, neobrací. Přijímá od dětského domova finanční podporu, ale s ničím dalším je nekontaktuje. Uvedla, že v nutných případech by se obrátila na své biologické sestry. U devátého respondenta

je situace také specifická, jelikož se snaží být více samostatný. Má tendenci se v případě potřeby obrátit na své kamarády nežli na pracovníky dětského domova. Z velké většiny odpovědi respondentů je však patrné, že dětské domovy poskytují mladým dospělým při terciárním vzdělávání potřebný pocit bezpečí a respondenti cítí důvěru, že se na pracovníky dětských domovů mohou obrátit jak se studijními, tak osobními problémy. Na rodinné příslušníky se obrací pouze malá část respondentů, se svými problémy jen zřídka.

VO: Měli respondenti ve výběru vysoké či vyšší odborné školy a studovaného oboru svobodu, nebo vnímali nějaká omezení? Případně jaká?

V převážné většině vnímali mladí dospělí při výběru vysoké či vyšší odborné školy svobodu, bez pocíťovaného omezení. Jednotlivé odpovědi jsou rozvedeny níže.

R1: *„Byla to naprosto svobodná volba, nikdo mě neovlivňoval.“*

R2: *„Při výběru vyšší odborné školy jsem nevnímala žádné omezení ... Ve volbě jsem byla svobodná ... Kritériem pro mě byla cena školného. Zásadní bylo, aby paní ředitelka sehnala na ta studia sponzory, kteří mi školu zaplatí. Rozhodující bylo, jestli se sponzoři seženou. Dětský domov mě naprosto podpořil a udělali pro to maximum.“*

Druhá dotazovaná ve své odpovědi znovu reflektovala aspekty, které již byly zmíněny u bariér. Řešila zejména finanční zátěž, aby nebyla příliš velká, dle čehož školu vybírala. Omezení místa či oboru studia ze strany pracovníků dětského domova však ani v nejmenším neproběhlo a paní ředitelka ochotně sháněla finanční prostředky, aby mohla ve vybrané škole studentku podpořit.

R3: *„Určitě jsem ve výběru byla úplně svobodná. V dětském domově mi rozhodně neřekli, že si musím vybrat jenom Prahu nebo Plzeň. Kdyby mi chtěli možnosti eliminovat, tak by mi nedovolili Prahu a schválili by mi jenom Plzeň, odkud bych do dětského domova dojížděla a nebyly by tam finanční náklady za kolej. Určitě jsem tedy byla svobodná. Ta volba byla jenom na mě. Ani nebyly rozpory. Když jsem si vybrala cestovní ruch, tak mi to nikdo nevymlouval. Bylo na mně, abych si vybrala sponzora, který mi to bude hradit. Já pracuji, takže bych na to měla i sama. V dětském domově mi ale řekli, ať využiji toho, že mi to někdo může platit. Jsem nadacím ze srdce vděčná, že mi to ulehčily ... Díky nim jsem v podstatě mohla jít na jakoukoliv školu, kterou jsem chtěla.“*

R4: *„Ze začátku jsem si připadal trochu omezený, protože jsem chtěl do Brna, což nakonec nevyšlo, ale pak mi dali více možností. Řekli, že pokud zůstanu v Ústí, popřípadě v Praze, tak*

si mohu vybrat cokoliv. Takže to bylo trochu užší, ale nakonec jsem tam měl volný výběr. Zůstal jsem v Ústí, protože jsem dal na radu paní ředitelky. Pak jsem i poznal, že možná bych na to neměl, nebo že by to bylo i časově náročné, pendlovat mezi Ústím a Brnem ... Dali mi nějaké obory na výběr, mimo jiné sociálního pracovníka, to jsem řekl, že nechci, tak se nic nestalo, nebyli nijak naštvaní.“

V průběhu rozhovoru dále vyplynuly na povrch následující detaily. „Zpočátku jsem chtěl studovat v Brně práva, ale to mi paní ředitelka řekla, že ne, že to je daleko, a že si není jistá, zda bych to tam zvládl. V Ústí práva nemáme. Jako alternativu jsem si vybral veřejnou správu a regionální rozvoj. Je mi to blízké, tak jsem to šel studovat.“ **Proč myslíte, že Vás paní ředitelka odrazovala od studia v Brně?** „Chtěla, abych zůstal v Ústí. Myslím, že proto, že v dětském domově nejsou děti, které by šly studovat vysokou školu na druhý konec republiky. To by bylo něco úplně nového, krok do neznáma. I přede mnou tam byli studenti vysoké školy, ale ti studovali například v Praze, někde v okolí, ale ne na druhém konci republiky. To byl asi první důvod. A za druhé paní ředitelka nevěděla, zda bych to zvládl, nebo nezvládl. Tyto dva důvody ... Paní ředitelka a strejda, můj vychovatel, mi to rozmluvili. Obor, který mi jako první nabízeli, byl sociální pracovník, abych mohl dělat vychovatele. To jsem řekl, že nechci, že bych na to neměl sílu. Takže jako alternativu jsem si vybral veřejnou správu.“

Čtvrtý respondent byl ze strany dětského domova při výběru vysoké školy omezen lokalitou studia. Vedení dětského domova chtělo, aby mladý dospělý zůstal v průběhu vysokoškolského studia v blízkosti dětského domova. Pravděpodobně to souvisí s menšími finančními náklady, s většími možnostmi mladému dospělému stále pomáhat a pravděpodobně i s jistými obavami. Mladému dospělému byly však představeny alternativy, a kromě lokace žádné jiné omezení neproběhlo. Byla snaha respondenta ovlivnit i v oboru studia, ale po odmítnutí bylo jeho rozhodnutí respektováno. Tyto aspekty jsou i jistými bariérami, nikoliv však celkově ve studiu vysoké školy, ale pouze ve výběru lokality studia.

R5: „V sociální sféře, kde se chci pohybovat, omezení necítím. Při výběru školy jsem řešila, abych nemusela dělat přijímačky. Omezení bylo jen přes přijímačky, jinak nic dalšího, místo studia jsem omezené neměla.“

Ze strany dětského domova pátá respondentka stanovené žádné omezení neměla. Pouze sama dotazovaná se chtěla vyhnout přijímacím zkouškám.

R6: „Až na můj strach z cizích lidí jsem žádné jiné omezení neměla. Díky neziskové organizaci jsem měla i možnost bydlet na koleji, byli ochotní mi to sponzorovat. Neměla jsem žádné omezení, jenom ten můj strach, že bych tam byla sama a nikoho bych neznala.“

Z důvodu pocit'ovaného strachu z neznáma se respondentka č. 6 rozhodla zůstat na studium vysoké školy ve svém rodném městě. Vnější omezení žádné neměla, už vůbec ne kladené ze strany dětského domova. Vlastní vnitřní pocit strachu ji však ve finálním rozhodnutí ovlivnil.

R7: „... Určitě to bylo na mně. Lidi, kteří byli okolo mě, mě uznávali a věřili, že rozhodnutí, které udělám, je pro mě správné. Omezení žádné nebylo. Šel jsem z elektrotechniky na historii. Kdyby bylo nějaké omezení, tak by vyvstalo velice rychle, ale to se nestalo ... Super bylo, že ani v počtu přihlášek na vysokou školu mě nikdo neomezoval. Dětský domov by vše zaplatil. Já měl přihlášky tři a nebyl s tím problém.“

R8: „Mohla jsem si vybrat, co jsem chtěla. Vůbec žádné omezení nebylo.“

R9: „Já jsem v tom byl naprosto svobodný. Měl jsem možností více. Skončil jsem na Fakultě humanitních studií. To byla záložní možnost, kdybych se jinam nedostal, což nakonec tak dopadlo. Ale jinak jsem měl přihlášky asi na 4 vysoké školy. Omezený jsem nebyl. Hlásil jsem se i na soukromou vysokou školu v Praze. Tam jsem měl vyřešené, že by to hradil dětský domov. Nejvíce jsem chtěl na DAMU, kam se lidé standartně dostávají až na druhý, či třetí pokus. A na druhý až třetí pokus s mým životem v domově není čas. Musel jsem jít hned od září na vysokou školu ... A dostat se na Fakultu humanitních studií bylo bezproblémové. Studium tam mi vyhovovalo, ale distanční výuka mi nevyhovovala ...“

R10: „Tím, že jsem měla dceru, tak jsem si mohla vybírat jen tady v Příbrami. Jinak bych šla určitě jinam.“

Desátá respondentka nebyla omezena dětským domovem, ale svou životní situací. Musela se zajímat nejen o své zabezpečení, ale i o zajištění své dcery a z toho důvodu potřebovala zůstat studovat ve městě, kde se nachází dětský domov, ve kterém i nadále se svou dcerou bydlí.

Při ohlédnutí se za volbou konkrétní vysoké či vyšší odborné školy mladými dospělými z dětských domovů lze pozorovat, že jejich volba byla v převážné většině zcela svobodná. Někteří studenti vnímali vnitřní omezení, či omezení na základě své životní situace. Až na jednoho respondenta, nikomu z dotazovaných dětský domov nekladl ve výběru žádné mantinely. Jeden respondent měl lokální omezení stanovené dětským domovem, žádná další

omezení však kladena nebyla a respondentův následný výběr byl respektován. Dva respondenti zmínili, že dětský domov byl ochoten zaplatit jakýkoliv počet jejich vysokoškolských přihlášek, tudíž ani v tomto směru nebyli omezováni.

5.6 SHRnutí A DISKUZE

Cílem provedeného šetření bylo popsat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů osobní motivaci mladých dospělých z dětských domovů k terciárnímu vzdělávání a formy stimulace, kterými byli k tomuto rozhodnutí a ke studiu celkově vedeni a povzbuzováni. Dalšími cíli bylo zjistit případné bariéry, kterým mladí dospělí čelili a vystihnout charakteristiky a specifika studujících mladých dospělých z dětských domovů na vysokých a vyšších odborných školách.

Do empirického šetření byli zahrnuti studenti vysokých či vyšších odborných škol. Obě tato studia patří do terciárního vzdělávání, připravujícího člověka na budoucí profesní život. S výjimkou jedné dotazované všichni z respondentů studující vyšší odbornou školu mají v plánu pokračovat ve studiu a dodělat si minimálně bakalářský titul, pokud budou životní okolnosti příznivé, tak i magisterský titul. Všichni dotazovaní jsou si podobní v životních okolnostech, kvůli kterým se ocitli v dětských domovech. Každý z nich je aktuálním studentem vysoké nebo vyšší odborné školy a je stále součástí dětského domova. Je však potřeba zdůraznit, že respondenti jsou často z naprosto rozličných zázemí a odlišných lokalit v České republice. Odlišná je i velikost a vedení jejich dětského domova, což hraje v kontextu terciárního vzdělávání významnou roli. V rámci zkoumané problematiky jsou relevantní charakteristiky respondentů homogenní, jelikož na základě těchto charakteristik byl prováděn výběr vzorku. Nicméně je dobré mít na paměti, že každá malá okolnost v jejich životě je může velmi odlišovat a měnit náročnost jejich situace nejen v rámci terciárního vzdělávání.

Rozhovory odhalily, že u mladých dospělých z dětských domovů, kteří se rozhodli pro terciární vzdělávání, dochází ke kumulaci motivů pro toto studium a jejich motivace bývá silná a vědomá. Důkazem silné motivace je mimo jiné i zjištění, že se všichni respondenti, s výjimkou jedné dotazované, rozhodli pro studium vysoké či vyšší odborné školy zcela z vlastní iniciativy. Aby bylo toto rozhodnutí udržitelné, je podstatné, aby bylo učiněno ze svobodné vůle. Samostatné rozhodnutí mladého dospělého, či přijetí této volby za své, je pro úspěšné studium klíčové. Role okolí zůstává také významná, zejména poskytnutí zázemí a podpory od pracovníků dětských domovů bylo ze strany respondentů vyzdvihováno.

Nejčastějším motivem vyslechnutých respondentů je získat díky dosažení terciárního vzdělání perspektivnější profesní uplatnění. To si někteří z nich spojují i s vyšším finančním ohodnocením. Polovina z osmi dotazovaných, kteří uvedli tuto motivaci, navíc vnímá nutnost získat adekvátní terciární vzdělání pro umožnění výkonu jimi vybrané profese.

Dalšími významnými motivy pro některé respondenty bylo využití možnosti i po dovršení zletilosti nadále zůstat součástí dětského domova, zachovat si tak větší životní jistotu a benefity, které dětský domov poskytuje a dále využít tento čas k vlastnímu rozvoji. Využití podpory dětského domova při terciárním vzdělávání vnímají jako motivační faktor čtyři z mých respondentů. Většina respondentů se v dětském domově cítila příjemně, a především zajištěně. Tito dotazovaní vnímali, že další studium jim přinese pokračující podporu dětského domova, což mělo vliv na jejich rozhodnutí. Tři dotazovaní rovněž uvedli jako důvod k terciárnímu vzdělávání vnitřně stanovený cíl, kterého chtějí dosáhnout. Za touto silnou motivací se u některých skrývá později reflektovaná touha dopadnout lépe než rodiče, u jiných jim vlastní cílevědomost.

Z uvedených odpovědí respondentů vyplývá touha po lepší budoucnosti, životním zajištění, lepším profesním uplatnění a získání větší životní jistoty díky vzdělání. Respondenti jistě zažili ve svých životech velkou nejistotu a z jejich odpovědí je často patrné, že vzdělání je pro ně prostředkem ke stabilnějšímu a lépe zajištěnému životu, než zažili oni sami.

Motivy byly hledány i v odpovědích na otázku, co respondentům vzdělávání přináší. Polovina dotazovaných se shodla, že vzdělávání jim přináší nové znalosti, což se stalo i nejčastější odpovědí na tento dotaz. Z respondentů byl patrný opravdový zájem o svůj rozvoj, jenž zmínili jako stěžejní tři z nich. Další tři dotazovaní ocenili, že při terciárním vzdělávání se jim otevřela možnost poznat kapacity a zajímavé lidi na akademické půdě. Reflexe na tento dotaz byla různorodá, v odpovědích respondentů převažoval entuziasmus z možnosti se vzdělávat nad utilitárním přístupem k němu.

Z šetření dále vyplývá, že ve většině dětských domovech probíhá snaha o vytvoření stimulačního prostředí, které bude děti podněcovat ke studiu. I přes důraz na důležitost svého vlastního rozhodnutí skoro všichni dotazovaní potvrdili, že v dětském domově byly dávány podněty k jejich pokračování ve studiu na terciární stupeň vzdělávání, a tudíž k další přípravě na svou budoucí profesi. Většina respondentů reflektovala velkou dávku podpory od pracovníků dětského domova.

Osmi respondentům se dostalo slovního povzbuzování od pracovníků dětského domova k pokračování ve studiu na vysokou či vyšší odbornou školu. Polovina z nich zdůraznila pevný vztah s konkrétním dospělým v dětském domově, který na ně měl v tomto rozhodnutí největší vliv.

Polovině respondentů se dostávalo psychické podpory v podobě důvěry v jejich potenciál, či stimulujících hovorů s vychovateli, kteří dokázali reflektovat přednosti mladých dospělých a vyzvat je tak k dalšímu studiu.

Někteří respondenti považují za stimulující samotné prostředí dětského domova, který jim dal zázemí a klid pro věnování se učivu. V dětských domovech se s respondenty vedly i hovory o přínosech terciárního vzdělávání, lepších profesních vyhlídkách, či vlivu dosažení terciárního vzdělání na budoucí profesní život. Kromě jedné dotazované všichni respondenti registrovali snahu a vliv dětského domova na jejich rozhodnutí dále ve studiu pokračovat.

Ze získaných dat v šetření by tedy bylo možné vyvodit, že dětský domov je schopen nahradit ve stimulaci k terciárnímu vzdělávání a v potřebné podpoře rodinné prostředí v běžné populaci a simulovat v tomto směru úlohu rodičů. Polovina respondentů totiž podporu v terciárním vzdělávání u svých biologických rodičů vůbec v žádné formě nenachází, a přesto se pro něj, i díky dětskému domovu, rozhodli. Další polovina dotazovaných sice podporu svých biologických rodičů má, většinou však v omezené míře. Na jejich přičinění v rozhodnutí jít dále studovat nekladli dotazovaní skoro žádnou váhu, spíše hovořili o současnosti, že rodiče projevují zájem o jejich studium.

Jelikož na rozhodnutí jít studovat vysokou a vyšší odbornou školu má vliv i předchozí studium dotazovaných, jejich celkové vnímání studia, možnosti, úspěchy a mnoho dalšího, otázky byly směřovány i na jejich zkušenosti za předchozího studijního života, na přístup pracovníků dětských domovů, na eventuální povzbuzování z jejich strany a případně zažívané pocity uznání či ocenění v dětském domově vyjma působení v kontextu terciárního vzdělávání.

Obecně se dle výpovědí dotazovaných v dětských domovech využívá především pozitivní stimulace. Většina respondentů tyto podněty registrovala jako stimulující a mající efekt na jejich vlastní motivaci. Devátý respondent jako jediný reflektoval, že i přes veškeré snahy pracovníků dětského domova, kteří v jeho případě využívali jak tresty, tak odměny, na něj některé stimuly neměly kýžený vliv, jelikož vítězila lenost. Daný respondent v takových chvílích trpěl nedostatkem vnitřní motivace, která by ho k činnosti dohnala. Zároveň je pro

využívání vhodných stimulů klíčové znát motivační strukturu člověka. U devátého dotazovaného je motivace k terciárnímu vzdělávání zčásti negativní, jelikož ho popohání myšlenka, že nechce dopadnout stejně jako jeho rodiče. Ta v určitých chvílích může fungovat, v jiných nemusí, i na základě dalších okolností.

S dětmi v dětských domovech se dle výpovědí dotazovaných pracuje v kontextu studia převážně formou určeného času k plnění povinností, v případě potřeby pomocí od vychovatelů, dopráním samostatnosti v případě vzájemné důvěry a využíváním pochval, slovního povzbuzování i odměn za studijní úspěchy. U většiny respondentů byl v dětském domově využíván individuální přístup k dětem, čímž se snadněji vytváří mezi dítětem, později mladým dospělým, a vychovateli důvěra. Bližší vztah mezi nimi pak vede ke schopnosti vychovatelů dítěti lépe poradit specificky do jeho životní situace, vhodněji ho vést, chápat ho a pomáhat mu se studijním i profesním směřováním.

Všichni respondenti vnímali snahu pracovníků dětského domova rozvíjet jejich schopnosti a případné nadání. Všem dotazovaným byla poskytnuta možnost navštěvovat zájmové kroužky. Tři z nich této možnosti nevyužili, všichni ostatní byli v rámci zájmových činností dosti aktivními. Osm dotazovaných prezentovalo přínos vzdělávacích besed a přednášek, kterých se i v rámci dětského domova účastnili. Negativní stimulaci ve formě trestů zažili pouze dva dotazovaní.

Na základě výpovědí respondentů v tomto empirickém šetření vyplynulo, že dětské domovy jsou schopny poskytnout dětem i mladým dospělým stimuluující prostředí, nabídnout jim pomoc a směřování ve výběru jejich profesního zaměření a poskytnout jim psychickou i materiální pomoc a zázemí pro jejich terciární vzdělávání. Výjimky jsou rozhodně k nalezení. Například osmá respondentka tuto podporu a směřování nezažila a vše si zařizovala samostatně za podpory svých sester. Ne každý dětský domov má rozsáhlé finanční prostředky, vždy ale bývá možnost pomoci mladým dospělým prostřednictvím neziskových organizací. Na základě informací od dotazovaných bylo zjištěno, že dětské domovy děti a mladé dospělé o neziskových organizacích a možnostech, které nejen při studiu poskytují, řádně informují. Pouze osmé respondentce nebyly poskytnuty informace o možnostech pomoci ze strany neziskových organizací od vedení dětského domova. Ta tyto informace zjistila samostatně prostřednictvím starších sester, které se o nich dozvěděly od dětí z jiných dětských domovů. Popsaná situace se i díky jejich zkušenosti a studiu na vysoké škole v dětském domově však již změnila.

Bylo zjištěno, že vychovatelé v dětských domovech ve většině případů dokážou dětem a mladým dospělým poskytnout psychologickou, osobní i odbornou pomoc v rámci jejich budoucího profesního života, poskytnout mladým dospělým informace, směřovat je, pomáhat jim nalézt svou budoucí profesní dráhu, zaměření a obor studia. Osobní vazby s vychovateli a vedením dětského domova nejsou ojedinělé. I díky svým zkušenostem dokážou tito lidé často poskytnout lepší rady a pomoc, nežli by mladí dospělí dostali ve svých biologických rodinách.

Většina dětských domovů v šetření poskytuje dětem a následně i mladým dospělým podporu a pomoc jak při výběru studijního zaměření, tak v následném studiu, a to i na terciární úrovni vzdělávání. Velmi však záleží také na samotném dítěti, jak se vypořádá se svou často složitou rodinnou situací a zda v sobě samém najde motivaci ke změně a k dalšímu studiu. Dětské domovy se mohou snažit, a dle mých respondentů i snaží, poskytovat stimulační prostředí, děti rozvíjet a navrhnout jim další studium, nicméně bez vnitřního přesvědčení a iniciativy každého z dětí se tak nestane. Je ovšem důležité reflektovat, že tyto závěry jsou dělány na základě výpovědí mladých dospělých v dětských domovech, kteří vysokou či vyšší odbornou školu již studují a již dokázaly překonat případné bariéry. Jedná se o velmi úzkou cílovou skupinu a nelze tedy hodnotit případné možnosti, bariéry, vnímání stimulace ze strany mladých dospělých z dětských domovů, kteří dále ve studiu nepokračovali. Podnětem pro rozšíření výzkumu či pro zcela nové šetření by tedy bylo provést rozhovory nejen s mladými dospělými studujícími na terciárním stupni vzdělávání, nýbrž i s ostatními mladými dospělými z dětských domovů, kteří ve studiu dále nepokračovali. Bylo by možné zjišťovat totožné okruhy, například, z jakého důvodu se vzděláváním nepokračovali, jaké je jejich pracovní zaměření, jak vnímali možnosti a pobídky ze strany dětského domova oni. Bylo by jistě užitečné výpovědi těchto dvou skupin dotazovaných analyzovat a porovnat.

Jak bylo naznačeno, výhodou pro děti v dětském domově, minimálně pro oblast vzdělávání, teoreticky může být to, že se okolo nich pohybují vzdělání pedagogičtí pracovníci. Vychovatelů ve svém životě mají děti více, tudíž je zde prostor v dětském domově působit na děti vícero dospělými, kteří často mají rozdílné životní zkušenosti, rozdílné vzdělání a mohou tak předávat své rozmanité zkušenosti a znalosti dětem v dětském domově, které mohou být inspirovány každý někým jiným. Děti v dětském domově navíc mohou začít vnímat jednoho z vychovatelů jako vzor či nejbližšího člověka, díky čemuž má vychovatel prostor efektivněji dítě či mladého dospělého stimulovat. Možnosti v působení na dítě ohledně jeho vzdělání se tedy teoreticky mohou znásobit, jelikož je dítě v porovnání s rodiči obklopeno vícero dospělými, kteří na něj mohou působit. Na druhou stranu je důležité reflektovat, že ne vždy tomu tak je a že velmi

záleží na přístupu vychovatelů. Je podstatné, aby byli proaktivní a snažili se dítě skutečně cíleně stimulovat. Někteří vychovatelé mohou být, a minimálně jedna z mých respondentek tuto zkušenost má, laxní a dítě k dalšímu studiu a profesní přípravě nijak nestimulovat. Důležitým faktorem však zůstává motivace mladého dospělého, který je v případě silné motivace schopen toto rozhodnutí učinit i bez podpory okolí. Na druhou stranu by vychovatelé v dětském domově mohli děti stimulovat bez ustání a stejně by to nemělo kýžený efekt, pokud mladý dospělý nepřijme stimuly za vlastní a není sám motivován k dosažení vzdělání a další přípravě na profesní život. Proto je důležitá motivace i stimulace, a také proto bylo empirické šetření zaměřeno na oba aspekty.

Z rozhovorů s respondenty lze vyvodit, že díky dětskému domovu získali větší studijní šance, než kdyby zůstali ve svých vlastních rodinách. Někteří mladí dospělí to takto explicitně podotkli. S jistotou tedy lze říct, že všem z mých respondentů dětský domov poskytl lepší zázemí ke studiu a profesní přípravě, než by obdrželi ve své biologické rodině. Nežádka bylo reflektováno, že díky tomu, že jsou respondenti v dětském domově, dosáhli vyššího vzdělání a bylo jim poskytnuto lepší zázemí pro studium a profesní přípravu než v jejich biologických rodinách. Nikdo z dotazovaných není sirotkem, nicméně neměli ve své rodině vhodné zázemí pro svá studijní léta. Většina respondentů tohoto šetření pochází ze sociálně a finančně nestabilních rodin, což bylo důvodem jejich umístění do dětského domova. Žádný z respondentů nemá rodiče, kteří by měli vystudovanou vysokou ani vyšší odbornou školu. Všichni dotazovaní svým terciárním vzděláváním směřují k dosažení vyššího vzdělání než jejich rodiče. Lze tedy předpokládat, že dětský domov jim v tomto ohledu poskytl vhodnější zázemí a že právě i díky dětskému domovu jsou schopni se posunout ve vzdělávací sféře dále než rodiče. Motivace respondentů v tomto ohledu navíc byla i takzvaně negativní. Dva respondenti zmínili, že chtějí dopadnout lépe než rodiče, a právě proto chtějí vystudovat vysokou či vyšší odbornou školu. Velká část rodičů dotazovaných ukončila vzdělání výučním listem. V dětském domově naproti tomu jsou pracovníci, kteří mají vystudovanou buď vyšší odbornou nebo vysokou školu, a tudíž se děti ocitly v lépe erudovaném prostředí. Poměrně důležitou komponentou pro další vzdělávání je i to, aby děti měly zahojená případná emoční traumata vzniklá v rodině. Pokud na tom dítě v dětském domově není psychicky dobře, často není vůbec motivováno ke studiu a tento problém lze stěží vyřešit pouhým zajištěním stimulačního prostředí, nýbrž je nejprve potřeba řešit jeho psychický stav. I proto je adekvátní poskytnout dítěti v dětském domově služby psychologa, který může klientovi pomoci například s překonáním bariér. Jedna z mých respondentek velmi zdůraznila roli paní psychologičky ve

svém životě, k níž v dětském domově docházela, a reflektovala její vliv na svou motivaci ke vzdělávání se.

I ve studii provedené pro Nadaci Terezy Maxové dětem bylo zjištěno, že mezi nutnosti pro rozvoj a získání sebevědomí dětí z dětských domovů je klíčové zajistit jim adekvátní terapeutickou péči a stabilizovat tak jejich psychický stav (Nadace Terezy Maxové dětem, 2017, s. 50–51). U většiny mých respondentů byla ze strany dětského domova snaha respondentům psychicky pomoci, ať už se jednalo o nabídku psychologa a pravidelných sezení s ním, služby kouče nebo pomoc přímo od vychovatelů či vedení dětského domova. Je určitě důležité mít duševní bolesti a traumata alespoň do určité míry vyřešené, aby dítě zájem o studium vůbec pocítilo a projevilo. Proto je stěžejní, aby dětské domovy tuto péči a pomoc nabízely. V případě většiny mých respondentů tomu tak bylo, anebo respondenti v této oblasti příliš pomoci nepotřebovali, jelikož chápali rodinnou situaci a byli s rodiči stále v kontaktu. Vzájemný vztah tedy zůstával kladný, a ne příliš porušený.

Studie dále zmiňuje důležitost doučování pro rozvoj dětí z dětských domovů, kterým často chybí již z rodinného prostředí znalost základního učiva. Doučováním je možné doplnit mezery a zvýšit šanci i budoucího úspěchu v pokračujícím studiu (tamtéž, s. 52). Doučování a pomoc při studiu byla snad všem respondentů mého šetření ze strany dětského domova v případě potřeby poskytnuta a zajištěna. Sami respondenti reflektovali, jak jim doučování pomohlo.

Studie zdůrazňuje i důležitost zájmových kroužků, která děti rozvíjí a zároveň socializuje (tamtéž, s. 53). Všichni z mých respondentů měly možnost na zájmové kroužky docházet a většina z nich tuto možnost využila. Pouze tři o to z různých důvodů neměli zájem. Je tedy pravdou, že respondentům mého šetření byly poskytnuty rozvojové aktivity i stimulační přístup, což pro ně mohlo být rozhodující i v dalším vzdělávání. Je zároveň pravdou, že bez své vlastní motivace či přijetí stimulace by dále studovat nešli.

Ve studii zmíněná individuální péče o děti v dětských domovech zvyšuje šanci, že v budoucnu profesně i osobně uspějí (tamtéž, s. 56). Respondenti v mém šetření také vnímali a vyzdvihovali individuální přístup, kterým k nim vychovatelé přistupovali.

Problematika potencionálních bariér při činění rozhodnutí jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu měla za cíl odhalit případné vnitřní i vnější blokády, kterým respondenti čelili. Překvapivá byla prvotní reakce velké části respondentů, která zněla, že bariéry nebyly žádné. Po chvíli se však sami rozpovídali, protože si překážky začaly uvědomovat. Byli i tací, kteří

nereflektovali vůbec žádnou bariéru, což bylo neočekávaným zjištěním. Mnoho z respondentů zmínilo jen malé množství překážek a logicky žádné, které by sami, či s pomocí okolí, nepřekonali. U motivace a stimulace byly odpovědi rozsáhlé a rozvětvené, bariéry respondenti vnímali naopak poskrovnu.

U sedmi respondentů, kteří překážky vnímali, převažovaly bariéry vnější, které pociťovalo všech sedm. Velká většina vnějších překážek byla finančního rázu. Vzhledem k vysoké míře respondentů, kteří navštěvují placenou vysokou či vyšší odbornou školu, je tato překážka pochopitelná. Finance na školné i další náklady spojené se studiem byly zajištěny u čtyřech respondentů dětským domovem, u třech dotazovaných neziskovou organizací.

O vnitřních bariérách se sdíleli čtyři respondenti, kdy nejčastějším problémem byla nízká sebedůvěra. Respondenti se museli vypořádat s obavami, zda mají potenciál pro studium na vysoké či vyšší odborné škole a zda je v jejich silách toto studium úspěšně dokončit. S touto nejistotou se nakonec dokázali srovnat sami, případně za pomoci vychovatelů dětského domova. Vnější a vnitřní bariéry dohromady pociťovali čtyři dotazovaní.

Bylo potěšující, že bariér nebylo respondenty zmíněno mnoho a rozhodně žádné, které by svépomocí, či s pomocí okolí, nebylo možné překonat. Sami respondenti se odkazovali na důležitost vlastní motivace k terciárnímu vzdělávání a reflektovali, že děti v dětských domovech často motivovaní ke studiu nejsou. V jejich situaci je to pochopitelné a je vhodné přemýšlet, jak jim adekvátně pomoci dostat se z možných psychologických a socializačních problémů a stimulací ovlivňovat jejich motivaci k dalšímu vzdělávání. Vzhledem k tomu, že většinou motivací pro terciární vzdělávání pro dotazované je perspektivnější profesní uplatnění, je možné, že pokud by se o vlivu vzdělání na profesní život mluvilo v dětských domovech více, mohlo by to mít pozitivní efekt na rozhodování se dětí, zda ve studiu budou dále pokračovat. Je však vždy potřeba brát v úvahu motivační strukturu jednotlivého dítěte.

Námětem pro další a rozsáhlejší výzkum je porovnat motivaci, stimulaci a bariéry v kontextu terciárního vzdělávání u mladých dospělých v běžné populaci s mladými dospělými z dětských domovů. Tato práce si tento cíl nekladla, nicméně výstupy by mohly být zajímavé pro identifikaci rozdílů a zjištění předmětu zájmu, tedy, na co je potřeba se v životě mladých dospělých z dětských domovů zaměřit a jak jim efektivně pomoci, aby u nich studium na vyšší odborné či vysoké škole bylo častější. Detailní příběhy jednotlivců jsou samozřejmě velmi různorodé, nicméně předešlá a následující zobecněná zjištění by bylo patřičné ověřit pomocí

kvantitativního šetření. Zároveň by bylo vhodné provést zmíněnou komparaci zkušeností vysokoškoláků v běžné populaci s vysokoškoláky z dětských domovů. V neposlední řadě je nutné zdůraznit, že výpovědi ostatních dětí z dětských domovů, které vysokou či vyšší odbornou školu studovat nešly, by se pravděpodobně výrazně lišily. Toto jsou podněty pro rozšíření empirického šetření. Komparace výpovědí mladých dospělých z dětských domovů, kteří šli studovat terciární vzdělávání a těch, kteří nikoliv, by byla jistě velmi přínosná.

Charakteristické pro dotazovaného tohoto šetření je, že jsou účastni terciárního vzdělávání z vlastní iniciativy. Pouze jedna dotazovaná šla studovat vyšší odbornou školu na popud paní ředitelky, která v ní viděla potenciál v profesní oblasti sociální práce, a tak ji podpořila a iniciovala, aby šla dále studovat.

Jelikož pro každého studenta vysoké či vyšší odborné školy je důležité zázemí a zajištění materiálních potřeb, bylo toto zaopatření zjišťováno i u mladých dospělých v dětských domovech. Tyto faktory dokážou studium usnadnit, či ztížit v případě, kdy se mladý dospělý musí postarat zcela sám o sebe.

Dětský domov v určité míře zajišťuje zázemí všem dotazovaným. Pokud to jde, děti bydlí přímo v dětském domově či přilehlém bytě. Pokud studují daleko od dětského domova, dětský domov jim zajišťuje bydlení v příslušné lokalitě. V případech, kdy dětský domov není schopen zaplatit mladému dospělému bydlení či školné, shání finance u neziskových organizací. Pouze v jednom případě u mých respondentů došlo k situaci, kdy dětský domov nechal kompletně na respondentce, aby si, v případě zájmu ve studiu pokračovat, sama zjistila informace a samostatně sehnala neziskovou organizaci, která by jí náklady na studium platila. Pouze dva mladí dospělí aktuálně bydlí přímo v dětském domově, ostatní na studentských bytech, které jsou ve většině případů zajištěny dětskými domovy. Jen dva dotazovaní bydlí samostatně díky neziskové organizaci a u jednoho respondenta se na zajištění bydlení podílí dětský domov společně s neziskovou organizací, kdy i samotný respondent finančně přispívá. To považuji za vhodný přístup vzhledem k jeho blízcímu se osamostatnění.

Ve studii provedené pro Nadaci Terezy Maxové dětem se hovoří o tom, že okamžitě po dovršení zletilosti se mladým dospělým otevírá možnost návratu ke své rodině či úplného osamostatnění se, což je pro ně lákavé a stává se jedním z důvodů, proč mají nízkou motivaci pokračovat ve svém rozvoji a často předčasně ukončí sekundární vzdělávání (Nadace Terezy Maxové dětem, 2017, s. 46–49). Je pravdou, že většina respondentů v šetření této bakalářské práce neměla

motivaci vrátit se zpátky do své rodiny. Velká část respondentů naopak měla silnou motivaci nadále zůstat pod dětským domovem a využít možností ke studiu, které dětský domov poskytuje. Toto je pro respondenty mého šetření specifické. Podle zjištění zmíněné studie je chtěný návrat do rodiny jeden z aspektů, proč ve studiu mladí dospělí nepokračují. U mých respondentů tomu bylo naopak. Chtěli studovat i díky možnosti zůstat tak nadále součástí dětského domova. I respondentka, která nijak významnou stimulaci ke studiu ze strany dětského domova nevnímala, nadále při vysokoškolském studiu využívá finanční podpory dětského domova, tímto způsobem jí tedy pomáhá.

Dětské domovy v mém šetření kromě zázemí a materiálního zajištění poskytují studujícím mladým dospělým další finanční prostředky pro vyžití a studijní potřeby, na čemž se shodli všichni respondenti. Většina dotazovaných akcentovala i psychickou podporu při studiu od pracovníků dětského domova a oporu v řešení osobních problémů.

Z převážné většiny výpovědí respondentů vyplývá, že v případě, že se mladý dospělý rozhodne jít studovat na terciární stupeň vzdělávání, dětské domovy jsou schopny je v tom podpořit a simulovat jim rodinné prostředí, které za normálních okolností vysokoškolským studentům v běžné populaci ve všech zmíněných aspektech pomáhá. Je ovšem zřejmé, že kdyby šlo z dětských domovů na vysokou či vyšší odbornou školu větší procento dětí, možnosti dětských domovů by byly silně omezeny a nebyly by schopné poskytovat takovouto podporu všem svěřeným dětem. Příběhy respondentů v tomto šetření jsou stále ojedinělé a je otázkou, v jaké míře by byly dětské domovy schopny pomáhat, kdyby se staly méně ojedinělé.

Kompletní počet respondentů tohoto šetření potvrdil, že se chce vzdělávat a rozvíjet i v rámci svého budoucího profesního života a že učení vnímají jako celoživotní proces. Toto zjištění mě i v rámci zaměření studia velmi mile potěšilo. Respondenti dokázali reflektovat, proč je pro ně budoucí rozvoj důležitý a v čem vnímají hodnotu vzdělávání i získání vysokoškolského titulu. Ukázalo se, že vzdělávání je pro ně podstatnou součástí životů. Všichni vnímají, že jejich současné studium na vysoké či vyšší odborné škole je vede k výkonu vybrané profese a většina z nich se chce vzdělávat i pro samotnou radost z dozvídání se nových informací a posouvání sebe samých. Nebylo již zkoumáno, kdo jim tuto hodnotu případně předal, což by také mohlo být předmětem rozsáhlejšího výzkumu.

Většina mladých dospělých udržuje blízký vztah s pracovníky dětského domova a vnímá je obdobně jako rodinné příslušníky. Pouze jedna respondentka udržuje čistě formální komunikaci

a jedna se již vychovatelkám po předchozím zklamání s osobními záležitostmi nesvěřuje. Zbylí respondenti udržují vstřícné a důvěrné vztahy nejen s vychovateli, ale často i s vedením dětského domova. Dle mých zjištění tedy devět z deseti respondentů udržuje neformální kontakt a těsnou komunikaci s vychovatelkami nadále. Je to pravděpodobně tím, že díky svému studiu stále spadají pod dětský domov, situace pro ně je tedy odlišná od dětí, které dětský domov opustí ihned po dosažení zletilosti. Přesto minimálně tři respondenti explicitně zmínili, že věří, že s vychovateli budou v kontaktu i po dosažení vzdělání a jejich úplného odchodu z dětského domova. Jeden respondent tomu věří i díky zkušenosti okolí, kdy vnímá udržení kontaktu mezi panem ředitelem dětského domova a odejitými mladými dospělými.

Pro studující mladé dospělé z dětských domovů je specifické spojení s neziskovým sektorem. Někteří respondenti aktivně využívají finanční podporu neziskových organizací. Ti, kteří nikoliv, přišli do kontaktu s neziskovým sektorem a jím pořádanými aktivitami v předešlém pobytu v dětském domově. O neziskových organizacích a jimi poskytované pomoci vědělo od dětského domova devět respondentů šetření této práce.

I přes to, že mnozí z respondentů udržují kontakt i se svou rodinou, v případě potřeby a v obtížích se s prosbou o pomoc obrací skoro výhradně na dětský domov. Pouze jedna z respondentek by se s potížemi na dětský domov neobrátila a využila by pomoci svých sester.

Při výběru konkrétní vysoké či vyšší odborné školy mladí dospělí z dětských domovů ve velké většině nepociťovali vnější omezení. Kromě jednoho respondenta nebyli mladí dospělí dětským domovem nijak omezováni a jejich volba školy i lokality byla zcela svobodná. Právě lokalitou byl zmíněný respondent omezen vedením domova z důvodu obav kvůli dojíždění i náročnosti vybraného studia. Respondent po delší době reflektoval, že věří, že vedení dětského domova mělo pravdu a že je rád, na jaké škole ve finále studuje. Tento dotazovaný již brzy ukončuje své magisterské studium a s profesní volbou i možnostmi uplatnění je spokojený.

Zjištěné charakteristiky jsou určeny k dalšímu zkoumání, k ověřování pomocí kvantitativního šetření a k širším výzkumům, využívajícím odlišné a rozsáhlejší metody výzkumu.

Mezi limity provedeného šetření patří úzká volba výběrového souboru. Jelikož se jedná pouze o mladé dospělé, kteří studují na terciárním stupni vzdělávání, lze říct, že jde o ty nejúspěšnější jedince z dětských domovů, minimálně v kontextu vzdělávání se. Jak již bylo zmíněno, výpovědi mladých dospělých z dětských domovů, kteří nejsou účastni na terciárním vzdělávání, by pravděpodobně byly výrazně odlišné a získat výpovědi relevantních zkušeností z jejich

pohledu by bylo přínosné. Takové šetření by mohlo být součástí rozsáhlejšího výzkumu a jistě by přineslo zajímavé výstupy. Bylo by možné porovnat výpovědi respondentů z dětských domovů připravujících se na profesní život na terciárním stupni vzdělávání s těmi, kteří nikoliv, a zjistit důvody za jejich rozhodnutími.

Toto empirické šetření si však kladlo za cíl zjistit uvedené charakteristiky a specifika pouze u velmi úzké skupiny respondentů, mladých dospělých z dětských domovů, kteří se na profesi připravují prostřednictvím terciárního vzdělávání a jsou velmi motivovaní. Na zjištěná data je tedy i v rámci interpretace potřeba nahlížet v tomto světle, velice úzké a málo početné cílové skupiny se specifickými vlastnostmi. Tito respondenti jsou totiž mezi dětmi v dětských domovech zatím stále velkou výjimkou.

6 ZÁVĚR

Podporovat mladé dospělé z dětských domovů, aby pokračovali ve studiu i na terciární stupeň vzdělávání, je podstatné nejen pro zlepšování jejich pozice na trhu práce, ale i pro celospolečenskou zpřístupňování terciárního vzdělávání lidem z prostředí s nižším socioekonomickým statusem. Práce představuje zkušenosti deseti lidí z dětských domovů, kterým se to podařilo.

Na začátku práce byly vymezeny klíčové pojmy. Následně práce představila psychosociální potřeby dítěte a jeho vývoj v kontextu dětského domova a budoucího profesního života. Tato oblast je důležitá pro komplexnější porozumění vlivu okolí na dítě i možným specifickým komplikacím, kterým děti v prostředí dětských domovů mohou čelit a dává celistvější pohled na navazující empirické šetření. Dále bylo popsáno legislativní vymezení dětského domova a daná kapitola představila jeho funkci, vnitřní fungování a důvody umístění dětí do těchto zařízení. Definována byla profesní oblast a příprava na profesi pomocí terciárního vzdělávání. Kapitola poukázala taktéž na bariéry ve vzdělávání a možné stimulující faktory pro děti v dětských domovech. Empirické šetření, zaměřené na velmi úzkou cílovou skupinu mladých dospělých v dětských domovech studujících na vysoké či vyšší odborné škole, představilo stimulaci probíhající v dětských domovech z pohledu této úspěšné skupiny, motivaci a bariéry pro mladé dospělé při rozhodování vstoupit na pole terciárního vzdělávání a charakteristiky této cílové skupiny. Šetření nenavazovalo na předešlou odbornou studii, a i přes jistou snahu reflektovat dosavadní zjištění se naopak snažilo přinést zcela nové informace určené k dalšímu zkoumání a ověřování pomocí kvantitativních metod výzkumu. Dostupné studie jsou v nízkém počtu a vždy bývají zaměřené na všechny děti z dětských domovů, proto není možné s nimi výstupy tohoto šetření ekvivalentně porovnávat. Ve svém úzkém zaměření pouze na terciárně vzdělávající se mladé dospělé je toto šetření dle mých zjištění ojedinělé, což je pravděpodobně tím, že cílová skupina je velmi málo početná. Výstupy šetření proto mají sloužit i pro inspiraci ostatních dětí v dětských domovech a přidat nový pohled k úvahám o dětech z tohoto prostředí, které nebývají vždy valné.

Pomocí kvalitativního šetření práce usilovala o naplnění stanovených cílů. Bylo zjištěno, že nejčastějším motivem, proč se konkrétní mladí dospělí rozhodli jít studovat vysokou či vyšší odbornou školu, byla vidina perspektivnějšího profesního uplatnění. Nejvíce respondentů, konkrétně polovina, akcentovalo přínos vzdělávání v získávání nových informací a osvojování si nových znalostí. Dotazovaní popsali stimulaci k terciárnímu vzdělávání v dětských

domovech především prostřednictvím slovních podnětů a psychické podpory. Bylo zjištěno, že v dětských domovech se využívá v kontextu studia především pozitivní stimulace. Zajímavým zjištěním bylo, že tři respondenti vůbec žádné bariéry neregistrovali. U zbylých respondentů převažovaly vnější bariéry finančního charakteru. Práce přinesla náhled na úzkou cílovou skupinu mladých dospělých z dětských domovů, kteří studují na vysoké či vyšší odborné škole a odhaluje, v čem potřebují pomoci, co je ke vzdělávání pohání, kdo jim pomáhá a jak jim může být pomůženo více.

Dětské domovy jsou legislativně vymezená zařízení, jež mají splňovat dané parametry a naplňovat vůči svým svěřencům funkci, která je i výchovná a vzdělávací. Kromě jednoho z respondentů, reflektovali všichni ostatní svůj pobyt v dětských domovech nejen kladně, ale často i se zřetelným nadšením a vděkem. Mnoho respondentů podotklo, že díky dětskému domovu jsou v kontextu vzdělávání mnohem dále, než by kdy mohli být ve svých biologických rodinách. Kromě jedné respondentky udržují při svém studiu všichni dotazovaní těsné vazby s vychovateli či vedením dětského domova a v případech potřeby se na ně mohou obracet s jakýmkoliv obtížemi. Respondenti, vyjma jedné dotazované, hodnotili prostředí dětského domova jako velmi stimulující a reflektovali mnohé snahy pracovníků dětského domova je ke studiu podněcovat, rozvíjet jejich schopnosti i nadání a podporovat je v terciárním vzdělávání.

Dalšími zjištěnými charakteristikami studujících mladých dospělých z dětských domovů jsou u většiny dominující studium z vlastní iniciativy, využití pomoci od dětského domova spíše než od své rodiny a svoboda při výběru konkrétní školy v rámci terciárního stupně vzdělávání. Potěšující je i zjištění, že všichni dotazovaní se chtějí vzdělávat či rozvíjet i v budoucnu po dokončení formálního vzdělávání a koncept celoživotního učení jim není cizí.

Zjištění tohoto šetření mohou být podnětná především pro pracovníky dětských domovů. Kromě toho se mohou jednotlivé příběhy a vyprávění úspěšných studentů z tohoto prostředí pozitivně dotknout dalších dětí z dětských domovů a inspirovat je. Přínos práce také vnímám v odhalení využívaných stimulů a reálné motivace studujících mladých dospělých. Pro rozsáhlejší výzkum doporučuji věnovat se této oblasti více a analyzovat, jaký je skutečný dopad využívaných stimulů na děti v dětských domovech. Bylo by možné komparovat reálnou motivaci cílové skupiny s efektem využívaných stimulů a případně začít stimulaci ke vzdělávání využívat efektivněji dle reálného působení.

Tato práce může být zamyšlením a inspirací pro vedení dětských domovů a vychovatele, kteří v kontextu studia mají pravděpodobně největší vliv na svěřené děti. Zjištění motivace, stimulace i bariér může vést k vymýšlení cest k usnadnění a zpřístupnění možností terciárního vzdělávání svým dětem. Toto břemeno však rozhodně není kladeno jen na ně, a proto by bylo vhodné, kdyby tato práce mohla přispět i ke celospolečenské diskuzi a nahlížení tohoto tématu se mohlo alespoň trochu změnit. Zavedení kroků, aby terciární vzdělávání bylo více otevřené všem, i této konkrétní skupině, je na místě a přispět tomu může každý z nás už jen svým pouhým náhledem na děti z dětských domovů a jejich možnosti.

7 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

ALLEN, K. Eileen a Lynn R. MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-421-2.

Česká školní inspekce. *Rovný přístup ke vzdělávání v České republice: situace a doporučení* [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2014 [vid. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/Prekonavani-skolniho-neuspechu/Rovny-pristup-ke-vzdelavani-v-CR-situace-a-doporu>.

ČESKO. *Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů* [online]. Praha, 2002 [vid. 2021-01-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

ČSÚ. *Vzdělávání* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [vid. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/2-vzdelavani>.

ČT24. *Vysokoškoláků z dětských domovů je málo, chybí jim podpora* [online]. ČT24, 2. května 2015 [vid. 2021-01-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1524544-vysokoskolaku-z-detskych-domovu-je-malo-chybi-jim-podpora>.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7.

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk MATĚJČEK a Václav BŘICHÁČEK. *Potřeby dítěte z hlediska sociálně pediatrického*. In: DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 49–54. ISBN 80-7169-254-9.

EVROPSKÁ KOMISE. *Monitor vzdělávání a odborné přípravy 2017 Česká republika* [online]. Evropská komise, 2017 [vid. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/banka-souboru/4099640.pdf>.

FLAKS, Petr. *Práce s rodinou, okolím klienta v podmínkách institucionální péče*. In: RADIMECKÝ, Josef et al. *Prevence a adiktologie pro odborníky pracující v ústavní výchově a preventivně výchovné péči*. Praha: Centrum adiktologie PK 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova, 2007, s. 76–79. ISBN 978-80-239-9961-7.

HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Pedagogická psychologie pro vychovatele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-243-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. ISBN neuvedeno.

JAROŠOVÁ, Eva, Hana LORENCOVÁ a Daniela PAUKNEROVÁ. Ovlivňování v pracovním procesu. In: BEDRNOVÁ Eva, Ivan NOVÝ a kol. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 2007, s. 361–416. ISBN 978-80-7261-169-0.

JEŽEK, Stanislav, Petr MACEK, Ondřej BOUSA a Lucia KVITKOVIČOVÁ. Přejít do dospělosti. In: LACINOVÁ, Lenka, Stanislav JEŽEK a Petr MACEK, eds. *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 9–24. ISBN 978-80-210-8400-1.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-102-2.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9.

KŘEPSKÝ, Dalibor. Sociální práce v dětském domově. In: BUREŠOVÁ, Pavla et al. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008, s. 35–45. ISBN 978-80-7409-013-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJŮ, Petr a kol. *Bílá kniha terciárního vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009 [vid. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha>.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

MIMO DOMOV. *Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí. Jsou na odchod do běžného života připraveny?* [online]. Praha: Ipsos, 2015 [vid. 2021-04-05]. Dostupné z: https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-12/tz_unikatni_pruzkum_detske_domovy.pdf.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MŠMT ČR. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014 [vid. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-vzdelavaci-politiky-2020-1?highlightWords=terci%C3%A1rn%C3%AD+vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%A1D>.

MÜNICH, Daniel, Jan FÄRBER, Jáchym HERCHER, Jan INDRÁČEK, Dagmar KATRENIÁKOVÁ, Josef STEJKOZA, Jan STRAKA, Marek ŠKORPIL a Jiří VOŘÍŠEK. *Vzdělanost*. In: MEJSTRÍK, Michal a kol. *Rámec strategie konkurenceschopnosti*. Praha: Úřad vlády České republiky, Národní ekonomická rada vlády (NERV), 2011, s. 119–162. ISBN 978-80-7440-050-6.

MUSILOVÁ, Helena. *Rodinné právo*. In: KOČMANOVÁ, Marie, Miroslav MAREŠ, Helena MUSILOVÁ a Jiří OGROCKÝ. *Chci se dostat na vysokou školu: Právo a logika*. Brno: Barrister & Principal, 2005, s. 29–32. ISBN 80-7364-003-1.

NADACE TEREZY MAXOVÉ DĚTEM. *Problémy ve vzdělávání dětí v dětských domovech* [online]. Praha: Perfect Crowd, 2017 [vid. 2021-04-05]. Dostupné z: https://www.nadaceterzymaxove.cz/files/kestazeni/Problemy_ve_vzdelavani_deti_v_detskych_domovech.pdf.

OECD. *Education at a Glance 2016: OECD Indicators* [online]. Paris: OECD Publishing, 2016 [vid. 2021-04-08]. Dostupné z: https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2016/czech-republic_eag-2016-50-en#page1.

OECD. *Education at a Glance 2019: OECD Indicators* [online]. OECD, 2019 [vid. 2021-04-07]. Dostupné z: https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_CZE.pdf.

OECD. *Education Policy Outlook: Czech republic* [online]. OECD, 2020 [vid. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/education/policy-outlook/country-profile-Czech-Republic-2020.pdf>.

PAŠEK, Vladimír. Práce s dítětem po umístění do dětského domova. In: BUREŠOVÁ, Pavla, Markéta ČOŽÍKOVÁ, Dalibor KŘEPSKÝ, Vladimír PAŠEK a Radmila PLACHÁ. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008, s. 46–64. ISBN 978-80-7409-013-4.

PAVELKOVÁ, Isabella. Motivace jako předpoklad vzdělávací autoregulace. In: HRBÁČKOVÁ, Karla a kol. *Kognitivní a nonkognitivní determinanty rozvoje autoregulace učení studentů*. Brno: Paido, 2010, s. 73–89. ISBN 978-80-7315-214-7.

PETRŤKOVÁ, Anna. *Úvod do ontogenetické psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1259-4.

PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace: Jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5515-1.

SCHNEIDEROVÁ, Anna. *Pedagogická psychologie: Psychologie řízeného učení*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-240-8.

SIKOROVÁ, Lucie. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3593-1.

SUDA, Zdeněk. Profese. In: PETRUSEK, Miloslav, ed. *Velký sociologický slovník. II. díl: P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996, s. 852. ISBN 80-7184-310-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TAXOVÁ, Jiřina. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. ISBN neuvedeno.

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN neuvedeno.

UNESCO. *World TVET Database Czech republic* [online]. Bonn: UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training, 2013 [vid. 2021-04-08]. Dostupné z: https://unevoc.unesco.org/wtdb/worldtvtdatabase_cze_en.pdf.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-803-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-306-4.

8 PŘÍLOHY

PŘÍLOHA A

Souhrn otázek pro polostrukturovaný rozhovor s mladými dospělými

1. Kolik je Vám let?
2. Z jakého dětského domova či města jste?
3. V kolika letech jste přišel/přišla do dětského domova?
4. Jaké jsou důvody Vašeho příchodu do dětského domova?
5. Vídal/a jste se v průběhu pobytu v dětském domově s biologickými rodiči, nebo jedním z rodičů? Případně jak frekventovaně a jaký máte vztah?
6. Navštěvoval/a jste při pobytu v dětském domově zájmové kroužky? Jaké?
7. Jakou vysokou/vyšší odbornou školu studujete?
8. V jakém jste aktuálně ročníku studia?
9. Jaké jsou Vaše budoucí plány v rámci studia?
10. Jaký obor studujete?
11. Proč jste se pro tento obor rozhodl/a? Kdo Vám s tímto rozhodnutím případně pomohl?
12. Měl/a jste ve výběru vysoké/vyšší odborné školy a oboru svobodu, nebo jste cítil/a nějaké omezení?
13. Jakou profesi chcete v budoucnu vykonávat? Jaké máte profesní ambice?
14. Kdo je Vaším vzorem v rámci profesního života?
15. Kde aktuálně bydlíte?
16. Kdo Vám bydlení zajišťuje?
17. Pracujete aktuálně při studiu? Případně, z jakého důvodu?
18. Jaká je Vaše motivace ke studiu na vysoké/vyšší odborné škole?
19. Co Vám vzdělávání přináší?
20. Chcete se vzdělávat či rozvíjet i v budoucnu? Vnímáte vzdělávání či učení jako celoživotní proces?
21. Z čí iniciativy jste učinil/a rozhodnutí o vysokoškolském studiu/studiu na vyšší odborné škole?
22. Jakým způsobem Vás pracovníci v dětském domově stimulovali ke studiu na vysoké/vyšší odborné škole?
23. Jaké vytvářel dětský domov podmínky pro dosažení dalšího vzdělání, tedy pro přípravu na profesi?

24. Jakým bariérám v rámci rozhodování jít studovat vysokou/vyšší odbornou školu jste čelil/a? Případně, jak jste tyto bariéry překonal/a?
25. Měli jste v dětském domově vymezený časový úsek na přípravu do školy a splnění školních povinností? Byli jste kontrolováni, zda své povinnosti plníte? Kdo Vám byl při plnění školních úkolů k dispozici pro případnou pomoc?
26. Jaký jste zažil/a v dětském domově pocit úspěchu, uznání či ocenění?
27. Byl/a jste chválen/a či odměňován/a? Uvedete mi, prosím, příklad?
28. Byl na Vás v kontextu studia vyvíjen tlak? V jakých situacích?
29. Povzbuzoval, podporoval a chválil Vás někdo v dětském domově v rámci studia? Kdo a jakým způsobem?
30. Byl/a jste v dětském domově trestána? Případně, kvůli čemu?
31. Věnovali se Vám v dětském domově individuálně či kolektivně?
32. Jakým způsobem byly rozvíjeny Vaše schopnosti či nadání?
33. Byly v dětském domově rozvíjeny kompetence, které teď využíváte na vysoké škole? Pokud ano, jaké?
34. Jaké probíhali v dětském domově rozvojové aktivity? Chodili jste s dětským domovem na vzdělávací besedy, na přednášky i v rámci studijního a profesního zaměření?
35. Co vše Vám dětský domov aktuálně při studiu zajišťuje? Tudiž, jaké možnosti Vám dětský domov poskytl a poskytuje v přípravě na budoucí profesní život?
36. Do jaké míry se v případě potřeby obracíte na pokrevní rodinu a do jaké míry na dětský domov? Případně s čím?
37. Jak udržujete kontakt s vychovateli v dětském domově? Jaké s nimi máte vztahy? Jakou roli pro Vás hrají? Jak jsou Vám nápomocní? Cítíte v lidech v dětském domově podporu i nadále? U koho konkrétně a jak? Kdo je pro Vás největší oporou?
38. Jak byste zhodnotil/a pomoc v dětském domově s výběrem dalšího studia či profesního zaměření? Jakým způsobem Vás pracovníci dětského domova vedli k dalšímu studiu a k přípravě na profesní život? Jak Vám, subjektivně, dětský domov pomáhal se připravit na profesní život a jak moc je ochotný Vám pomáhat dál?
39. Jaké jsou Vaše životní hodnoty a kde se v nich nachází vzdělávání a profesní život?
40. S jakými neziskovými organizacemi Váš dětský domov spolupracuje a jak Vám konkrétně neziskový sektor pomohl?